

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Renata GENUPSKYTĖ

**LIKVIDUMO RIZIKOS ĮVERTINIMAS IR VALDYMAS
AB DNB NORD BANKO PAVYZDŽIU**

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

LIKVIDUMO RIZIKOS ĮVERTINIMAS IR VALDYMAS
AB DNB NORD BANKO PAVYZDŽIU

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)

Magistro darbo autorius Renata Genupskytė

_____

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas doc. dr. Angelė Lileikienė

_____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas

_____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Renata Genupskytė

Likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas AB DnB NORD banko pavyzdžiu

Magistro darbas

Esant sudėtingai pasaulinei ekonomikos situacijai ir abejojant finansinių institucijų patikimumu likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas tampa aktualia problema. Komercinio banko likvidumo rizikos valdymo metodika turi sujungti rizikos valdymą į vieną bendrą procesą ir suderinti saugumo, likvidumo ir pelningumo principus. Magistro darbe pateikti Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai rizikos įvertinimo ir valdymo aspektai bei apibendrinti likvidumo rizikai įvertinti ir valdyti naudojami esminiai valdymo principai ir metodai. Išsamiai atlikta AB DnB NORD banko likvidumo rizikos analizė, remiantis likvidumo rodiklių sistema, normatyviniais Lietuvos banko nustatytais dydžiais bei testavimo nepalankiausiomis sąlygomis metodu, pasiūlytos banko likvidumo rizikos vertinimo ir valdymo metodikos tobulinimo galimybės. Tyrimo metodai: lyginamoji analizė, analitinis duomenų grupavimas, aprašomosios statistikos metodai, indukcijos, dedukcijos, analogijos bei asociacijos metodai. Atliekant teorinę ir praktinę analizę vertinama aktuali mokslinė, bei statistinė literatūra, naudojamas kiekybinis gautų rezultatų vertinimas, iliustruojama lentelėmis ir paveikslais.

SUMMARY

Renata Genupskytė

Liquidity risk evaluation and management in terms of JSC DnB NORD bank

Master's work

Under the conditions of complex global economic situation and the uncertainty of reliability of financial institutions liquidity risk assessment and management is becoming an urgent problem. Commercial bank liquidity risk management methodology owns to combine risk management into a single process and comprise the principles of security, liquidity and profitability. Master's work summarizes the liquidity risk assessment and management principles and techniques, structures Lithuanian and foreign authors' theoretical risk assessment and management aspects in commercial banks. A detailed DnB NORD bank liquidity risk assessment and analysis, based on the liquidity indices system, normative values, established by the Bank of Lithuania, and stress testing method, has been accomplished and the improvement opportunities of bank's liquidity risk measurement and management techniques have been established. Research methods: comparative analysis, the analytical group data, descriptive statistical methods, induction, deduction, analogy and association methods. Carrying the theoretical and practical analysis the relevant scientific and statistical literature has been evaluated, quantitative assessment of the obtained results has been performed and illustrated by tables and images.

TURINYS

IVADAS	7
1. KOMERCINIO BANKO LIKVIDUMO RIZIKOS ĮVERTINIMO IR VALDYMO	
TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Neapibrėžtumo ir rizikos samprata ekonomikoje	9
1.2. Rizika komerciniame banke	12
1.3. Likvidumo sąvokos svarba komercinio banko veikloje.....	16
1.4. Komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimas ir likvidumo poreikio nustatymas	19
1.4.1. Likvidumo rizikos įvertinimas	20
1.4.2. Likvidumo poreikio nustatymas	26
1.5. Komercinio banko likvidumo rizikos valdymas.....	28
1.5.1. Esminiai likvidumo rizikos valdymo metodai ir principai	33
1.5.2. Komercinio banko aktyvų ir pasyvų vaidmuo likvidumo rizikos valdymo procese.....	35
1.5.3. Aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumo svarba valdant likvidumo riziką	41
1.5.4. Likvidumo spraga.....	42
2. LIKVIDUMO RIZIKOS ĮVERTINIMO ANALIZĖ IR VALDYMAS AB DnB NORD	
BANKO PAVYZDŽIU	45
2.1. AB DnB NORD banko finansinės padėties įvertinimas 2005 – 2008 m.	45
2.2. Pagrindinių likvidumo rizikos valdymo principų ir metodų taikymas AB DnB NORD banke .	51
2.2.1. Likvidumo rizikos valdymo vertinimas AB DnB NORD banko pavyzdžiu	52
2.2.2. Likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas atliekant likvidumo spragos analizę	55
2.2.3. AB DnB NORD banko testavimas nepalankiausiomis sąlygomis.....	60
2.2.3.1. Likvidumo rizikos įvertinimas esant optimistiniam scenarijui	61
2.2.3.2. Likvidumo rizikos įvertinimas esant labiausiai tikėtinam scenarijui	63
2.2.3.3. Likvidumo rizikos įvertinimas esant pesimistiniam scenarijui	64
3. LIKVIDUMO RIZIKOS VERTINIMO IR VALDYMO TOBULINIMO GALIMYBĖS AB	
DnB NORD BANKE	68
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	76
PRIEDAI.....	83

Lentelių sąrašas

1 lentelė	Pagrindiniai likvidumo motyvai	20
2 lentelė	Likvidumo rizikos rodiklių rūšys	21
3 lentelė	Aktyvų ir pasyvų valdymo modelių esminiai privalumai ir trūkumai	40
4 lentelė	Pagrindiniai AB DnB NORD banko rodikliai 2005-2008 m.	47
5 lentelė	AB DnB NORD banko pelno (nuostolių) ataskaitų pagrindiniai straipsniai (tūkst. Lt)	48
6 lentelė	Paskolų portfelio struktūros detalizacija ir procentinis pokytis 2007-2008 m.	50
7 lentelė	Indėlių struktūros detalizacija ir procentinis pokytis 2007-2008 m.	51
8 lentelė	Likvidumo rizikos rodiklių reikšmės AB DnB NORD banko pavyzdžiu	53
9 lentelė	AB DnB NORD banko veiklos riziką ribojančių normatyvų suvestinė	54
10 lentelė	1 savaitės ir 1 mėnesio likvidumo spraga ir limitas AB DnB NORD banke 2008-12-31	56
11 lentelė	Aktyvų ir skolinių įsipareigojimų bei likvidumo spragų laiko kontūrai	57
12 lentelė	AB DnB NORD banko finansavimosi rodiklis	59
13 lentelė	AB DnB NORD banko testavimo nepalankiausiomis sąlygomis scenarijai	61
14 lentelė	AB DnB NORD banko turto bei įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės pokyčiai 2008 m. optimistinio scenarijaus atveju	62
15 lentelė	AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio pokytis 2008 m. optimistinio scenarijaus atveju	62
16 lentelė	AB DnB NORD banko grynojo pelno pokytis 2008 m. optimistinio scenarijaus atveju	63
17 lentelė	AB DnB NORD banko turto bei įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės pokyčiai 2008 m. labiausiai tikėtino scenarijaus atveju	63
18 lentelė	AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio pokytis 2008 m. labiausiai tikėtino scenarijaus atveju	64
19 lentelė	AB DnB NORD banko grynojo pelno pokytis 2008 m. labiausiai tikėtino scenarijaus atveju	64
20 lentelė	AB DnB NORD banko turto bei įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės pokyčiai 2008 m. pesimistinio scenarijaus atveju	65
21 lentelė	AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio pokytis 2008 m. pesimistinio scenarijaus atveju	65
22 lentelė	AB DnB NORD banko grynojo pelno pokytis 2008 m. pesimistinio scenarijaus atveju	66
23 lentelė	AB DnB NORD banko pelno (nuostolių) ataskaitų pagrindiniai straipsniai (tūkst. Lt)	70

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas	J. Adams rizikos kompensacijos teorijos modelis	9
2 paveikslas	Apibendrinta banko rizikos schema	13
3 paveikslas	Banko rizikų spektras	14
4 paveikslas	Banko rizikos klasifikavimas	15
5 paveikslas	Rizikos klasės ir kategorijos	16
6 paveikslas	Likvidumo rizikos valdymo metodai	36
7 paveikslas	Aktyvų valdymas aktyvų paskirstymo metodu	38
8 paveikslas	Aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumas	42
9 paveikslas	AB DnB NORD banko 2008 m. turto struktūra pagal terminus	55
10 paveikslas	AB DnB NORD banko 2008 m. skolinių įsipareigojimų struktūra pagal terminus	56
11 paveikslas	Likvidumo spragų laiko kontūras 2008 m.	58
12 paveikslas	Likvidumo spragų laiko kontūras 2007 m.	59
13 paveikslas	AB DnB NORD likvidumo rizikos valdymo procesas	74

ĮVADAS

Komercinio banko veiklos esmė – piniginių operacijų vykdymas. Svarbiausi komercinio banko principai – tai likvidumas, saugumas ir rentabilumas. Finansinė institucija siekia pelningumo, tačiau privalo užtikrinti saugumą bei likvidumą. Pusiausvyrą tarp šių kriterijų pasiekti sudėtinga, tad neišvengiamai bankas susiduria su įvairiomis rizikų rūšimis, pavyzdžiui kredito rizika, likvidumo rizika, palūkanų normos rizika, rinkos rizika, užsienio valiutos rizika, mokumo rizika. Rizikos sąvoka apibrėžiama kaip grėšiantis pavojus. Kadangi bankas privalo garantuoti saugumą, rizikos įvertinimui ir valdymui yra skiriamas didelis dėmesys.

Likvidumo rizika yra įvardijama kaip viena iš svarbiausių komercinio banko rizikos rūšių. Pagrindinis likvidumo rizikos valdymo tikslas – išlaikyti tokį rizikos lygį, jog būtų garantuotas banko saugumas, stabilumas ir patikimumas. Šio pobūdžio rizikos egzistavimo tikimybė iškyla tuomet, kai komercinis bankas nėra pajėgus laiku ir efektyviai įvykdyti savo įsipareigojimus. Likvidumo rizikos augimas gali sukelti banko žlugimą jei banko įsipareigojimais viršys turto vertę, todėl šio tipo rizika turi būti tinkamai įvertinta ir valdoma.

Darbo problema. Esant sudėtingai pasaulinei ekonomikos situacijai abejojama finansinių institucijų patikimumu. Siekiant komercinio banko saugumo užtikrinimo, likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas tampa aktualia problema. Likvidumo rizikos valdymas turi būti lankstus visais atžvilgiais, o komercinio banko likvidumo rizikos valdymo metodika turi prisitaikyti prie kintančių tiek vidinių, tiek išorinių sąlygų. Bankas privalo sujungti rizikos valdymą į vieną bendrą procesą ir nustatyti svarbiausius rizikos valdymo prioritetus. Likvidumo rizikos grėsmė kyla bankui siekiant kuo didesnio pelningumo. Siekiant užtikrinti saugumą ir gauti pelno būtina reguliuoti banko likvidumą. Likvidumo rizikos reguliavimas reikalauja gebėjimo valdyti banko turtą ir įsipareigojimus, o esminių komercinio banko principų sankirta duoda pagrindą svarstyti likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo klausimo kompleksiskumą.

Darbo naujumas ir aktualumas. Bankai privalo nuolat stebėti, vertinti ir valdyti likvidumo riziką tam, kad būtų užtikrintas banko klientų ir paties komercinio banko veiklos saugumas. Bankui plečiant savo veiklą, svarbu išanalizuoti likvidumo rizikos laipsnį ir nustatyti plėtros ribas siekiant patikimumo ir saugumo. Krizė finansų rinkose reikalauja vis didesnį dėmesį skirti efektyviam banko likvidumo rizikos įvertinimui bei valdymui. Susisteminto bei apibendrinto pobūdžio analizės, pateikiančios komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimo bei valdymo principus bei metodus, stoka sąlygoja problemos naujumą ir plačias mokslines tyrimų srities galimybes, o nuolatinės diskusijos, prognozės ir lūkesčiai prideda temai aktualaus naujumo. Moksliniu darbu bus siekama užpildyti trūkstamą spragą.

Darbo objektas. Akcinės bendrovės DnB NORD likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas.

Darbo tikslas. Pateikti AB DnB NORD likvidumo rizikos įvertinimą ir esminius valdymo principus. Tam, kad darbo tikslas būtų pasiektas, keliami šie **darbo uždaviniai**:

1. Teoriškai apibrėžti likvidumo rizikos svarbą komercinio banko veikloje;
2. Pateikti komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimo kriterijus;
3. Atskleisti esminius likvidumo rizikos valdymo principus ir metodus;
4. Įvertinti AB DnB NORD likvidumo riziką;
5. Atskleisti AB DnB NORD likvidumo rizikos valdymo principus;
6. Numatyti problemų sprendimo ir tobulinimo galimybes, vertinant ir valdant likvidumo riziką komercinio banko veikloje.

Hipotezė. Efektyvus komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas užtikrina finansinės organizacijos stabilumą, nes esminių likvidumo rizikos valdymo principų visuma leidžia išlaikyti saugumą užtikrinantį banko likvidumo rizikos lygį.

Darbo reikšmingumas. Labai svarbu tinkamai vertinti bei valdyti komercinio banko likvidumo riziką siekiant užtikrinti banko veiklos efektyvumą. Likvidumo rizikos tyrimas reikalauja ypatingo dėmesio bei išsamios analizės, nes bankui, kaip rizikos institucijai, šio tipo rizika yra viena iš svarbiausių norint užtikrinti banko veiklos efektyvumą. Siekiant įvertinti komercinio banko likvidumo riziką buvo surinkta įvairaus pobūdžio mokslinė literatūra, o analizuojant konkretaus banko, šiuo atveju AB DnB NORD, likvidumo riziką, buvo panaudoti įvairūs šio banko finansinės atskaitomybės dokumentai.

Tam, kad būtų įvykdyti iškelti uždaviniai, buvo surinkta gausi **tyrimų bazė**. Darbe apžvelgiamos F. Jasevičienės, S. Kropo, L. Čiapo, G. Šidlausko, D. Vengraičio, V. Vaškelaičio, A. Gegužio, A. Lileikienės, L. Ivaškevičiūtės, V. Stankevičienės, G. Ševčenko ir daugelio kitų lietuvių autorių mintys, siūlymai nei pastebėjimai. Taip pat apžvelgta daug užsienio autorių, tokių kaip J. Bessis, M. Crouhy, E. Ph. Davis, R. D. Fraser, H. Greuning, S. B. Bratanovic, F. H. Knight, T. W. Koch, M. Kudinska, B. Th. Lloyd, T. Mayer, P. Tobin, A. Brown ir daugelio kitų, literatūros. Be to, darbe buvo naudoti AB DnB NORD banko finansinės atskaitomybės dokumentai, padėję giliau išanalizuoti likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo galimybes.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, turinys, įvadas, teorinė ir praktinė dalys: 3 skyriai, 19 poskyrių, išvados ir rekomendacijos, 4 priedai ir literatūros sąrašas. Darbą iliustruoja 23 lentelės ir 13 paveikslų.

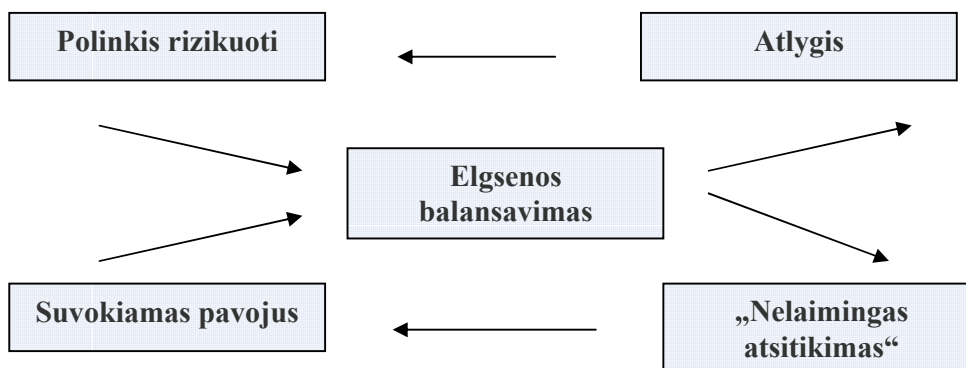

1. KOMERCINIO BANKO LIKVIDUMO RIZIKOS ĮVERTINIMO IR VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI

Bankininkystė įpareigoja banko tarnautojus laikytis nustatytų taisyklių ir tuo pat metu būti pasirengus priimti rizikingus sprendimus, įvertinti galimą įvykių raidą po rizikingo sprendimo priėmimo bei numatyti rizikos valdymo metodiką. Atliekama daug mokslinių tyrimų ateities prognozavimo ir rizikingų sprendimų priėmimo problemoms analizuoti. Didelė dalis šių tyrimų skiriama rizikos identifikavimo, įvertinimo, valdymo ir analizės metodikai tobulinti.

1.1. Neapibrėžtumo ir rizikos samprata ekonomikoje

Žodynuose ir enciklopedijose rizika apibrėžiama kaip potencialiai galimi laukiamų rezultatų pakitimai arba pasiryžimas imtis pavojingų veiksmų vykdymo. Rizikuoti reiškia priimti sprendimą tiksliai nežinant jo rezultatų bei pasekmių. Dažniausiai rizika siejama su tam tikra įvykio nepageidaujama išsipildymo tikimybe [32;61]. Dėl besikeičiančios aplinkos atsiranda verslo neapibrėžtumas, prognozuojamų rezultatų neužtikrintumas bei rizikingi sprendimai. Šiuolaikinė ekonomika neįsivaizduojama be neapibrėžtumo ir rizikos. A. Gegužis (2003) tvirtina, jog rizika turi teigiamus padarinius, t.y. užmokestis už rizikavimą ir neigiamus padarinius, t.y. nuostoliai dėl nesėkmių. Autoriaus teigimu, rizika yra ir neišvengiamybė, ir veiklos variklis, tačiau pasaulio finansų rinkose dominuojantys spekuliatyvūs kapitalo srautai, didėjanti lūkesčių ir su jais susijusio reiškinio – refleksyvumo – įtaka ir smukusi įmonių moralė, atvedusi prie pasaulinio masto bankrotų, verčia susimąstyti apie neapibrėžtumo ir rizikos mažinimo būdus [12]. Dėl šių priežasčių rizikos pažinimo, įvertinimo ir valdymo problemos tampa vis aktualesnės.

1 pav. J. Adams rizikos kompensacijos teorijos modelis

Šaltinis: Adams, J. (2000)

1 paveiksle pateiktas J. Adams (2000) rizikos kompensacijos teorijos modelis teigia, jog:

1. kiekvienas turi polinkį rizikuoti;
2. visų individų polinkis rizikuoti yra skirtingas;
3. potencialus atlygis už rizikavimą šį polinkį keičia;
4. savo ar kitų patirtos žalos suvokimas keičia rizikos suvokimą;
5. individualus sprendimas rizikuoti yra balansavimas tarp naudos ir žalos – rizikos suvokimas nusveria polinkį rizikuoti;
6. patirti nuostoliai įvykio metu yra rizikavimo pasekmės.

Kalbant apie rizikos ir neapibrėžtumo pažinimą bei ištyrimą, reikia pasirinkti, kurią rizikos formą tyrinėti. Literatūroje (H. Greuning, S.B. Bratanovic, 2003; V. Gronskas, 1993; R.D. Fraser, 1996; M. Crouhy, 2001) išskiriamos tokios rizikos formos kaip ekonominė, socialinė, fizinė, ir kt. Šiame darbe analizuojama ekonominė rizikos forma. G. Ševčenko, L. Ustinovičiaus ir R. Balcevič (2004) teigimu, rizika – tai neigiami ar kitokie negatyvūs veiksniai, pasireiškiantys organizacijos veikloje. Pasak G. Kancerevyčiaus (2006), XIX a. rizika buvo tapatinama su neapibrėžtumu, tačiau šiandien šios sąvokos dažniausiai yra atskiriamos. Dabar rizika apibrėžiama ne kaip paprastas neapibrėžtumas, bet kaip išmatuojamas neapibrėžtumas. M.Crouhy (2001) riziką apibrėžia kaip potencialaus nuostolio pavojų, tačiau tuo pat metu priduria, kad tai siejama su pozicijomis, kurios gali būti pelningos arba nuostolingos. Kitų tyrėjų (G. Rūškys, 2002; R.A. Schwartz, 2004) teigimu, rizika yra tada, kai įvairių galimų rezultatų tikimybės yra žinomos, o neapibrėžtumą turime tada, kai įvairių galimų rezultatų tikimybės nėra žinomos. Tuo rizika ir skiriasi nuo neapibrėžtumo. F. Knight (1921) teigimu, jei asmuo visiškai nežino, kas atsitiks, bet žino galimybes, tai yra rizika, o jei asmuo nežino net galimybių tai yra neapibrėžtumas. Tačiau bendroje vartosenoje šis skirtumas tarp rizikos ir neapibrėžtumo terminų dažnai būna nežymus, o žodžiai vartojami kaip pakaitalai. A. Gegužis (2003) teigia, jog iš ekonominio neapibrėžtumo kyla rizika. Siekiant geriau atskleisti rizikos ir neapibrėžtumo suvokimo aspektus, tikslinga išskirti, kaip traktuojama rizika ir neapibrėžtumas. A. Gegužio (2003) nuomone, šalia rizikos ir neapibrėžtumo, kaip aplinkos, kurioje priimami sprendimai, naudojama apibrėžtumo aplinkos samprata, kuri padeda atskleisti rizikos ir neapibrėžtumo sąvokų specifiką. Apibrėžtumas apibūdinamas kaip būseną, kai tam tikri dydžiai turi apibrėžtas ir žinomas vertes bei aplinka, kurioje egzistuoja tobula informacija. Priimant sprendimus apibrėžtumo sąlygomis žinoma, koks bus kiekvienos alternatyvos rezultatas, o sprendimo priėmimo procesas yra sisteminis galimų alternatyvų įvertinimas ir parinkimas alternatyvos, kurios rezultatas pats patraukliausias. Vis dėlto, remiantis ekonomikos teorija, verslo apibrėžtumas yra laikina būseną. O anot F. Knight (1921), jei visi pokyčiai vyktų pagal nekintamus ir visuotinai žinomus dėsnius, jų atsiradimą būtų galima numatyti be galo ilgam

periodui į ateitį, o tai sukurtų tobulą produkto verčių paskirstymą ir negalėtų atsirasti pelnas (nuostolis). Autoriaus nuomone, susidūręs su neapibrėžtumu, asmuo yra priverstas remtis nuojauta. Dėl šios priežasties būtent neapibrėžtumas yra pagrindinis pelno šaltinis. A. Gegužio (2003) teigimu, rizikos aplinkoje priimti sprendimai apibūdinami kaip tokie, kurių rezultatai yra žinomi, o neapibrėžtumas siejamas su situacijomis, kai sprendimų rezultatai yra nenuspėjami. Vertinant apie rizikos išmatavimo galimybes, teigiama, jog atliekant sprendimų priėmimo analizę rizika yra suprantama kaip dydis, turintis tam tikrą kiekybinę išraišką, t.y. išmatuojamas taikant statistinius – tikimybinius metodus, o tuo tarpu neapibrėžtumas yra neišmatuojamas dydis, rizikos pradai, terpė ir sąlyga atsirasti ir egzistuoti rizikai [7;11;26;42]. R. Urniežius (2001) neapibrėžtumą kildina iš pokyčių, kuriuos sunku numatyti, arba iš įvykių, kurių galimybės negalima tiksliai apskaičiuoti. Toks situacijos netikrumas vertinamas susiejant visą turimą informaciją su nuojauta ir patirtimi. Nežinant ateities, spėjama, koks bus labiausiai tikėtinas padaryto sprendimo rezultatas. P. Tobin (2003) ir M. Crouhy (2001) teigimu, keičiantis verslo aplinkai, verslą nuolat lydi neapibrėžtumas, netikrumas dėl prognozuojamų rezultatų, rizikingi sprendimai, o rizika yra neapibrėžtumo padarinys. Anot G. Kancerevyčiaus (2006), rizika tradiciškai turi neigiamą atspalvį. Nepaisant neigiamų asociacijų, kinų hieroglifas, reiškiantis „riziką“, yra sudarytas iš dviejų dalių: viena reiškia pavojų, kita – galimybę, progą. Interpretuojant šias rizikos reikšmes per ekonomikos prizmę, egzistuoja galimybė, bet iškyla ir pavojaus grėsmė. Formuluoju tiksliau, rizika yra tikimybė, jog planuotas rezultatas skirsis nuo faktinio realaus rezultato. Kuo didesnis yra nukrypimas nuo planuotojo, tuo didesnė rizika [23].

Susistemintai turimą informaciją, galima teigti, jog rizika kyla iš neapibrėžtumo ir yra neatskiriama jo dalis. Atlikta mokslinės literatūros analizė pateikia faktus, jog vieni autoriai terminus „neapibrėžtumas“ ir „rizika“ atskiria, kiti tapatina bei vadina juos pakaitalais. Nagrinėjant rizikos sampratą mokslinėje literatūroje išryškėjo dvejopa rizikos prasmė: viena jų reiškia praradimų tikimybę, kita – galimybę veikti neaiškiomis aplinkybėmis. Dauguma autorių (V. Lisauskas, 1996; B. Martinkus, 1996; T. Mayer, 1995) riziką apibūdina vienareikšmiškai – kaip potencialių praradimų tikimybę ir tik keletas (C.D. Campbell, 1988; G. Kancerevyčius, 2006; P. C. Obi, 1998) pažymi, jog rizika – tai prarasta ar neišnaudota galimybė.

Ekonomikoje rizika yra neišvengiama, nes problema egzistuoja net ir tada, kai galimybės yra žinomos arba įmanoma jas sužinoti. Rizikingos situacijos galimybė neabejotinai reikalauja tikslingo jos įvertinimo, valdymo ir nuostolių minimizavimo. Visos organizacijos susiduria su rizika, nuo kurios įvertinimo ir valdymo efektyvios metodikos priklauso veiklos rezultatai. Ypatingą reikšmę turi rizika komerciniame banke, kurios apibrėžtis bei svarba nagrinėjama sekančiame skirsnyje.

1.2. Rizika komerciniame banke

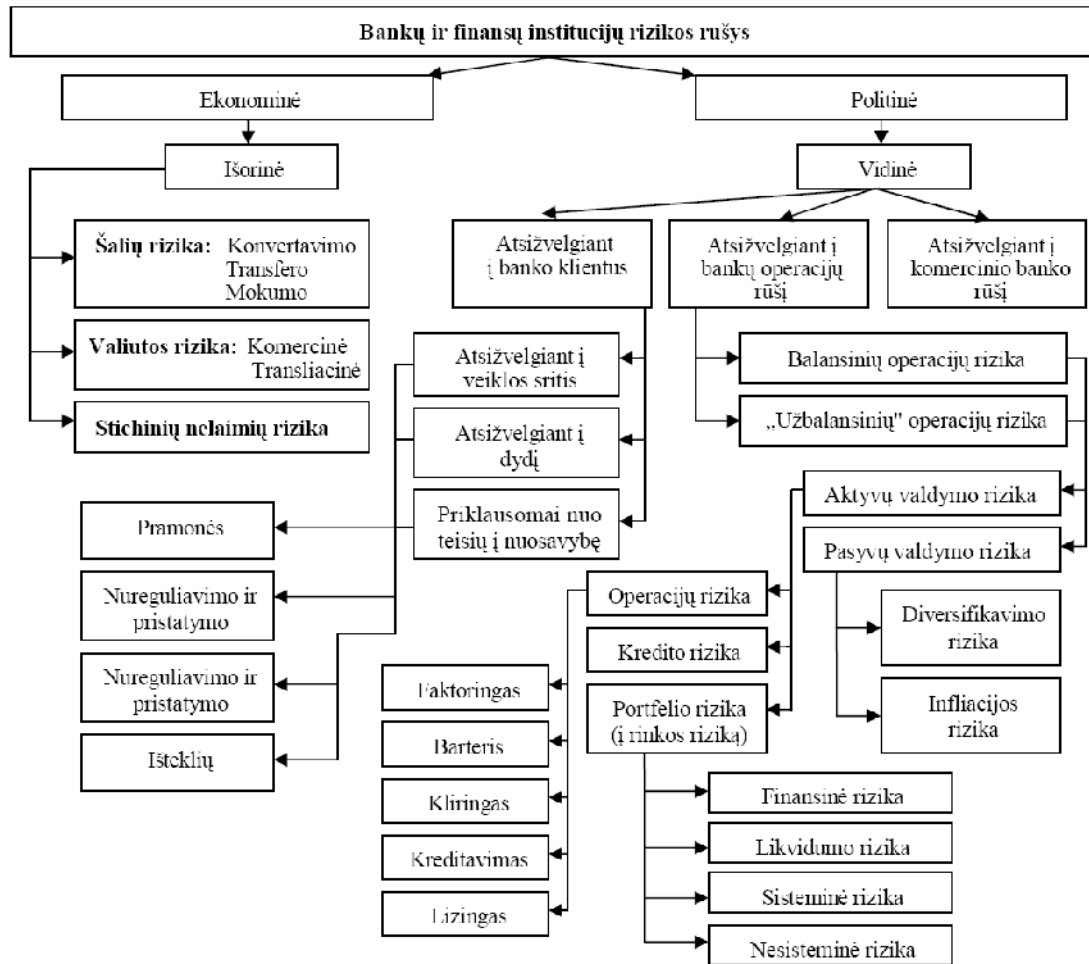
Finansinės institucijos yra reikšmingos organizacijos dėl savo įtakos visuomenei ir visai ekonomikai. Dėl šios priežasties jų veikla yra griežtai reglamentuojama bei prižiūrima atitinkamų institucijų, pavyzdžiui Lietuvos banko Kredito įstaigų priežiūros institucijos, Bazelio bankų priežiūros komitetas ir t.t. Dėl sklandžios banko veiklos užtikrinimo, rizika komerciniame banke turi ypatingą reikšmę. Itin didelis rizikos valdymo poreikis kyla bankams, nes būtent bankai yra finansų įstaigos, parodančios šalies ekonomikos likvidumą. Dėl šios priežasties rizikos įvertinimas ir valdymas yra laikomas būtina ir neatsiejama finansinės kontrolės dalimi.

G. Ševčenko, L. Ustinovičiaus ir R. Balcevič (2004) teigia, jog pagrindinis banko veiklos rizikos valdymo tikslas – išlaikyti tokį rizikos lygį, kad ekonominės aplinkos pokyčiai, valiutų kursai, palūkanų normų svyravimai nesukeltų pavojaus stabiliai banko veiklai, bankų bei bankų veiklos priežiūros institucijų nustatytą riziką ribojančių normatyvų vykdymui [54]. Laiku atliktas tikslus rizikos identifikavimas, išskyrimas iš kitų rizikos rūšių, esamos rizikos analizė, galimų nuostolių įvertinimas, kapitalo skaičiavimas šiems nuostoliams padengti, t.y. kryptingas pasirinktos reikšmingiausios rizikos įvertinimas gali nulemti ne tik finansinio sprendimo priėmimą, bet ir apsaugoti bet kurį iš proceso dalyvių nuo finansinių nuostolių [3;9;53].

Tyrėjų teigimu (K.Demirgüç-Kunt, 2006; T.Merna, 2005; E.J.Vaughan, 1997; N.Žaltauskienė, 2002; H.J.Johnson, 1994), banko rizikos įvertinimas bei galutinio sprendimo priėmimas priklauso nuo turimos informacijos. Kadangi dažnai yra sudėtinga rasti ribą, skiriančią skirtingas rizikos rūšis, būtina kaupti informaciją apie rizikos klasifikavimą. Kiekviena rizikos klasifikacija turi remtis tam tikrais principais:

1. Klasifikacija turi įvykdyti konkrečius klasifikavimo tikslus. Požymiai, pagal kuriuos rizikos skirstomos į atskiras grupes, turi būti susiję su klasifikavimo tikslais. Galimi tokie tikslai: rizikos šaltinių nustatymas, draudimo paslaugų nomenklatūros formavimas, spekuliacinių galimybių analizė, rizikos apsaugos metodų parinkimas ir t.t.
2. Klasifikacija turi būti sisteminė. Hierarchinė klasifikuojamų rizikų struktūra turi rodyti tam tikru aspektu susijusius reiškinius. Į vieną grupę nereikėtų tiesiogiai jungti skirtingo lygio rizikų.
3. Klasifikacija turi išlaikyti požymio grynumą. Požymiai turi būti tiksliai apibrėžti, o rizikos turi būti grupuojamos tik pagal vieną požymį.
4. Kiekvienas požymis turi apimti visas potencialias rizikos rūšis. Skirstyti rizikas į atskiras grupes pagal vienodą požymį reikia taip, kad būtų apimtos visos galimos rizikos rūšys.

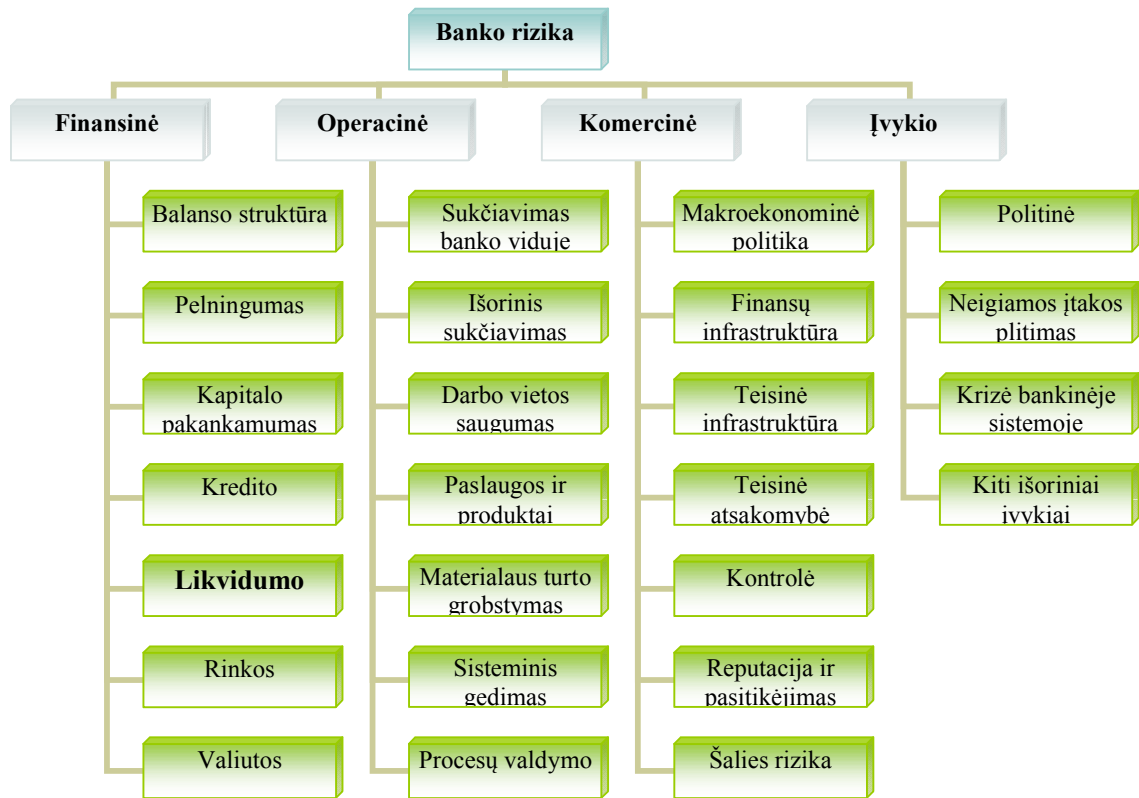
G. Ševčenko ir kiti (2004) 2 paveiksle pateikia dažniausiai banko veikloje aptinkamų rizikos rūšių klasifikaciją. Pagal pateiktą schemą aiškėja bankų ir finansinių institucijų rizikos rūšių įvairovė bei jų tarpusavio glaudus ryšys.

2 pav. Apibendrinta banko rizikos schema

Šaltinis: Ševčenko, G., Ustinovičius, L., Balsevič, R. (2004)

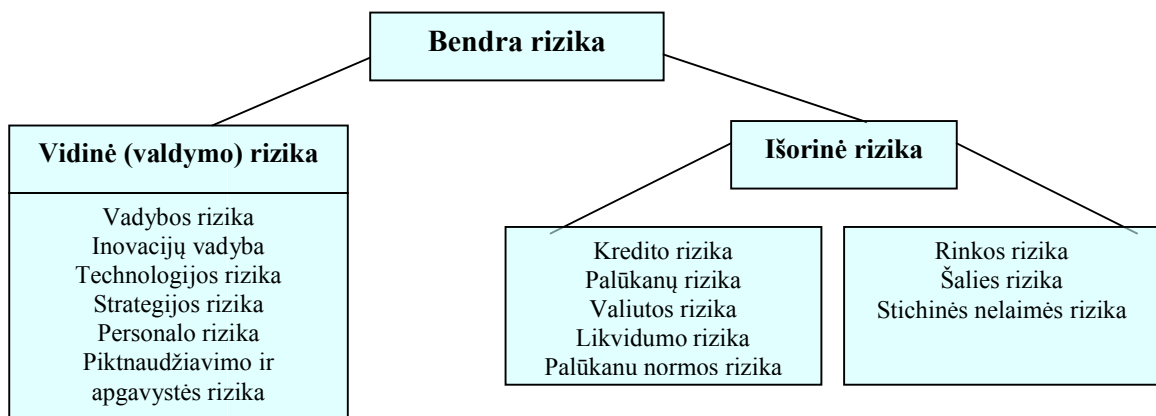
Naujausią, susistemintą bei praktiškesnę banko rizikos klasifikavimo variantą pateikia H.Greuning ir S.B. Bratanovic (2003). Pagal jų modelį, pateiktą 3 paveiksle, banko rizikos skyla į keturias rūšis: finansinę, operacinę, komercinę bei įvykių [13]. K. Levišauskaitė, D. Kaupelytė (2005) taip pat remiasi pastarąja rizikos klasifikacija teigdamos, jog visos rizikos rūšys remiasi tarpusavio priklausomybe, dėl šios priežasties tik dar labiau išauga detali rizikos suvokimo būtinybė. Nors abi klasifikacijos ganėtinai skirtingos, visgi banko rizikų glaudus tarpusavio sąryšis akivaizdus, pavyzdžiui banko vykdomos valiutos keitimo operacijos iššaukia valiutos riziką, kuri atitinkamai įtakoja banko likvidumą ir palūkanų normą rizikos prisiėmimo prasme.

3 pav. Banko rizikų spektras

Šaltinis: Greuning, H., Bratanovic, S. B. (2003)

Literatūroje pagal laiko sąnaudas išskiriama retrospektyvinė, einamoji ir planuojamoji rizikos. Retrospektyvinės rizikos pasireiškimo būdų ir minimizavimo galimybių analizė leidžia tiksliau prognozuoti einamąją ir planuojamąją riziką. G.E. Rejda (2001) bankų riziką klasifikuoja pagal rizikos lygius. Išskiriamos žemo, vidutinio ir pilnojo lygio rizikos. Mokslininkai dažniausiai sutaria, jog skirstymas į vidinę ir išorinę riziką yra tikslingas bei esminis. Anot V. Vaškėlaičio (2003), vidinė rizika susijusi su banko personalo pasirengimo, naudojamos technikos, technologijos lygiu, banko įvaizdžiu ir t.t. Ji nėra tiesiogiai susijusi su piniginiiais veiksmiais. Pagal 4 paveikslą, išorinė rizika skiriama į pirmos ir antros eilės. Pasak D.Ivaškevičiaus ir A. Sakalo (1997), pirmos eilės išorinė rizika – tai rizika, kurios lygis priklauso nuo bankų sistemos lygio ir jos teisinio reguliavimo. Antros eilės rizika priklauso nuo dar bendresnių išorinės rizikos sąlygų – ekonominės, politinės, socialinės situacijos šalyje. Vidinės ir pirmos eilės išorinės rizikos skiriamasis bruožas yra tas, jog šią riziką įmanoma valdyti bei kontroliuoti, o antros eilės išorinė rizikos valdymas bei kontroliavimas yra lemiamas bei sudėtingiau prognozuojamas [58;15;50].

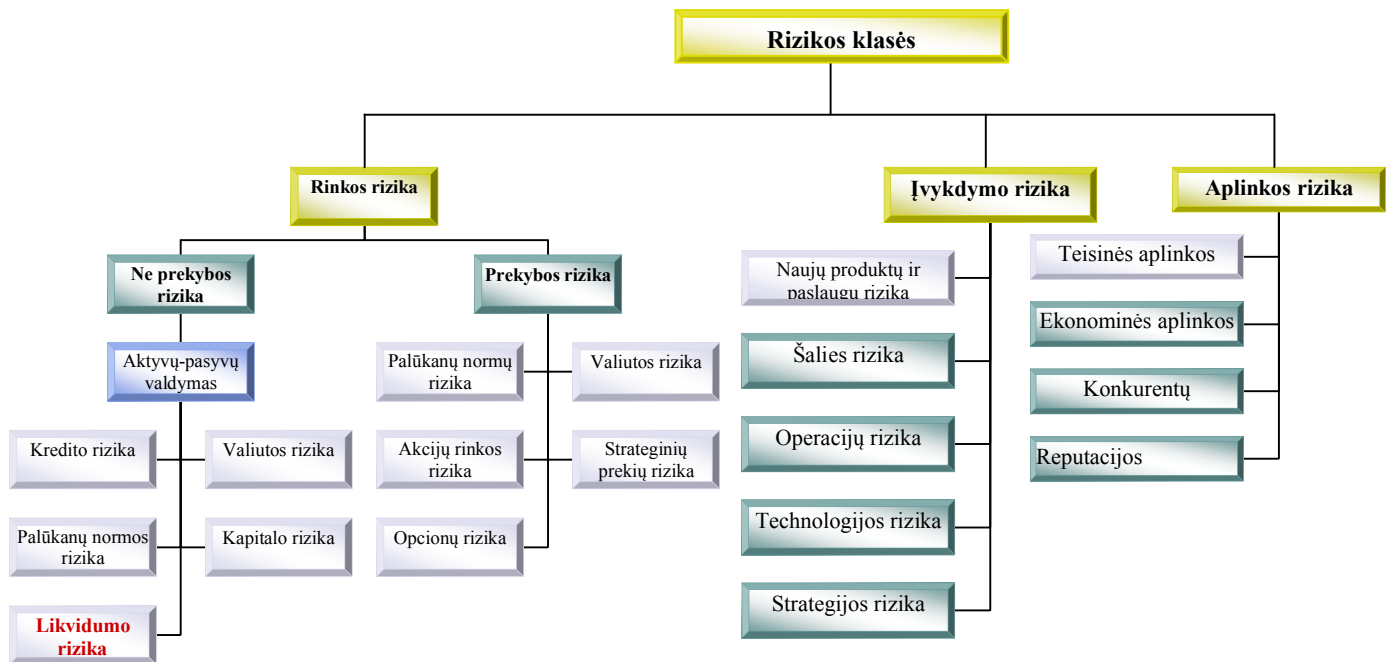
4 pav. Banko rizikos klasifikavimas

Šaltinis: Vaškelaitis, V. (2003)

Rizikos klasifikacija, jos įvairovės platus spektras bei būtinas rizikos rūšių atskyrimas reikalauja pažinti rizikos valdymo procesą. G. Kancerevyčiaus (2006) teigimu, rizikos valdymo procesas susideda iš tokių dalių:

1. rizikos identifikavimas;
2. rizikos išmatavimas;
3. rizikos apribojimas arba sumažinimas;
4. rizikos stebėjimas;
5. rizikos kontrolė;
6. ataskaitų teikimas.

V. Vaškelaitis (2003), G. Ševčenko ir kiti (2004) pateikia rizikos skirstymą pagal rizikos klases, kurios savo ruožtu skirstomos į rizikos kategorijas. Išskiriamos trys pagrindinės rizikos klasės, t.y. aplinkos rizika, įvykdymo rizika, rinkos rizika, kuri papildomai skyla į prekybos ir ne prekybos rizikos klases kaip pateikiama 5 paveiksle. Rinkos rizika – tai galimų nuostolių rizika dėl rinkos kainų ir normų svyravimo finansų ir kapitalo rinkose. Įvykdymo rizika – nuostolių rizika, susijusi su banko paslaugų teikimo bei šių paslaugų pelningumo užtikrinimui. Aplinkos rizika – galima nuostolių rizika dėl teisinės ir ekonominės aplinkos pakitimų, nuo kurių bankas siekia apsisaugoti, bet kuriuos kontroliuoti turi mažiausiai galimybių [58;54].

5 pav. Rizikos klasės ir kategorijos

Šaltinis: Vaškeleitaitis, V. (2003)

Apibendrinant būtina pažymėti, jog bankas susiduria su skirtingomis rizikų rūšimis. Jos skiriasi pagal vietą, atsiradimo laikotarpį, išorinių ir vidinių veiksnių visumą bei yra klasifikuojamos pagal įvairius požymius, pateiktus antrame, trečiame bei ketvirtame paveiksluose. Konkrečios rizikos analizė reikalauja ypatingo dėmesio, nes vienos rizikos rūšies pasikeitimas sukelia kitų rizikos rūšių pasikeitimus bei apsunkina grėšiančios rizikos įvertinimo bei valdymo galimybes. Dėl šios priežasties itin svarbu išsiaiškinti darbe analizuojamos likvidumo rizikos sąvokos esmę bei svarbą komercinio banko veikloje, kurio detaliam tyrimui skirtas sekantis darbo skirsnis.

1.3. Likvidumo sąvokos svarba komercinio banko veikloje

Žodynai bei enciklopedijos pateikia šią likvidumo sąvokos definiciją: likvidumas – tai galimybė paversti grynaisiais pinigais; galimybė greitai ir lengvai pakeisti aktyvus kitais be vertės praradimo [22;32;61]. Apjungiant gausias likvidumo definicijų variacijas ir susisteminant turimas autorių (J.Bessis, 2001; D.Ivaškevičius, 1997; A.Gegužis, 2003; H.Greuning, 2003; V.Jurgutis, 1940; S.Kropas ir kiti, 1998; T.Merna, 2005; K.Ramonas, 2002; V.Vaškeleitaitis, 2003) nuomones išskiriame šiuos likvidumo svarbos komerciniam bankui pagrindinius aspektus:

1. Likvidumas įgalina mažiau ir rečiau skolintis iš centrinio banko kaip paskutinio likvidumo šaltinio, tuo nesukeliant stipresnės centrinio banko kontrolės bei neprarandant kitų ūkio subjektų pasitikėjimo banku;

2. Likvidumas atspindi kaip lengvai finansinės priemonės gali būti iškeistos į pinigus neprarandant vertės;
3. Likvidumas suteikia galimybę pigiau pritraukti naujų išteklių esant mažesnei rizikai. To pasekoje auga pasitikėjimas banku;
4. Likvidumas padeda bankui išvengti savo aktyvų pardavimo nepriimtinais kainomis. Tokiu būdu palaikomas banko mokumas ilgą laikotarpį (tik tokiu atveju, jeigu bankas nelikvidžiuosius savo aktyvus naudoja efektyviai);
5. Likvidumas suteikia bankui galimybę teikiant naujas paskolas ar garantijas sudaryti gerus santykius su klientais, kurie gali būti banko ateities sėkmės pagrindas;
6. Likvidumas padeda bankui įtikinti rizikos vengiančią finansų rinką tuo, kad bankas yra saugus, todėl gali vykdyti savo įsipareigojimus, t.y. laiku gražinti indėlius ir gautas paskolas. Tokiu būdu likvidumas skatina pasitikėjimą banku;
7. Likvidumas yra susijęs su rinkos gebėjimu prekiauti tam tikra apimtimi aktyvų išvengiant didelės įtakos kainoms.

Anot J. Bessis (2001), bankas susiduria su įvairiomis rizikų rūšimis, pavyzdžiui kredito rizika, likvidumo rizika, palūkanų normos rizika, rinkos rizika, užsienio valiutos rizika, mokumo rizika. Esant tokiai rizikos rūšių įvairovei profesorius V. Vaškelaitis (2003) pagrįstai banką vadina rizikos įmone. Rizikos sąvoka apibrėžiama kaip grėsiantis pavojus, o rizikos įvertinimo ir valdymo problema yra itin aktuali komerciniame banke [59]. Ją reikia spręsti siekiant, kad bankų sektorius būtų saugus ir patikimas. Kadangi rizikos visiškai išvengti neįmanoma, ją reikia tinkamai valdyti. Atsižvelgiant į tai, jog bankai atlieka tarpininkavimo tarp išteklių savininkų ir skolininkų funkciją, o didžioji banko pasyvų dalis yra skolinta, t.y. nepriklauso bankui, tai likvidumo rizikos valdymas yra prioritetinga kiekvieno banko rizikos valdymo politikos dalis. Anot A. Lileikienės, J. Martinkienės (2005) likvidumas yra apibrėžiamas kaip banko gebėjimas užtikrinti savo įsipareigojimų vykdymą, t.y. skolų grąžinimą suėjus nustatytam terminui. G. Ševčenko ir kiti (2004) papildė bendrąjį likvidumo sąvokos apibūdinimą teigdami, jog viena iš banko rizikos rūšių – likvidumo rizika, kuri yra itin svarbi banko veikloje siekiant užtikrinti pagrindinių banko veiklos principų vykdymą. Likvidumo rizika atsiranda tada, kai bankas nesugeba laiku ir efektyviai vykdyti įsipareigojimų dėl likvidžių lėšų trūkumo. Likvidumo rizikos valdymas reikalauja kruopštaus komercinio banko veiklos įvertinimo [54].

Komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimas, valdymas ir analizė sukuria aplink save ganėtinai platų problematikos spektrą, nes apima daugelį banko veiklos sričių. Siekiant įvertinti bei valdyti likvidumo riziką, būtina susipažinti su visomis banko operacijomis bei pažinti banko veiklos procesus. Dėl likvidumo rizikos vertinimo bei valdymo ignoravimo bankas gali patirti nuostolių. Pasak V. Vaškelaičio (2003), pakankamai svarbu yra suderinti likvidumo šaltinius, t.y.

paskolas, papildomų įsipareigojimų prisiėmimą, banko turto pardavimą bei patį likvidumo poreikį, kuris kyla dėl indėlių išėmimo, paskolų didinimo ir t.t. Likvidumo problematika kyla iš būtinybės suderinti likvidžių lėšų paklausos šaltinius bei likvidžių lėšų pasiūlos šaltinius. Likvidžių lėšų paklausos šaltiniai apima indėlių atsiėmimą, išduodamų paskolų apimtį padidėjimą, dividendų išmokėjimą, veiklos išlaidas, mokesčių sumokėjimą ir t.t., o likvidžių lėšų pasiūlos šaltinius sudaro indėlių pritraukimas, paskolų grąžinimas, banko turto pardavimas, pinigų rinkos lėšų pritraukimas ir t.t. [54]. Siekiant įvertinti likvidumo riziką, būtina apibrėžti likvidžių lėšų šaltinių situaciją, t.y. nusakyti, kas yra didesnė – likvidžių lėšų pasiūla ar paklausa, o siekiant užtikrinti efektyvų likvidumo rizikos valdymą, likvidžių lėšų pasiūla turėtų būti didesnė už paklausą. G. Ševčenko ir kiti (2004) teigimu taip būtų išlaikyta pusiausvyra tarp trijų pagrindinių banko veiklos principų: likvidumo, saugumo ir pelningumo. Suvokiant, jog likvidumo rizikos valdymas apima platų banko veiklos lauką, iškeliamas ir likvidumo rizikos valdymo sudėtingumo klausimą dėl likvidumo rizikos valdymo metodikos užtikrinant banko patikimumą ir saugumą. Kadangi likvidumo rizikos valdymas apima daugelį banko veiklos sričių, praktiškai neįmanoma apibrėžti vieno valdymo metodo. Dėl šios priežasties galime daryti išvadą, jog komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimas bei valdymas yra kompleksinis reiškinys. Likvidumo rizikos valdymo daugialypiškumas reikalauja detalios analizės, kuria būtų siekiama įvairiapusisškai įvertinti šią rizikos rūšį. Išsami banko veiklos analizė padėtų tinkamai įvertinti likvidumo lygį banke. Siekiant užtikrinti komercinio banko veiklos efektyvumą, be pagrindinių banko principų bei auksinės bankininkystės taisyklės, bankas privalo prisiderinti prie išorinių reikalavimų, t.y. prie centrinio banko keliamų likvidumo normatyvų. Vadinasi, nepaisant to, jog bankas turi reguliuoti visą vykdomą veiklą banko viduje ir pasiekti harmoniją, dar privalu derintis ir prie išorinių veiksnių, t.y. prie centrinio banko keliamų sąlygų. D. Ivaškevičius ir A. Sakalauskas (1997) teigia, jog šis faktas dar labiau apsunkina likvidumo rizikos valdymą, nes veiksmus būtina derinti ne tik banko vidaus veikloje, bet ir su išorine aplinka.

Kadangi viena iš svarbiausių rizikų banko veikloje yra likvidumo rizika, jos valdymo metodikai turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys. Visos rizikos rūšys yra neabejotinai tarpusavyje susijusios, todėl likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas reikalauja ir įvairių rizikos tipų valdymo suvokimo. Dėl šios priežasties, prieinama prie išvados, jog siekiant tinkamai įvertinti banko likvidumo riziką bei apibrėžti jos valdymo metodiką, būtina matyti ne tik menkiausias likvidumo rizikos valdymo smulkmenas, bet ir sugebėti suvokti visumą, t.y. suprasti rizikos šaltinius, jos poveikį ir eliminavimo galimybes. Privalu suvokti rizikos klasifikaciją, pateiktą G. Ševčenko ir kiti (2004) ankstesniame skyriuje, atitinkamos rizikos vietą visoje banko veiklos sistemoje bei visuminį rizikos vaizdą.

G. Kancerevyčius (2006) tikina, jog likvidumo rizika yra trijų tipų:

1. Tai rizikavimas, kad kita sandorio šalis laiku neįvykdys įsipareigojimo, tačiau galų gale jį įvykdys pilnai. Tokio atsitikimo atveju nėra žinoma, ar tai kredito rizikos problema, ar tai laiku neįvykdyto įsipareigojimo klausimas, tačiau dėl kitos sandorio šalies įsipareigojimų nevykdymo, bankas gali patirti ne tik piniginius nuostolius apmokant baudas laiku negavus mokėjimo bei einant į sąskaitos perviršį, bet ir banko reputacijos prastėjimo, teisinių ginčų kilimo problemas.
2. Tai rizika, kad bankas negalės laiku gauti reikiamų lėšų esant poreikiui. Paprastai įsipareigojimų ir turto, kuris jais finansuojamas, terminai nesutampa. Dėl to, bankai nuolatos turi skolintis rinkoje lėšas laikiniems pinigų srautų nesutapimams finansuoti. Banko operacijų finansavimui turi būti suteiktas pakankamas lankstumas, leidžiant tam tikro dydžio likvidumo svyravimą, tuo pačiu papildant likvidumo rezervus, kai rinkos sąlygos pagerės.
3. Tai rizika, kad nebebus galima sudaryti sandorio tam tikru instrumentu ar valiuta gera kaina kalbant apie rinkos likvidumą. Susiduriama su rizikos rūšių tarpusavio sąsajomis, kur būtina komercinio banko likvidumo riziką būtina sieti su rinkos likvidumu – finansų rinkos pajėgumu absorbuoti laikinus paklausos ir pasiūlos svyravimus minimaliai įtakojant kainą.

Tyrėjų (D. Ivaškevičius, 1997; M. Kudinska, 2002) teigimu, likvidumo rizikos valdymo tikslas yra palaikyti pakankamą kiekį likvidaus turto, kad būtų galima užtikrinti normalią veiklą tam tikram laikotarpiui be papildomo finansavimo pritraukimo. Nepaisant likvidumo rizikos reiškinio suvokimo kompleksiskumo, likvidumo rizikos valdymas turi būti vientisas. Visi likvidumo rizikos valdymo metodai privalo būti tarpusavyje susiję, antraip nebus pasiektas galutinis tikslas – efektyvus likvidumo rizikos valdymas. Visos kompleksinės likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo priemonės tiek išorinės, tiek ir vidinės turi būti susijusios bei pajungtos bendram galutiniam tikslui [15;27].

1.4. Komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimas ir likvidumo poreikio nustatymas

Likvidumo rizikos valdymas reikalauja kruopštaus komercinio banko veiklos įvertinimo nes šio tipo rizika yra viena iš svarbiausių komercinio banko valdyme. Gebėjimas įvertinti likvidumo riziką leistų užtikrinti efektyvų jos valdymą. Komercinis bankas siekdamas įgyvendinti pagrindinius veiklos principus privalo suformuoti likvidumo valdymo politiką. S. Kropo ir kitų (1998) teigimu, likvidumo rizikos įvertinimas bankui yra svarbus dėl trijų priežasčių: sklandaus kasdienių mokėjimų vykdymo, apsisaugojimo ir spekuliacinio. V.

Vaškelaičio (2003) pozicija analogiška S. Kropo (1998) pažymėtiems likvidumo motyvams. Susistemintus turimus duomenis 1 lentelėje išskiriami trys pagrindiniai likvidumo motyvai.

1 Lentelė.

Pagrindiniai likvidumo motyvai

Pagrindiniai likvidumo motyvai	Pozicija
Kasdieniniams mokėjimams atlikti	Likvidžioji pozicija > numatomas likvidumo poreikis
Išvengti galimos rizikos; apsisaugoti nuo netikėtumų	Likvidžioji pozicija > numatomi likvidumo poreikiai + ne-numatomi likvidumo poreikiai
Spekuluoti	Banko pelningumas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Akivaizdu, jog visų pirma bankas turi pasirūpinti likvidžiaisiais resursais savo finansiniams įsipareigojimams įvykdyti, t.y. likvidžioji banko pozicija turi būti lygi arba didesnė už numatomą likvidumo poreikį. Sėkmingas banko likvidumo valdymas sudaro sąlygas bankui tenkinti potencialų paskolų poreikio didėjimą arba išaugusius indėlininkų reikalavimus atsiimti savo lėšas. Tai reiškia, kad bankas turi būti pasirengęs tenkinti ne tik numatomus likvidumo poreikius (kasdieninių mokėjimų motyvas), bet ir nenumatomus likvidumo poreikius (apsisaugojimo motyvas). Numatoma banko likvidumo poreikių dalis gali būti nesunkiai nustatoma pagal sukauptus duomenis apie kasdieninius likvidumo poreikius, kurie formuojasi bankui atliekant kliringo operacijas. Nenumatomi likvidumo poreikiai gali būti prognozuojami tik paliekant tam tikrą patikimumo intervalą. Nustatant likvidžios pozicijos dydį, privalu atsižvelgti į alternatyvius pinigų kaštus, nes likvidusis turtas neduoda bankui jokių pajamų arba tos pajamos yra santykinai mažos. Norint išvengti didelių piniginių alternatyviųjų kaštų, turi apdairiai tvarkyti banko likvidžiojo turto poziciją ir likvidžiųjų lėšų perteklių investuoti į pelningesnę turtą. Taip bus išvengta didelio likvidžiojo turto neigiamo poveikio banko pelningumui. Bankai laiko dalį turto likvidžia forma spekuliuodami ir siekdami padidinti banko pajamas ir pelną, t.y. grynieji pinigai laikomi turint tikslą juos investuoti po laukiamo palūkanų normų pakilimo [27;43;58].

1.4.1. Likvidumo rizikos įvertinimas

Pagal S. Kropą (1998), banko likvidumo rizikos įvertinimas susijęs su banko likvidumo poreikio finansuoti atsiimamus indėlius ir išduodamas paskolas lyginimu su banko dabartiniais ir potencialiais likvidumo šaltiniais, kaip banko turimo turto pardavimas arba papildomų įsipareigojimų prisiėmimas. Lietuvos bankas yra nustatęs komerciniams bankams likvidumo normatyvą, kurį centrinio banko reikalavimu bankas turi vykdyti ir kuris yra kontroliuojamas kiekvieną mėnesį. Šio rodiklio reikšmė negali būti mažesnė kaip 30 proc. (Lietuvos Respublikos

bankų įstatymas, 2004). Šis normatyvas skirtas komercinių bankų likvidumui kontroliuoti. Centrinis bankas, sekdamas kiekvieno komercinio banko likvidumo rodiklio dinamiką, gali pastebėti nepageidaujamų reiškinių konkrečiame banke ar visoje bankų sistemoje požymius ir imtis atitinkamų veiksmų.

S. Vaškelaičio (2003) pozicija nustato, jog kai kuriuos banko balanso straipsnius galima naudoti kaip likvidumo poreikių atitikmenis (pavyzdžiui indėlius) ir likvidumo šaltinių atitikmenis (pavyzdžiui likvidų turta, trumpalaikius vertybinius popierius ir t.t.), o likvidumo rizika yra vertinama nustatant santykius tarp šių straipsnių [58]. Vis dėlto, apžvelgus pateiktą informaciją išryškėja ir kitų faktorių egzistencija – nors daugumą banko finansinių straipsnių galima traktuoti nevienareikšmiškai ir jie tik apytiksliai atspindi banko likvidumo poreikius bei šaltinius (paskolų finansavimas gali sudaryti didžiausią likvidumo poreikio dalį, o papildomų įsipareigojimų prisiėmimas gali būti pagrindinis likvidumo šaltinis), tačiau iš jų gauti koeficientai gali būti pradiniai banko likvidumo rizikos indikatoriai.

Remiantis analizuojama medžiaga, išskiriamos trys likvidumo rizikos rodiklių rūšys, kurias apibendrina 2 lentelė.

2 Lentelė.

Likvidumo rizikos rodiklių rūšys

	Tradiciniai (pagrindiniai) rodikliai	Rekomenduojami (progresyvieji) rodikliai	Papildomi rodikliai, kiti koeficientai
Likvidumo šaltinių įvertinimas ¹	$\frac{\text{Likvidžio turto dydis}}{\text{Indėliai}}$	$\frac{\text{Likvidžio turto dydis}}{\text{Nestabilūs įsipareigojimai}}$	$\frac{\text{Trumpalaikiai VP}}{\text{Indėliai iš viso}}$
	$\frac{\text{Likvidžio turto dydis}}{\text{Turtas iš viso}}$	$\frac{\text{Likvidžio turto dydis} - \text{Skolintos lėšos}}{\text{Indėliai}}$	$\frac{\text{Visos skolintos lėšos}}{\text{Akcininkų nuosavybė}}$
Likvidumo poreikių įvertinimas ²	$\frac{\text{Likvidžio turto dydis}}{\text{Indėliai}}$	$\frac{\text{Nestabilūs įsipareigojimai} - \text{Skolintos lėšos}}{\text{Nestabilūs įsipareigojimai}}$	$\frac{\text{Nestabilūs indėliai}}{\text{Indėliai iš viso}}$
	$\frac{\text{Paskolos}}{\text{Indėliai}}$		$\frac{\text{Paskolų didėjimo tempas}}{\text{Skolinimosi išlaidos}}$

Šaltinis: Kropas, S., Čiapas, L., Šidlauskas, G., Vengraitis, D. (1998)

Dauguma autorių (G. Kancerevyčius, 2006; S. Kropas ir kiti, 1998; V. Rutkauskas, 1996; V. Vaškelaitis, 2003) visus likvidumo rizikos rodiklius skirsto į tradicinius, progresyvuosius, kurie išsamiau atspindi banko likvidumo poziciją, ir papildomuosius rodiklius, naudojamus specifinėms banko silpnosioms ir stipriosioms pusėms atskleisti. Pagrindiniai likvidumo rizikos įvertinimui skaičiuojami rodikliai apžvelgiami žemiau.

¹ Kuo didesnis koeficientas, tuo didesnė likvidžioji banko pozicija ir mažesnė likvidumo rizika.

² Kuo mažesnis koeficientas, tuo geresnė likvidžioji banko pozicija ir mažesnė likvidumo rizika.

Likvidžiojo turto ir viso turto santykio koeficientu matuojami banko likvidumo šaltiniai. Likvidusis turtas - tai banko pirminiai ir antriniai likvidumo rezervai³.

Likvidžiojo turto ir indėlių santykio koeficientas detaliau nusako banko likvidumo poziciją. Indėlių straipsnis vardiklyje atspindi potencialų likvidumo poreikį. Šis rodiklis būtų dar išsamesnis, jei būtų įvertinama indėlių struktūra (terminuotųjų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo svoris).

Nestabiliųjų įsipareigojimų ir viso turto santykio rodikliu vertinamas potencialus likvidumo poreikis, o ne šaltiniai. Kuo didesnis šis koeficientas, tuo mažesnis banko likvidumas. Čia nestabilieji įsipareigojimai supaprastintai apibrėžiami kaip indėliai iki pareikalavimo ir trumpalaikiai įsipareigojimai.

Paskolų ir indėlių santykis - dažniausiai naudojamas banko likvidumo koeficientas. Paskolų straipsnis skaitiklyje atspindi banko nelikvidųjį turtą (nekilnojamas ir kitas nelikvidusis turtas paprastai sudaro nežymią banko turto dalį, todėl į juos galima ir neatsižvelgti), todėl didesnis paskolų kiekis blogina šį likvidumo rodiklį. Indėliai vardiklyje atspindi likvidumo poreikius. Kuo mažesnis šis koeficientas, tuo geresnė banko likvidumo pozicija. Tačiau būtina užakcentuoti, jog šis koeficientas tam tikromis sąlygomis gali ir klaidinti. Pavyzdžiui, jei bankas savo aktyvuose turi neįprastai daug paskolų ir daug indėlių savo įsipareigojimuose, šis rodiklis neatspindės komplikotos banko likvidumo pozicijos. Daugumos šalių, turinčių išplėtotą bankų sektorių, komercinių bankų paskolų aktyvuose ir depozitų pasyvuose svoris yra pastovus – atitinkamai 50-70 ir 70 procentų.

Likvidžiojo turto ir nestabiliųjų įsipareigojimų koeficientas yra progresyvesnis banko likvidumo rodiklis. Skaitiklis atspindi banko likvidumo šaltinius, o vardiklis - likvidumo poreikius. Jei likvidusis turtas suvokiamas kaip trumpalaikis (iki 1 mėn.) turtas, o įsipareigojimai, jautrūs rinkos svyravimams - kaip trumpalaikiai įsipareigojimai, tai įvertinamas banko trumpalaikis likvidumas.

Likvidžiojo turto, likusio atėmus skolintąsias lėšas, ir nestabiliųjų įsipareigojimų koeficientas tiksliai nusako banko likvidumo poziciją. Skolintosios lėšos (įsipareigojimai kitiems bankams) parodo, kokia banko galimybių dalis skolintis jau išnaudota. Ekonominiu požiūriu bankams neapsimoka skolintis iš kitų bankų, nes indėliai yra pigesnis lėšų šaltinis. Darant prielaidą, kad indėliai ir akcininkų nuosavybė turi stabilų svorį įsipareigojimų ir kapitalo

---

³ Pirminiai rezervai - banknotai ir monetos banke; indėliai centriniame banke privalomųjų rezervų reikalavimams įvykdyti, kurių lėšos gali būti naudojamos banko atsiskaitymų su kitomis finansinėmis institucijomis balansų suvedimui; indėliai iki pareikalavimo, laikomi korespondentiniuose bankuose. Šie indėliai daugiausiai naudojami atsiskaitymui; surenkami gryniesi pinigai, t.y. tie gryniesi pinigai, kurie turi būti gauti už centriniam bankui ar komerciniams bankams perduotą turtą (pavyzdžiui, vertybinius popierius).

Antriniai rezervai - likvidūs vertybiniai popieriai, t.y. tie vertybiniai popieriai, kuriuos galima lengvai parduoti antrinėje vertybinių popierių rinkoje; terminuotieji indėliai kituose bankuose, paskolintas rezervų perteklius, vertybiniai popieriai, nupirkti sudarius atpirkimo sandorį šalyse su išplėtotomis finansų rinkomis.

balanso pusėje (depozitai apie -70 proc., kapitalas - 6 -10 proc.) priimtinas bankui skolinimosi lygis būtų ne didesnis nei 20 proc. jo turto.

Priklausomybės nuo nestabiliųjų įsipareigojimų koeficientas. Grynasis likvidumo poreikis (jautrūs rinkos svyravimams įsipareigojimai, likę atėmus likvidųjį turą) palyginamas su pajamas duodančiais banko aktyvais. Tai tokie aktyvai, kurie „uždirba“ palūkanas (paskolos, vertybiniai popieriai, indėliai kituose bankuose, kiti pinigų rinkos instrumentai), t.y. visi aktyvai, išskyrus nekilnojamąjį ir likvidžiausią turą, kuris neduoda palūkanų. Kuo mažesnis šis koeficientas, tuo banko likvidumo pozicija geresnė.

Trumpalaikių vertybinių popierių ir indėlių koeficientas parodo, kaip antriniai likvidumo rezervai dengia galimą indėlių atsiėmimą.

Visų skolintųjų lėšų ir akcininkų nuosavybės santykis nėra tradicinis likvidumo rodiklis. Skolintosios lėšos čia yra banko likvidumo šaltinis.

Nestabiliųjų indėlių ir visų indėlių koeficientas įvertina banko indėlių svyravimų jautrumą. Galima įvertinti indėlių iki pareikalavimo ir visų indėlių (terminuotųjų indėlių ir indėlių iki pareikalavimo) santykį. Kuo daugiau indėlių iki pareikalavimo (lyginant su kitais indėliais) yra banke, tuo jis jautresnis indėlių atsiėmimui.

Komercinis bankas turi nustatyti savo veiklos apribojimus, maksimalias leistinas ir priimtinas rizikos ribas – limitus, kad apribotų rizikos lygį. Tačiau kartu limitai turi būti pakankami, kad leistų bankui nevaržomam veikti ir gauti pelną. Įvairių valdymo lygių pelno planai turi atitikti nustatytų limitų galimybes. Pasak G. Kancerevyčiaus (2006), norint nustatyti optimalius limitus, būtina mokėti nustatyti ir kiekybiškai pamatuoti riziką. Prisiimta rizika (kiek leidžia limitai) gali būti įvertinta trimis matais: pelnu, pelno nepastovumu, rizikos verte (VaR). G. E. Rejda (2001) siūlo rizikos pelningumą matuoti šiais koeficientais:

1. Rizikos koeficientas = Pelnas (nuostolis) / Rizikos vertė. Kuo didesnis rizikos koeficientas, tuo geresnis pelningumas, palyginti su prisiimta rizika. Tačiau koeficiento pokyčiai nepaaiškina, dėl ko jo vertė kinta - dėl mažėjančio pelningumo ar dėl didėjančios rizikos.
2. Sharpo koeficientas = Pelnas (nuostolis) / Pelno (nuostolio) nepastovumas.
3. Efektyvumo koeficientas = Sharpo koeficientas / Rizikos koeficientas.

Pagrindinis rizikos valdymo padalinio svertas kontroliuojant riziką yra limitai. Limitai gali būti nustatomi kiekvienam portfeliui, instrumentui, įvairiems portfelio integracijos lygiams. Limitai gali būti kontroliuojami realiu laiku, kas dieną, kitais intervalais. Limitų sistemos gali būti labai įvairios ir priklauso nuo banko vykdomos likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo politikos. Limitų sistemų aprašymų metodinėje literatūroje beveik nepasitaiko, nes tai priklauso

nuo kiekvieno banko individualios vertinimo sistemos, kurios ypatumų bankai nėra linkę atskleisti.

Bankas, siekdamas nustatyti savo likvidžių priemonių poreikį, naudoja įvairius finansinius koeficientus, kitaip vadinamą likvidumo normatyvinį metodą pagal kurį išskiriame 5 normatyvus:

N_1 – **Komercinio banko kapitalo ir įsipareigojimų santykis.** Šis normatyvas įvertina banko įsipareigojimų padengimą nuosavu kapitalu. Kuo normatyvo reikšmė didesnė, tuo didesnis likvidumo patvarumas ir atvirkščiai. Minimali leidžiama šio rodiklio reikšmė būtų $1/15$ – $1/25$ ribose.

N_2 – **Kreditų santykis su atsiskaitomųjų sąskaitų likučiu, indėlių ir depozitų suma.** Rekomenduojama normatyvo reikšmę palaikyti ne didesnę kaip $0,7$ – $1,5$. Šio normatyvo augimo dinamika rodo tai, kad kuo didesnė dalis visų indėlių naudojama kreditų poreikiui patenkinti, tuo didesnė šio normatyvo reikšmė, kuriai nuolat augant mažėja banko likvidumas.

S.Kropo ir kitų (1998) išskiriami šio normatyvo privalumai:

1. Rodo, kad kreditai yra mažiausiai likvidūs iš visų banko aktyvų, bet atneša jam nemažų pajamų;
2. Atlieka perspėjančio signalo vaidmenį, kai mažėja realus banko likvidumas ir tokiu būdu priverčia banko vadovybę analizuoti ir koreguoti savo banko politiką ir veiklos programą.

Nepaisant S. Kropo (1998) išskiriamo šio normatyvo svarbos banko likvidumo įvertinimo procese, drįstama pritarti V. Vaškelaičio (2003) pozicijai, jog šis normatyvas turi ir keletą trūkumų:

1. Neatsižvelgia nei į paskolų grąžinimo laiką, nei į konkretaus komercinio banko kreditų portfelio kokybę;
2. Neapibūdina likvidžių priemonių poreikio (pavyzdžiui, bankas, kurio kapitalo ir įsipareigojimų rodiklis yra 65 proc., gali būti likvidesnis nei bankas, kurio šis normatyvas yra 45 proc., jei pirmojo banko indėliai stabilesni, o antrojo - svyruoja);
3. Nepateikia informacijos apie aktyvus, nepatekusius į kreditų portfelį. Vienas bankas gali įdėti 20 proc. savo depozitų į grynuosius pinigus kasoje ir trumpalaikius vyriausybės vertybinius popierius, o kitas - į banko statinius ir nekilnojamąjį turtą. Taigi abu bankai turės tą patį likvidumo normatyvo dydį. Vadinasi, esant normatyvinio dydžio lygybei šio normatyvo realus bankų likvidumo lygis gali skirtis.

N_3 – **Likvidžių banko aktyvų sumos santykis su atsiskaitomųjų sąskaitų likučiu, indėlių ir depozitų suma.** Likvidieji aktyvai – tai banko išduoti kreditai, kurių apmokėjimo terminas sukaks per artimiausias 30 dienų. Normatyvo reikšmę rekomenduojama palaikyti $0,2$ – $0,5$ lygyje. Ekonominiu turiniu normatyvas N_3 analogiškas normatyvui N_2 . Kartu analitinis arba

vertinis rodiklis N_3 yra tobulesnis nei koeficientas N_2 , kadangi jis įvertina likvidžiuųjų aktyvų ir bendrų indėlių santykio ribą. Normatyvas N_2 šį santykį pavaizduoja netiesiogiai, t.y. imamas kreditų, kaip mažiausiai likvidžių aktyvų pavidalo, ir tų pačių indėlių santykis.

Tačiau pritariant V. Vaškelaičio (2003) nuomonei, koeficientas N_3 taip pat turi trūkumų. Pagal jį:

1. Apskaitoma dalis kasinių aktyvų, kurie sudaro būtinus rezervus ir negali būti panaudoti kaip likvidžios priemonės, nukreiptos į kreditų poreikio patenkinimą;
2. Neapskaitomos likusios likvidžios priemonės, pavyzdžiui, trumpalaikiai vertybiniai popieriai ir išdo vekseliai, plačiai naudojami pasaulinėje bankų veikloje;
3. Neatsižvelgiama į praktinę komercinių bankų galimybę pritraukti priemonių iš kitų šaltinių.

N_4 – **Likvidžiuųjų aktyvų santykis su bendraisiais bankų aktyvais.** Bendra aktyvų suma – tai banko išduoti kreditai, kurių apmokėjimo terminas sukaks vėliau nei po 30 dienų, ir kiti mokėjimai banko naudai su analogiškais pervedimų terminais, taip pat uždelsti kreditai ir mokėjimai. Normatyvo N_4 reikšmę rekomenduojama palaikyti 0,2-0,5 lygyje. Iš esmės normatyvas N_4 , papildydamas normatyvą N_3 , leidžia įvertinti likvidžios piniginių priemonių dalies lyginamąjį svorį bendroje bankų aktyvų sumoje ir kartu – banko aktyvų kaip visumos likvidumo laipsnį.

N_5 – **Likvidžiuųjų aktyvų santykis su banko įsipareigojimais iki pareikalavimo.** Banko įsipareigojimus iki pareikalavimo sudaro: depozitiniai indėliai iki 1 mėnesio; 1 mėnesio išpirkimo termino kreditai, gauti iš kitų bankų, garantijos ir banko išduoti sprendimai naudotis įsipareigojimais artimiausias 30 dienų. Minimalus leidžiamas normatyvo N_5 lygis 0,2 – 0,3.

Susisteminius turimus duomenis prieita prie išvados, jog dėl likvidumo rodiklių gausos kiekvienas komercinis bankas, įvertinęs savo specifiką, pasirenka tinkamiausius bei labiausiai atitinkančius banko vykdomą politiką bei užimamą strategiją. Reikėtų pažymėti, kad kai kurių šalių centriniai bankai nenustato vienodų visiems bankams likvidumo normų, o svarsto šį klausimą su kiekvienu banku individualiai ir reguliariai analizuoja grynųjų pinigų srautą kiekviename banke. Vis dėlto, nepaisant skiriamo didelio dėmesio banko likvidumo vertinimo kriterijų tikslumui, banko likvidumo vertinimas susijęs su tam tikromis problemomis:

1. Nors likvidumo rodikliai skaičiuojami pagal objektyvias formules, bet bankų, turinčių identiškus rodiklius, likvidi situacija gali skirtis;
2. Skaičiuojami likvidumo rodikliai skirtingo dydžio bankams turėtų būti skirtingi dėl jų finansinių išteklių mobilizavimo galimybių ypatumų;
3. Nė vienas atskirai skaičiuojamas likvidumo rodiklis galutinai neatspindi banko likvidumo ir jo pokyčių;

4. Sunku įvertinti pinigų rinkos ir kitų banko partnerių pasitikėjimą banku.

Likvidumo koeficientų analizė, kuri yra įprastinis banko rodiklių įvertinimo būdas, vadinama likvidumo poreikių statiniu įvertinimu. Sprendžiant likvidumo problemas būtina vadovautis nustatytais normatyvų ribomis. Rodiklių reikšmių įvertinimas svarbus likvidumo rizikos valdymo įrankis. Privalu nustatyti likvidumo poreikius, kurio įvertinimo ypatumai bei metodika nagrinėjami sekančiame skirsnyje.

1.4.2. Likvidumo poreikio nustatymas

Statinė likvidumo koeficientų analizė nėra pakankama siekiant išsamiai įvertinti banko likvidumą - koeficientai turi trūkumų, nes jie neįvertina dinaminės banko likvidumo poreikių ir šaltinių kilmės, todėl papildomai reikia atlikti banko likvidumo poreikių dinaminį įvertinimą. Pagal S. Kropą ir kitus (1998), dinaminis įvertinimas turi būti taikomas keturioms likvidumo poreikių kategorijoms:

- 1) trumpalaikiams (sezoniniams) poreikiams;
- 2) cikliniams;
- 3) trendiniams;
- 4) atsitiktiniams.

1. Banko trumpalaikius (sezoninius) likvidumo poreikius formuoja keletas veiksnių, pavyzdžiui, indėlių judėjimą ir paskolų paklausą dažnai veikia sezoniniai veiksniai. Nemaža dalis paskolų suteikiama klientams, kurie turi indėlių banke, todėl sezoninis paskolų paklausos padidėjimas sutampa su sezoniniu indėlių sumažėjimu ir atvirkščiai. Bankui, kuris stipriai priklauso nuo kelių klientų tipų, sezoniniai likvidumo poreikių svyravimai gali būti labai svarbūs. Dauguma sezoninių likvidumo poreikių svyravimų gali būti pakankamai tiksliai numatomi remiantis sukaupta istorine informacija. Didelių indėlių savininkai ir klientai, kurie skolinasi dideles sumas, taip pat gali daryti įtaką atskiro banko trumpalaikiams likvidumo poreikiams. Kai kuriuos likvidumo poreikius, pavyzdžiui, atsirandančius dėl sunkiai prognozuojamo kredito linijos naudojimo apyvartiniam kapitalui finansuoti, gali būti labai sunku numatyti.

2. Banko ciklinius likvidumo poreikius įvertinti daug sunkiau. Paprastai bankas negali kontroliuoti ciklinių likvidumo poreikių pokyčių. Ekonominis nuosmukis arba augimas ir palūkanų normų lygio pokyčiai, ypač tada, kai politiniu spaudimu arba įstatymais ribojami banko veiksmai nustatant palūkanas klientams, gali stipriai veikti likvidumo poreikius. Be to, tokius ciklinius svyravimus sunku numatyti. Ciklinių likvidumo poreikių svyravimams įvertinti galima naudoti keletą metodų.

3. Trendiniai likvidumo poreikiai yra svarbūs bankams tada, kai reikia numatyti likvidumo poreikius ilgam laikotarpiui. Šie ilgalaikiai likvidumo poreikiai daugeliu atveju susiję su

gyventojų skaičiaus, žmonių skonių, visuomenės preferencijų ir technologinio vystymosi pokyčiais per ilgą laikotarpį. Pavyzdžiui, jeigu bankas dirba su besiplečiančios kompiuterių industrijos įmonėmis, tikėtina, kad kompiuterių paklausa augs, o indėlių dydis gali likti stabilus. Antra vertus, stabiliam demografiniu požiūriu banko aptarnaujamame regione indėlių dydis gali išaugti, o paskolų paklausa likti nepakitusi..

4. Atsitiktinius likvidumo poreikius sukelia neeiliniai įvykiai, kurių praktiškai neįmanoma numatyti. Skirtingai nuo trijų anksčiau minėtų likvidumo poreikių tipų atsitiktiniai likvidumo poreikiai negali būti jungiami į joki modelį. Atsitiktinių likvidumo poreikių atsiradimo priežastys, pavyzdžiui, gali būti finansinės krizės, netikėtas intensyviai naudojamų lėšų šaltinių praradimas arba nepalankių teisinių aktų priėmimas.

Pagal V. Vaškėlaitį (2003) ir S. Kropą ir kitus (1998), likvidumo poreikius galima vertinti ir sisteminiu požiūriu, t.y. likvidžių priemonių struktūros metodu, kuomet išskiriami du įvertinimo metodai:

1. Indėlių struktūros;
2. Pinigų srautų ataskaitos.

Naudojantis indėlių struktūros metodu indėliai suskirstomi į keletą kategorijų. Galima išskirti tris dideles indėlių kategorijas:

1. Karštieji pinigai" – mažiausiai stabilūs indėliai, kuriems reikia didelių likvidumo atsargų, nes šie indėliai gali būti staigiai ir visiškai atsiimami.
2. Stabilūs („šerdiniai“) indėliai – tai indėliai, kurių žymi dalis gali būti išimta, bet šie indėliai retai kada išimami visiškai.
3. Pagrindiniai indėliai – šie indėliai yra stabiliausi ir labiausiai prognozuojami.

Pirmosios kategorijos indėliai yra labai jautrūs net ir mažiausiems palūkanų normų pokyčiams. Paprastai šie indėliai būna trumpalaikiai, t.y. neturi banko likvidumo užtikrinimo potencialo, o tai dar labiau padidina jų apimčių svyravimus. Patartina didelei daliai šių indėlių (net iki 100 proc.) aktyvuose laikyti likvidžiojo turto. Antrosios kategorijos indėliai – stabilieji indėliai – yra daugiau ar mažiau susieti su banku. Stabilieji indėliai gali būti dideli. Įmonės savo likvidumo ir transakcijų poreikiams tenkinti turi bankuose atsiskaitomąsias sąskaitas, už kurių lėšas bankas moka palūkanas, ir laiko didelius terminuotuosius indėlius. Įmonių indėlių balansas kinta, bet mažai tikėtina, kad visi indėliai bus išimti kartu. Dėl šių priežasčių stabiliems indėliams priskiriamas likvidus turtas gali sudaryti ne daugiau kaip 30 – 40 proc. šių indėlių. Trečiosios kategorijos pagrindinių indėlių pavyzdžiu gali būti taupomieji indėliai ir vidutinės trukmės depozitų sertifikatai. Kadangi šie indėliai kinta mažai, paprastai likvidusis turtas, priskiriamas stabiliems indėliams, sudaro 5 – 10 proc. šių išpareigojimų. Sudėjus kiekvienai indėlių kategorijai priskiriamą likvidųjį turtą gaunamas planuojamas likvidumo lygis. Skirtumas tarp planuojamo

likvidumo lygio ir esamo likvidumo lygio parodo (pagal indėlių struktūros likvidumo įvertinimo metoda) nepatenkintus arba pervertintus likvidumo poreikius [27;58].

V. Vaškėlaičio (2003) teigimu, indėlių struktūros metodas neįvertina likvidumo poreikių, atsirandančių dėl paskolų paklausos. Pinigų srautų ataskaitos metodas likvidumui įvertinti yra išsamesnis likvidumo įvertinimo metodas, nes taikant šį metodą atsižvelgiama ir į paskolų paklausą, ir į indėlių išėmimą. Abu šie procesai gali būti įvertinami pakankamai tiksliai. Pinigų srautų ataskaitų metodas pripažįsta, kad planuojamas indėlių padidėjimas gali padėti tenkinti padidėjusią paskolų paklausą [58]. S. Kropas ir kiti (1998) pataria banko vadovybei įvertinti planuojamojo laikotarpio banko aplinką, nustatyti apytikslius indėlių ir paskolų apimčių pokyčius ir tada spręsti apie likvidumo poreikius. Jeigu banko vadovybė prognozuoja, kad pasikeitus paskolų paklausai jų poreikis bus didesnis, negu bankas sugebės pritraukti naujų indėlių, reikės papildomų likvidumo šaltinių, nes tik dalis laukiamo paskolų padidėjimo bus dengiama normaliuoju indėlių augimu [27]. Kai rinkoje aukštos palūkanų normos, skatinamas papildomas indėlių pritraukimas, tačiau mažėja paskolų paklausa, todėl indėlių gali padidėti labiau negu paskolos. Šiuo atveju banko likvidieji resursai bus didesni nei numatoma paskolų paklausa ir banko vadovybė turi nustatyti tinkamus likvidžiujų lėšų pertekliaus investavimo instrumentus, kad būtų pasiekta patenkinama grąža ir planuojamas banko pelningumo lygis. Kai rinkoje nusistovi žemos palūkanų normos, galima numatyti, kad truks likvidžiujų resursų, nes bus skatinama paskolų paklausa, o indėlininkai ieškos pelningesnių pinigų investavimo alternatyvų. Todėl tikėtina, kad paskolų paklausa augs, tačiau indėlių bazė mažės.

1.5. Komercinio banko likvidumo rizikos valdymas

Banko likvidumo rizikos valdymo tikslas – optimaliai valdyti kapitalą. Valdant likvidumą siekiama tvarkyti banko numatomas ir nenumatomas lėšų įplaukas ir išplaukas tokiu būdu, kad bankas galėtų saugiai vykdyti visus savo finansinius įsipareigojimus tuo pat metu nepatirdamas nuostolių dėl įšaldytų lėšų. Anot G. Kancerevyčiaus (2006), rizikos valdymas yra procesas, kai identifikuojamos, įvertinamos, stebimos ir kontroliuojamos visos patiriamos rizikos. Strateginis rizikos valdymo tikslas yra užtikrinti, kad verslo plėtros planai atitiktų ilgalaikį planuojamą pelningumą ir rizikos priimtinumą. Kadangi bankai atlieka tarpininkavimo tarp išteklių savininkų ir skolininkų funkciją, o didžioji banko pasyvų dalis yra skolinta, t.y. nepriklauso bankui, atitinkamai likvidumo rizikos valdymas yra prioritetinė kiekvieno banko rizikos valdymo politikos dalis.

Atsižvelgiant į banko vykdomos veiklos specifiką galima nurodyti šias likvidumo rizikos priežastis, t.y. vykdomos labai pelningos, bet labai rizikingos operacijos; banko balanso aktyvų ir pasyvų neatitikimas; banko išduodami dideli kreditai vienam klientui ir t.t. Bankas atlieka

tarpininkavimo funkciją tarp išteklių savininkų ir skolininkų. Dėl banko skolintų lėšų vyravimo balanse bankas yra priverstas siekti, kad banko aktyvai ir pasyvai atitiktų. Dėl šios priežasties, likvidumas yra būtinybė palaikyti objektyvų ir reikiamą santykį tarp trijų banką veikiančių elementų – nuosavo banko kapitalo, pritrauktų ir panaudotų finansinių išteklių.

Susisteminius turimus duomenis, S.Kropas (1998) išskiria banko likvidumo problemų atsiradimo priežastis į dvi grupes - išorines ir vidines.

1. Išorinės likvidumo rizikos atsiradimo priežastys - staigus ekonomikos kritimas; greitas vertybinių popierių rinkos žlugimas; vienos ar kelių finansinių institucijų žlugimas, kuris sukelia visuotinę paniką ir bendrą bankų sistemos likvidumo krizę; neadekvatūs valstybinių institucijų veiksmai finansinių institucijų ar visos ekonomikos atžvilgiu.

2. Vidinės likvidumo rizikos atsiradimo priežastys - netinkamas kredito rizikos valdymas ir labai padidėję blogų paskolų mastai; blogas palūkanų normos rizikos valdymas, pajamų praradimas, pelningumo kritimas ir dėl to atsiradęs nepasitikėjimas banku; per didelis pasitikėjimas pinigų rinkos galimybėmis rasti pastovius pinigų šaltinius; neefektyvus pinigų šaltinių diversifikavimas ir pernelyg didelis pasitikėjimas stambiais depozitais; per maži turimų likvidžių aktyvų kiekiai ir neteisingas aktyvų likvidumo vertinimas.

Apibendrinant išryškėja pagrindiniai skirtumai - išorinė likvidumo rizika veikia visus rinkos dalyvius, t.y. finansų sistema praranda likvidumą arba jis gerokai sumažėja, o vidinė arba specifinė likvidumo rizika – atskiros finansų institucijos likvidumo problemų atsiradimas, susijęs su netinkamu tos institucijos valdymu.

Išanalizavus M. Jasienės ir J. Titarenko (1997), S. Kropo ir kitų (1998) bei M. Crouhy (2001) siūlymus, išskiriamos keturios likvidumo teorijos:

1. Komerčių paskolų teorija, teigianti, jog bankai turi palaikyti pakankamą likvidumo lygį tik skolindami trumpalaikiams apyvartinio kapitalo poreikiams, tapo nebeaktuali. Šį faktorių lėmė situacija, kuomet bankai vis labiau įsitraukė į nekilnojamojo turto ir vertybinių popierių įsigijimo finansavimą, t.y. į ilgalaikį finansavimą.

2. Pakeičiamumo teorija remiasi prielaida, kad bankai gali turėti pakankamą likvidumo poziciją, jei tam tikra jų turto dalis greitai ir be didelių nuostolių gali būti paverčiama grynaisiais pinigais. Ši teorija tapo ypač populiari po Antrojo pasaulinio karo. Dabartinėmis sąlygomis tai reikštų, kad bankas turi palaikyti pakankamus antrinius likvidumo rezervus, kurie daugiausiai apima skirtingus pinigų rinkos instrumentus. Svarbu pastebėti, kad dalis šio turto paverčiama grynaisiais pinigais automatiškai (pavyzdžiui, vertybiniai popieriai arba paskolos atėjus jų išpirkimo arba grąžinimo terminui), o kita dalis pakeičiama grynaisiais pinigais vadovų sprendimu (pavyzdžiui, reikalavimas anksčiau grąžinti paskolas arba obligacijų pardavimas, kai tikimasi palūkanų normų padidėjimo).

3. Pagal laukiamos gražos teoriją bankai turi stengtis suderinti savo pinigų srautus tokiu būdu, kad planuojami grynųjų pinigų išmokėjimai būtų suderinti su jų įplaukomis. Pavyzdžiui, jeigu bankas tikisi, kad korporacija atsiims iš banko 1 mln. litų po trijų mėnesių, tokiu atveju bankas turi pasirūpinti, kad atitinkama grynųjų pinigų suma po trijų mėnesių būtų gauta iš gražintos paskolos arba išpirktų vertybinių popierių. Kadangi paskolų gražinimas pagal tam tikrą periodinį grafiką išskaido kreditavimo riziką laiko atžvilgiu ir jis geriau tinka dažniems likvidumo poreikiams tenkinti pagal likvidumo valdymo laukiamos gražos teoriją, bankai linkę teikti naujų tipų paskolas, o tai sąlygoja ilgesnį paskolų gražinimo laikotarpį.

4. Įsipareigojimų valdymo teorija numato, kad likvidžiosios lėšos prireikus gali būti pritraukiamos finansų rinkose, pavyzdžiui, parduodant depozitų sertifikatus, skolinantis iš centrinio banko arba iš kitų finansinių institucijų. Ši teorija svarbi, nes likvidumo rizikai valdyti leidžia naudoti abiejų balanso pusių straipsnius. Praktikoje bankai naudojami skirtingais likvidumo šaltiniais, nes visų pirma kiekvienas likvidumo šaltinis yra ribotas. Be to, likvidumo šaltinių naudojimą lemia ekonominė situacija. Nesunku pastebėti, kad pirmosios trys likvidumo teorijos remiasi turto valdymu, o paskutinė – įsipareigojimų valdymu.

Vidiniai likvidumo šaltiniai – apsiribojama likvidžiosiomis turto atsargomis, t.y. bankas gauna likvidžių lėšų vien tik paversdamas dalį savo turto grynaisiais pinigais. Pagrindinė taisyklė yra tokia, kad turtą turi sudaryti aukštos kokybės kreditai arba trumpalaikiai finansiniai produktai (paskolos, vertybiniai popieriai ir t.t.) arba finansiniai produktai, turintys likvidžią antrinę rinką. Akivaizdu, kad tokio turto apimtį riboja banko apsisprendimas jį turėti, nes šio turto pajamos dėl mažo jo rizikingumo yra minimalios. Galima išskirti tokius potencialius banko likvidumo šaltinius:

1. Gryniesi pinigai ir lėšos kituose bankuose. Jie gali būti naudojami papildomiems likvidumo poreikiams tenkinti tik tuo atveju, jeigu:

- 1) Korespondentinėse sąskaitose yra lėšų perteklius arba čekiai nepateikti apmokėti;
- 2) Yra pajamų perteklius;
- 3) Bankas turi rezervų perteklių.

2. Paskolintasis privalomųjų atsargų perteklius. Bankai, kurie turi privalomųjų rezervų centriniame banke perteklių, gali skolinti jį kitiems komerciniams bankams, kuriems trūksta lėšų. Paprastai tokių paskolų terminas yra viena diena, jos gali būti lengvai atnaujinamos, kreditavimo rizika maža, o sumos didelės.

3. Išdo vekseliai yra trumpalaikiai išdo įsipareigojimai, kurių neįvykdymo rizika lygi nuliui. Išdo vekseliai yra vertybiniai popieriai, platinami kaina, mažesne už nominalą, ir jų išpirkimo už nominaliąją kainą laikas dažniausiai būna 30, 90, 180 ir 365 dienos. Bankas iš išdo vekselių gali sudaryti tokių vertybinių popierių portfelį, kad tam tikra dalis išdo vekselių būtų

išperkama nustatytą laikotarpį ir gautos lėšos būtų naudojamos einamiesiems likvidumo poreikiams tenkinti. Išdo vekseliais intensyviai prekiaujama Vilniaus vertybinių popierių biržoje (VVPB), todėl jie greitai ir su minimaliu vertės praradimu gali būti pakeičiami į grynuosius pinigus.

4. Bankų akceptuoti vekseliai yra trumpalaikiai (dažniausiai nuo 30 iki 270 dienų) pinigų rinkos instrumentai, atsirandantys vykdant tarptautinės prekybos operacijas. Iš esmės tai yra vekseliai, garantuoti (turintys žymą „akceptuotas“) patikimų bankų.

5. Banko depozitų sertifikatai yra skolos instrumentai, kuriuos bankai parduoda klientams, moka už juos palūkanas ir išperka už nominaliąją kainą pasibaigus galiojimo laikui. Laisvai keičiamų depozitų sertifikatų nominalas paprastai būna didelis. Depozitų sertifikatai, jei nėra aktyvios antrinės rinkos, gali būti atsiimti anksčiau grąžinimo laiko, bet prarandama tam tikra palūkanų suma.

6. Vertybiniai popieriai nupirkti pagal susitarimą atpirkti (atpirkimo sandoriai). Iš esmės tai trumpalaikės (dažna vienos nakties) paskolos už užstatą. Vienai sandorio šaliai neįvykdžius savo įsipareigojimų kitai šaliai lieka likvidūs vertybiniai popieriai arba grynieji pinigai, t.y. nuostoliai yra minimalūs. Bankai, norėdami pasiskolinti perteklinių rezervų, gali sudaryti atpirkimo sandorius.

Bankais tenkindamas likvidumo poreikius, gali ne tik paversti dalį savo turto grynaisiais pinigais, bet ir naudotis išorinio finansavimo šaltiniais. Banko pritrauktos lėšos atspindi jo balanso įsipareigojimų pusėje, todėl šis procesas priskiriamas banko įsipareigojimų valdymui. Banko galimybės pritraukti išorines lėšas likvidumo poreikiams tenkinti (kaip ir aukščiau minėtas likvidžiojo turto šaltinis) taip pat yra ribotos. Tai lemia skolintojų nuostatas dėl to, kiek galima skolinti konkrečiam bankui. Daugiausiai naudojami išoriniai likvidumo šaltiniai yra tokie:

1. Skolinimasis iš centrinio banko, nes centrinis bankas tradiciškai turi paskutinio skolintojo funkciją ir suteikia paskolas tiems bankams, kuriems atsiranda laikinų likvidumo poreikių. Šios funkcijos dažniausiai griebiamasi tada, kai banko likvidumo poreikiai yra nelaukti ir dideli bei kelia pavojų visai bankinei sistemai.

2. Skolinimasis tarpbankinėje rinkoje įmanomas tik tuo atveju, jei bankai pasitiki vienas kitu. Jei bankas planuoja ateityje naudotis tarpbankinėmis paskolomis, patartina dalyvauti šioje rinkoje skolinant lėšas kitiems bankams ir taip pademonstruoti savo stiprią likvidumo poziciją ir susikurti gerą vardą.

3. Vertybinių popierių pardavimas pagal susitarimą juos atpirkti (REPO).

4. Depozitų sertifikatų pardavimas gali tapti daug patrauklesniu didinant apdraudžiamą indėlio sumą bei draudžiant ne tik gyventojų, bet ir įmonių indėlius. Depozitų sertifikatų pardavimas leidžia bankams pritraukti jiems labai svarbias įmonių lėšas.

5. Skolinimasis eurovaliutų rinkoje – tai paskolos ir indėliai užsienio valiuta. Svarbūs šios rinkos bruožai - didelė finansinių instrumentų nominalioji vertė ir griežto reguliavimo nebuvimas. Tai sudaro prielaidas patrauklių palūkanų normų formavimuisi. Laisvai keičiamų banko depozitų sertifikatų išleidimas eurovaliutų rinkoje labiausiai domina bankus. Aukštas banko kredito reitingas yra pagrindinė ir nelengvai įvykdoma sąlyga, leidžianti efektyviai naudotis šiuo likvidumo šaltiniu.

Atsižvelgiant į likvidumo šaltinių gausą prieita prie išvados, jog likvidumo valdymo formalumas ir naujoviškumas labiausiai priklauso nuo banko dydžio ir jo veiklos pobūdžio bei kompleksiskumo. Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į finansavimo šaltinių diversifikaciją, nenumatytų atvejų planavimą, nes visi šie dalykai lemia stiprų likvidumo valdymą bet kokio dydžio ar tipo bankui. Banko bendrasis likvidumo valdymo tikslas optimaliai valdyti darbinį kapitalą. Tai apima kasdieninių pinigų srautų valdymą, ypatingą dėmesį kreipiant į likvidų turtą ir einamuosius įsipareigojimus. Valdant likvidumą siekiama tvarkyti banko numatomas ir nenumatomas lėšų įplaukas ir išlaidas tokiu būdu, kad bankas galėtų negaišdamas saugiai įvykdyti visus savo finansinius įsipareigojimus, drauge nepatirdamas nuostolių dėl įšaldytų lėšų. Darbinio kapitalo valdymas apima viso turto ir įsipareigojimų, kurių planuojamas ar prognozuojamas galiojimo terminas trumpesnis nei vieneri metai, valdymą. Didinant prisiimamos finansinės rizikos (pavyzdžiui, likvidumo) lygį, banko pajamos didėja. Be abejo, banko vadovai siekia didžiausių pajamų esant tam tikram finansinės rizikos lygiui ir mažiausios finansinės rizikos tam tikram pajamų lygiui. Bankų vadovai turi atsakyti į klausimą, kiek prisiimti kiekvienos iš finansinių rizikų, kad nebūtų peržengtos užsibrėžtosios bendrosios finansinės rizikos ribos ir padidintos banko pajamos. Sėkmingas likvidumo valdymas leidžia mažinti likvidumo riziką nustatytu pajamų lygiu. Likvidumo įgyvendinimas yra gana sudėtingas procesas, nes likvidumas priklauso ne vien nuo banko vadovybės sugebėjimo bei gerų norų, bet ir nuo kredito rinkos padėties, ekonominių bei politinių krašto gyvenimo sąlygų, pasaulinės ūkio konjunktūros, kuri pagrįsta ne vien ekonominiiais, politiniais, bet ir psichologiniais veiksniais. Netikėtai pasikeitę banko depozitų ir kreditų srautai gali sukelti bankui likvidumo riziką, t.y. bankas nesugebės patenkinti savo klientų ketinimų atsiimti indėlius ir negalės jiems suteikti kreditų.

1.5.1. Esminiai likvidumo rizikos valdymo metodai ir principai

Pagal M. Jasevičienę ir kitus (2000) komercinio banko strategija turi suderinti tris pagrindinius principus: pelningumą, likvidumą, saugumą. Pasak autorių I. Mačerinskienės, L. Ivaškevičiūtės (2004) visų šių trijų principų pasiekti tuo pačiu metu neįmanoma, todėl susidaro konfliktinė situacija. Tokioje situacijoje komerciniai bankai turi tiksliai apibrėžti, kuriam vienam iš šių principų atiduoda pirmenybę, nes nuo šio pasirinkimo priklauso banko veiklos rezultatai.

Įvairūs mokslininkai (F.H. Knight, 1921; I.Mačerinskienė, L.Ivaškevičiūtė (2004) teigia, kad siekdami trijų pagrindinių principų, komercinis bankas turi priimti prieštarigus sprendimus:

1. Norėdamas pasiekti aukštą pelningumą, bankas privalo maksimizuoti ilgalaikių paskolų kiekį (aukštesnės palūkanos);
2. Norėdamas palaikyti reikiamą likvidumą, bankas privalo optimizuoti trumpalaikių paskolų kiekį;
3. Norėdamas užtikrinti saugumą, bankas privalo būti selektyvus, rinkdamas klientus.

Pagal trijų principų esmę, kadangi paskolos sudaro didžiausią komercinių bankų aktyvų dalį, todėl jų valdymas ir formavimas turi didelę įtaką likvidumui. Pasak L.Ivaškevičiūtės (2006) likvidumas – tai sugebėjimas laiku vykdyti savo mokestinius įsipareigojimus bei galimybė turimus išteklius paversti grynais pinigais ir vėliau juos panaudoti mokestiniams įsipareigojimams vykdyti. Kiti autoriai (D.Ivaškevičius, A.Sakalas; 1997) teigia, kad likvidumo sąvoka reiškia komercinio banko gebėjimą turimas finansines ir materialines vertybes paversti pinigineis lėšomis, dažniausiai grynaisiais pinigais, ir tais pinigais padengti įsiskolinimus. Todėl likvidumui įtakos turi sisteminis požiūris, komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdyme.

Anot A. Lileikienės, J. Martinkienės (2005) likvidumo matai, rodantys potencialų skolinimosi pajėgumą yra:

1. Nuosavo kapitalo ir aktyvų santykis;
2. Rizikos aktyvų ir bendrųjų aktyvų santykis;
3. Paskolų netekimo ir grynųjų paskolų santykis;
4. Pagrindinių depozitų ir bendrojo turto dydžio santykis;
5. Nepastovių (įsigytų) pasyvų ir likvidžių aktyvų santykis;
6. Indėlių struktūra.

Šių likvidumo matų analizė sudaro sąlygas įgalina valdyti banko lėšas tinkamai palaikant reikiamą likvidumo lygį.

Lietuvos banko valdyba (2008) nustatė likvidumo normatyvo skaičiavimo taisykles, kurios pateikiamos 1 priede. Šis dokumentas nustato Lietuvos Respublikoje įregistruotų bankų, užsienio bankų filialų ir Centrinės kredito unijos likvidumo normatyvo skaičiavimo tvarką. Pagal

ši nutarimą banko likvidumo rodiklis, t.y. banko likvidaus turto santykis su banko einamaisiais įsipareigojimais, negali būti mažesnis negu 30 proc., t.y. $L = LT:EĮ \times 100\%$, $L \geq 30\%$ ⁴.

Lietuvos Respublikos bankų įstatyme yra nustatyti bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai, kuriuos privalo vykdyti visi Lietuvos komerciniai bankai. Normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodiką nustato Lietuvos bankas. Yra nustatyti šie veiklos riziką ribojantys normatyvai: kapitalo pakankamumo, likvidumo, maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais, maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvai (Lietuvos Banko valdybos nutarimas, 2000). Lietuvos bankas teisės aktais gali nustatyti kitus normatyvus, neprieštaraujančius Bazelio bankų priežiūros komiteto rekomendacijoms ir Europos Sąjungos direktyvoms.

1. Kapitalo pakankamumo normatyvas - banko skaičiuotino kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal riziką santykis, turi būti ne mažesnis kaip 8 proc.
2. Likvidumo normatyvas - banko likvidaus turto santykis su einamaisiais įsipareigojimais negali būti mažesnis negu 30 procentų.
3. Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas - leidžiamas bendrosios (išskyrus eurus) atviros pozicijos dydis - ne daugiau kaip 25 procentų banko kapitalo, o vienos valiutos (išskyrus eurus) ar tauriųjų metalų atviros pozicijos dydis - ne daugiau kaip 15 procentų banko kapitalo.
4. Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas - paskolų suma vienam skolininkui neturi viršyti 25 procentų banko kapitalo.
5. Paskolų suma, suteikta jį patronuojančiai įmonei, kitoms šios patronuojančios įmonės dukterinėms įmonėms arba savo paties dukterinėms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali viršyti 75 procentų banko kapitalo, jeigu Lietuvos bankas vykdo konsoliduotą visos finansinės grupės priežiūrą. Jeigu Lietuvos bankas nevykdo konsoliduotos visos finansinės grupės priežiūros, paskolos suma, banko suteikta jį patronuojančiai įmonei, kitoms šios patronuojančios įmonės dukterinėms įmonėms arba savo dukterinėms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali viršyti 20 procentų banko kapitalo.
6. Didelių paskolų normatyvas - banko suteiktų didelių paskolų bendroji suma neturi viršyti 800 procentų banko kapitalo.

Atsižvelgiant į normatyvų dydžius, pagal M. Kudinską (2002) išskiriami šie banko likvidumo lygį įtakojantys faktoriai:

1. Aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumas;

---

⁴ L – likvidumo rodiklis; LT – likvidusis turtas; EĮ – einamieji įsipareigojimai.

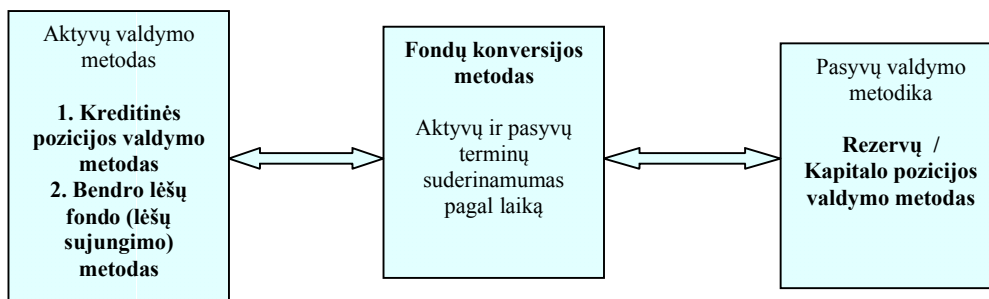
2. Aktyvų struktūra, įskaitant prieinamumą prie būtinos likvidžių aktyvų apimties;
3. Pasyvų struktūra, įskaitant pritrauktų išteklių stabilumą;
4. Finansinė banko klientų padėtis;
5. Banko rizikos diversifikacijos laipsnis;
6. Banko politikos ir veiklos lygmuo;
7. Profesionalumo ir kompetencijos lygis.

Šiuos likvidumo lygį įtakojančius faktorius, autorė įvardija kaip pagrindinius likvidumo kriterijus. Iš aukščiau išvardintų aspektų išryškėja banko aktyvų ir pasyvų svarba likvidumo rizikos valdymo procese, kurių ypatumus, būtinybę bei iš aktyvų ir pasyvų valdymo išplaukiančius likvidumo rizikos valdymo metodus nagrinėja sekantis darbo skirsnis.

1.5.2. Komercinio banko aktyvų ir pasyvų vaidmuo likvidumo rizikos valdymo procese

Be banko likvidumo rizikos valdymą reguliuojančių normatyvų, valdant likvidumą komercinių bankų veikloje susiformavo keletas likvidumo rizikos valdymo metodų. Neatskiriamai nuo indikatorių, normatyvų, šaltinių bei banko strategijos, visi likvidumo valdymo metodai yra pagrįsti aktyvų ir pasyvų valdymu. Kiekvienas likvidumo rizikos valdymo metodas palyginus jį su kitais turi savo privalumų ir trūkumų. Ekonominį tikslingumą naudoti vieną ar kitą metodą įtakoja banko portfelio charakteristikos, banko operacijų ypatumai, aplinka, kurioje veikia bankas. Akivaizdu, jog komercinio banko likvidumo rizikos įvertinimas, valdymas ir analizė sukuria aplink save ganėtinai platų problematikos spektrą, nes apima daugelį banko veiklos sričių. Siekiant įvertinti bei valdyti likvidumo riziką, būtina susipažinti su visomis banko operacijomis bei pažinti banko veiklos procesus. Dėl likvidumo rizikos vertinimo bei valdymo ignoravimo bankas gali patirti nuostolių. Todėl pakankamai svarbu yra suderinti likvidumo šaltinius, t.y. paskolas, papildomų įsipareigojimų prisiėmimą, banko turto pardavimą bei patį likvidumo poreikį, kuris kyla dėl indėlių išėmimo, paskolų didinimo ir t.t. Likvidumo problematika kyla iš būtinybės suderinti likvidžių lėšų paklausos šaltinius bei likvidžių lėšų pasiūlos šaltinius. Likvidžių lėšų paklausos šaltiniai apima indėlių atsiėmimą, išduodamų paskolų apimties padidėjimą, dividendų išmokėjimą, veiklos išlaidas, mokesčių sumokėjimą ir t.t., o likvidžių lėšų pasiūlos šaltinius sudaro indėlių pritraukimas, paskolų grąžinimas, banko turto pardavimas, pinigų rinkos lėšų pritraukimas ir t.t. Siekiant įvertinti likvidumo riziką, būtina apibrėžti likvidžių lėšų šaltinių situaciją, t.y. nusakyti, kas yra didesnė – likvidžių lėšų pasiūla ar paklausa. Siekiant užtikrinti efektyvų likvidumo rizikos valdymą, likvidžių lėšų pasiūla turėtų būti didesnė už paklausą. Taip būtų išlaikyta pusiausvyra tarp trijų pagrindinių banko veiklos principų: likvidumo, saugumo ir pelningumo. Pagal M. Kudinska (2002), R. L. Miller, R. W. Pulsinelli (1985), S. Kropo ir kitų (1998), A. Lileikienės, J. Martinkienės (2004), V. Vaškelaičio

(2003) pateiktus duomenis, išskiriami likvidumo valdymo metodai, kurie pavaizduoti 6 paveiksle.

6 pav. Likvidumo rizikos valdymo metodai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Bendro lėšų fondo metodas buvo naudojamas anksčiau, kai bankai turėjo menkas aktyvų ir pasyvų valdymo galimybes. Nors banko pritrauktų lėšų šaltiniai skirtingi, naudojant šį metodą resursai sujungiami ir paskirstomi derinant likvidumą ir pelningumą. Pagal V. Vaškelaitį (2003), visų pirma numatomi pirminiai bei antriniai rezervai. Kreditų portfelis formuojamas trečiame etape ir yra bendro lėšų fondo metodo dalis. Investicijos siekiant gauti pelno numatomos paskutiniame etape, formuojant vertybinių popierių portfelį. Jų tikslas gauti pelno ir sudaryti papildoma, antrinę rezervą, kuris naudojamas ilgalaikiams kreditams padengti. Tačiau pasak M. Kudinska (2002), banko išduodami kreditai yra pelningiausia banko veiklos sritis ir dėl šios priežasties išskiria kreditinės pozicijos valdymo metodą kaip atskirą aktyvų valdymo procese be jokios abejonės itin stipriai įtakojantį banko likvidumo valdymą. **Kreditinės pozicijos valdymo metodo** esmė yra tokios piniginių lėšų apimtys nustatymas, kurią bankas gaus trumpalaikiu laikotarpiu, jeigu neatnaujins trumpalaikių kreditų. Vertinant bendro lėšų fondo metodą akivaizdu, jog, nustatant prioritetus, remiasi bendrais kriterijais, taip pat nenustato konkretaus lėšų dydžio atskiriems aktyvams. Likvidumo ir pelningumo santykis bei jų įtaka aktyvų valdymui yra numatomi skirtingai kiekviename banke, todėl jie dažnai individualizuojami.

Susisteminant aktyvų valdymo metodus išryškėja keletas tendencijų:

1. Komercinis bankas gali išlaikyti savo likvidumą, jeigu jo aktyvai trumpalaikiai ir laiku apmokami kreditai. Tačiau šis teiginys pasiteisina tik esant nuolatinei ekonomikos plėtotei. Esant ekonomikos nuosmukiui, kai likvidumo rezervai ypač reikalingi, šio teiginio sąlygų laikymasis likvidumo neužtikrina. Be to, nėra atsižvelgiama į kredito resursų poreikį, taip pat į indėlių stabilumą ar nestabilumą.

2. Komercinis bankas yra likvidus tada, kai jo aktyvus galima nesunkiai parduoti ar perkelti kitiems kreditoriams ar investuotojams už grynuosius pinigus. Likvidieji ištekliai,

užtikrinantys realų likvidumą, yra tam tikros vertybinių popierių rūšys, nesunkiai konvertuojamos į grynuosius pinigus.

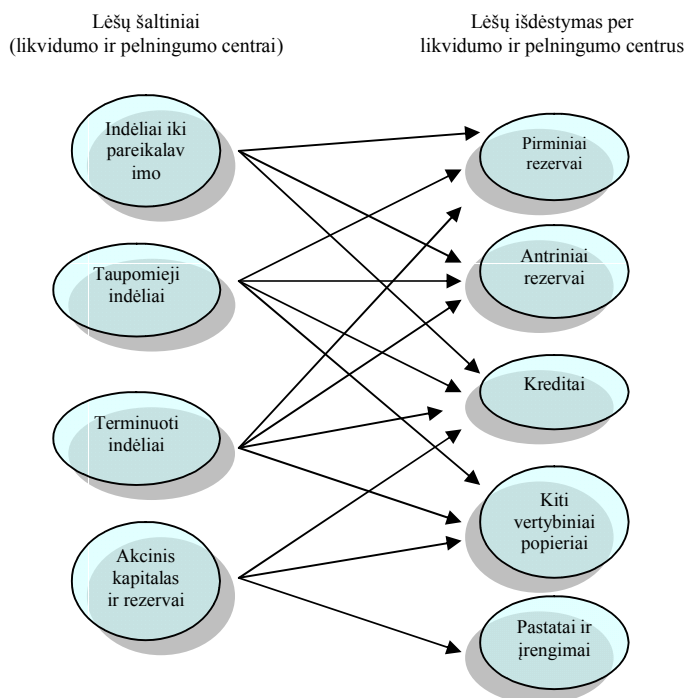
3. Komerčio banko likvidumą galima planuoti, jeigu į kredito padengimo grafiką įtraukiamas būsimas paskolos gavėjo pelnas. Toks investicinės politikos metodas vadinamas diversifikaciniu.

Kalbant apie **pasyvų valdymo metodiką**, nuosavo kapitalo ir rezervų valdymas būtinas banko veiklos užtikrinimo elementas. Rezervų pozicijos valdymo metodo esmė – sąsajos tarp bendro likvidumo poreikio ir visų banko disponuojamų likvidumo padengimo šaltinių. Esminis šio metodo principas – rezervų pozicijos nustatymas, t.y. iš anksto ne formuojami antriniai rezervai, o tik prognozuojamas lėšų fondo kiekis, kurį galima nupirkti pinigų rinkoje ir taip finansuoti galimą išteklių sumažėjimą. Visų pirma kalba eina apie lėšų įsigijimą tarpbankinėje rinkoje ir pasiskolinimą iš Centrinio banko. Pagal T. Padoa–Schioppa (2004), žvelgiant iš pasyvų valdymo pozicijos, nuosavas kapitalas pirmiausia suvokiamas ne finansavimo, bet nuostolių išlyginimo prasme. Siekiant tinkamai valdyti banko likvidumo riziką, privalu įvertinti kapitalo pakankamumo normatyvą – banko skaičiuotino kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal riziką santykis, turi būti ne mažesnis kaip 8 procentai. T. Padoa–Schioppa (2004) ir V. Vaškelaitis (2003) akcentuoja, jog kapitalo pakankamumo reguliavimas yra būtinas tam, kad banko kapitalo pakankamumo mažėjimo atveju laiku įsikištų į likvidumo rizikos valdymo procesą. Analizuojant banko skolinto kapitalo bazę, tikslinga pagal terminus sugrupuoti visus depozitus (indėlius). Tai leidžia nustatyti, kokia depozitų suma bankas disponuos konkrečią dieną.

Kai bankas taiko skirtingus išteklių pritraukimo būdus, likvidumo valdymo uždavinys tampa sudėtingesnis. V. Vaškelaitis (2003), R. L. Miller, R. W. Pulsinelli (1985) teigia, jog tuomet būtų tikslinga naudoti **fondų konversijos (aktyvų paskirstymo)** metodą, apjungiančio tiek aktyvų, tiek pasyvų valdymą.

Šis metodas konstatuoja, kad bankui reikalingų likvidžių lėšų kiekis priklauso nuo lėšų pritraukimo šaltinių. Pagal V. Vaškelaitį (2003), metodo esmę atspindi 7 paveikslas, pagal kurį išskiriami keli „likvidumo/pelningumo centrai“ banko viduje. Jie naudojami lėšoms, gautoms iš skirtingų šaltinių, kaupti. Šie centrai vadinami „banku banko viduje“, nes lėšos kiekviename centre paskirstomos autonomiškai. Nustačius lėšų priklausomybę atskiriems centrams jų likvidumo pelningumo požiūriu, banko vadovybė nustato jų naudojimo tvarką kiekviename centre. Indėliams iki pareikalavimo reikia didžiausio padengimo būtiniais rezervais ir tie indėliai turi didžiausią apyvartumą, siekiantį iki 30-50 apyvartų per metus. Pasak K. Meir (1993), tokiu būdu didžioji dalis iš indėlių iki pareikalavimo centro bus nukreipta į pirmos eilės rezervus (sakysime, vienu procentu daugiau nei nustatyta būtinųjų rezervų norma); likusi indėlių dalis bus

daugiausia nukreipta į antros eilės rezervus investuojant į juos trumpalaikius vyriausybės vertybinius popierius ir tik palyginti nedidelė dalis bus skirta kreditavimui, suteikiant trumpalaikius komercinius kreditus.

7 pav. Aktyvų valdymas aktyvų paskirstymo metodu

Šaltinis: Ivaškevičius, D., Sakalas, A. (1997)

Kaip matyti iš 7 paveikslo, lėšos iš indėlių iki pareikalavimo centro nukreipiamos į kitus vertybinius popierius ir pagrindinius fondus. S. Kropo ir kitų (1998) teigimu, likvidumo reikalavimai terminuotųjų indėlių centrui mažesni, todėl pagrindinė šių lėšų dalis nukreipiama kreditavimui ir investicijoms. Pagrindinis kapitalas, investuotas į nekilnojamąjį turtą, nereikalauja padengimo likvidžiaisiais aktyvais ir naudojamas ilgalaikiam kreditavimui bei mažiau likvidiems vertybiniais popieriais pirkti.

Įvertinus turimus duomenis, didžiausia šio metodo teigiamybė yra likvidžių aktyvų dalies sumažėjimas ir papildomų lėšų įdėjimas į kreditus ir investicijas. Šio metodo šalininkai teigia, kad pelno norma padidėja pašalinus likvidžių aktyvų perviršį terminuotųjų indėlių ir pagrindinio kapitalo sąskaita. Vis dėlto akivaizdu, kad šis metodas turi ir trūkumą. H.J. Johnson (1994) teigimu, nors likvidumo / pelningumo centrų išskyrimas paremtas skirtingu indėlių rūšių apyvartumu, bet svyruoja ir apyvartumas, ir lėšų sumos atskirose indėlių grupėse. Dažnai šis svyravimas nesuderintas. Ypač šie svyravimai dideli nestabilios ekonomikos sąlygomis. Bendro lėšų fondo ir kreditinės pozicijos valdymo metodai mažai dėmesio skiria klientų kredito poreikiams tenkinti. O čia esama tiesioginės priklausomybės tarp kreditavimo apimtys, turimų

pasyvų, to pasekoje ir banko įplaukų. Daug daugiau turi būti rūpinamasi perspektyvinių pokyčių įvertinimu, atkaklus statistinių normatyvų laikymasis rodo banko nelankstumą, perdėtą atsargumą. Šie metodai nesukuria jokių aiškių bei apibrėžtų taisyklių. Bet tai kartu padaro juos lanksčius ir leidžia laisvai, kūrybingai pritaikyti prie esamų banko sąlygų.

Susisteminant pateiktą informaciją efektyviam aktyvų ir pasyvų valdymui keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

1. Norint pasiekti ilgalaikių ir trumpalaikių banko tikslų vadovai maksimaliai privalo kontroliuoti tiek aktyvų, tiek ir pasyvų dydį, struktūrą, pelningumą ir kaštus;
2. Aktyvų valdymo kontrolė turi būti sukoordinuota su pasyvų valdymo kontrole taip, kad aktyvų ir pasyvų valdymas būtų charakterizuojamas kaip vieninga vidinė sistema. Tai leistų maksimaliai išlyginti skirtumą tarp banko aktyvų pajamų ir daromų pritrauktų lėšų kaštų;
3. Kaštai ir pajamos priskiriamos abiem balanso pusėms. Banko aktyvų ir pasyvų valdymo strategija turi būti nukreipta taip, kad maksimizuotų gaunamas banko pajamas ir minimizuotų banko pasyvų ir aktyvų paslaugų kainą.

Tačiau, pritariant R. L. Miller, R. W. Pulsinelli (1985) bei B. Th. Lloyd (2006), praktiškai realizuojant šiuos aktyvų ir pasyvų valdymo metodus, komerciniai bankai pasmerkti nuolatiniam balansavimui tarp pelningumo, likvidumo ir mokumo. Esminis pavojus čia kyla dėl to, kad nepakankamai analizuojamas ryšys tarp aktyvų ir pasyvų, t.y. nėra suderinti jų terminai. Aktyvų skolinimo įsipareigojimų terminai būna ilgesni nei pasyvų, nes paskolas imantys klientai dažnai nori gauti vidutinės trukmės paskolas, tuo tarpu indėlininkai orientuojasi į trumpus gražinimo terminus. Normaliomis sąlygomis trumpalaikio skolinimo palūkanų normos paprastai būna mažesnės negu ilgalaikio ir bankas dažnai pelnosi skolindamas ilgam ir skolindamasis trumpam laikui. Toks skolinių įsipareigojimų terminų nesutapimas yra susijęs su didele rizika. Ji formaliai maža, kai užfiksuotos tvirtos didelės palūkanos už gaunamus kreditus ir kintamos, banko nuožiūra reguliuojamos palūkanos už indėlius. Tačiau kitais atvejais gražinimo ir skolinimo terminai turi būti atidžiai derinami. Tuomet turi būti sudaromas numatomų įplaukų balansas. Jis prognozuojamas ilgesniam laiko tarpui, atsižvelgiant į:

1. Stabilų indėlių iki pareikalavimo likutį;
2. Terminuotųjų indėlių likučius, įvertinant jų gražinimo terminus, išmokamas palūkanas;
3. Gražinamus kreditus ir palūkanas už naudojimąsi jais.

D. Ivaškevičius, A. Sakalas (1997) tvirtina, jog be statistinių aukščiau aprašytų aktyvų ir pasyvų valdymo metodų taikomi ir mokslinio valdymo arba matematinio modeliavimo metodai remiasi matematiniais metodais ir sudėtingesnėmis procedūromis. Vienas iš matematinių modelių, taikomų valdymo problemoms spręsti, yra linijinio programavimo modelis. Taikant

mokslinius metodus, reikia nustatyti tikslus, jiems įtakos turinčius veiksnius, jų valdymo galimybes, tarpusavio priklausomybes ir priklausomybes nuo tikslo. Tik taikant pastarąjį metodą susiejama aktyvų valdymo problema su pasyvų valdymu ir įvertinami tiek operacijų pelningumo, tiek likvidumo apribojimai [15].

Apžvelgus aktyvų ir pasyvų valdymo metodus, susisteminti duomenys perteikiami per 3 lentelę apžvelgiant metodikos privalumus ir trūkumus.

3 Lentelė.

Aktyvų ir pasyvų valdymo modelių esminiai privalumai ir trūkumai

Aktyvų ir pasyvų valdymo modeliai	Privalumai	Trūkumai
1) Bendro lėšų fondo modelis	1) bankui suteikiamos didelės galybės pasirinkti aktyvinių operacijų kategorijas, 2) akcentuoja privalomųjų aktyvų likvidumą ir galimą indėlių atsėmimą.	1) modelis remiasi vidutiniu, o ne ribiniu likvidumo lygiu, 2) neaiškūs aktyvų skirstymo į kategorijas kriterijai, 3) skiriama mažai dėmesio būtinumui tenkinti klientų paraiškas gauti kreditą.
2) Aktyvų paskirstymo modelis	1) likvidžių aktyvų dalies sumažėjimas ir papildomų lėšų įdėjimas į kreditus ir investicijas, kas didina sąlygas didėti pelno normai, 2) akcentuoja privalomųjų aktyvų likvidumą ir galimą indėlių atsėmimą.	1) modelis remiasi vidutiniu, o ne ribiniu likvidumo lygiu, 2) Nors „likvidumo – pelningumo centrų“ išskyrimas yra daugiausiai paremtas įvairių indėlių apyvartos greičiu, tačiau gali nebūti glaudaus ryšio tarp vieno ar kito indėlio apyvartos greičio ir bendros sumos tos grupės indėlių svyravimo, 3) skiriama mažai dėmesio būtinumui tenkinti klientų paraiškas gauti kreditą.
3) Rezervų pozicijos metodas	1) akcentuojama papildomų lėšų pritraukimo galimybė; 2) akcentuojamas vystymasis, nes manoma, jog kai yra poreikis, galima rasti ir finansavimo šaltinį (tarptautiniai fondai)	1) Skolintojas suteikia kreditą vadovaudamasis numatomo pelno teorija, o jo ir kreditoriaus vertinimai gali nesutapti 2) stipri priklausomybė nuo stambių depozitų neužtikrina valdymo modelio efektyvumo.
4) Linijinio programavimo modelis	1) leidžia apskaičiuoti daug skirtingo pelningumo variantų, kurie leistų atlikti pelningumo analizę priklausomai nuo išteklių formavimo rūšies ir jų panaudojimo krypties, kas ypač aktualu bankininkystėje, 2) Nors modelis sudėtingas, jam taikyti yra taikomos specialios programos (linijinis programavimas netaikomas rankiniu būdu), 3) šiuo modeliu išreiškiama priklausomybė tarp skirtingų elementų, 4) sprendimai priimami standartine matematine forma.	1) Vadovybė turi išskirti tas problemų rūšis priimant sprendimus, kurias galima įsisavinti linijinio programavimo metodo pagalba.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

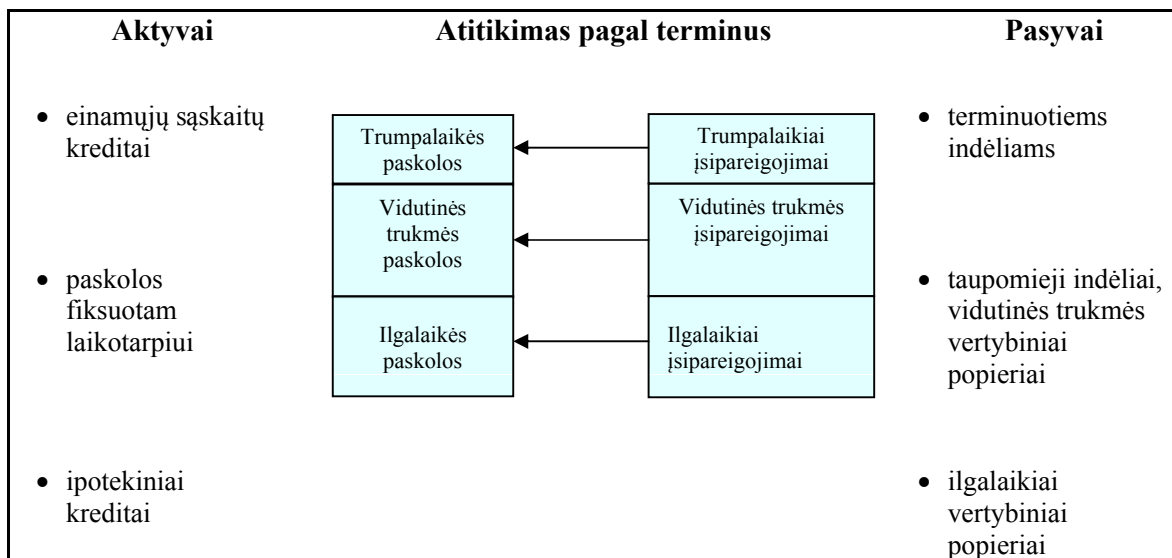

Kad būtų garantuotas komercinio banko likvidumas, turi vykti suderinamumas tarp disponuojamų banko aktyvų ir pasyvų pagal terminus, kurių svarba likvidumo rizikos įvertinimui ir valdymui aptariama kitame darbo skirsnyje.

1.5.3. Aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumo svarba valdant likvidumo riziką

Pagrindiniai banko veiklos principai pelningumas, likvidumas ir saugumas reikalauja suderinamumo, tačiau surasti kompromisą tarp šių sąvokų sudėtinga. Susidaro konfliktinė situacija. Siekiant saugumo bankas turėtų neužsiimti rizikinga veikla, tačiau norint įgyvendinti kitą banko veiklos principą – pelningumą – būtina rizikuoti, nes tik rizikingos operacijos atneša daugiausia pelno. Jei rizika taps operacijos žlugimo priežastimi, bankas gali susidurti su likvidumo problema, kuomet susidaro keblumų padengiant įsiskolinimus, atsiskaitant su indėlininkais ir t.t. Dėl šių principų tarpusavio sankirtos, kyla likvidumo rizikos valdymo būtinybė ir esmė, nes banko nelikvidumas gali privesti banką prie bankroto ribos, todėl šią riziką būtina valdyti.

B. Th. Lloyd (2006) teigimu, visų pirma, privalu laikytis banko veikloje patvirtintų likvidumo rizikos metodų, pavyzdžiui kreditinės pozicijos valdymo metodas, aktyvų portfelio valdymo metodas, rezervų pozicijos valdymo metodas ir t.t. Šiuo požiūriu kalbėdami apie komercinio banko likvidumo rizikos valdymą, susiduriame su banko konkordacijos principo būtinybe. Pagal šį principą yra teigiama, jog paskolų niekada negalima išduoti ilgesniam laikui nei kliento išankstiniu įspėjimu nustatytas depozitų išėmimo laikas. Priešingu atveju gali kilti pavojus, jog banko paskolos bus negrąžintos. Šia kitaip dar vadinama auksine bankininkystės taisykle siekiama, kad skolininko pinigų grąžinimo terminas atitiktų pinigų, kuriuos bankas skolingas depozitoriams, mokėjimo terminui. Šių terminų suderinamumas ir vadinamas konkordacija. Čia iškyla ir dar vienos rizikos rūšies, t.y. kredito rizikos sankirta su likvidumo rizika. Kadangi bankas privalo laikytis ir pagrindinių banko veiklos principų, t.y. pelningumo, likvidumo ir saugumo, privalo atsižvelgti ir į auksinę bankininkystės taisyklę, t.y. konkordacijos principą, iš čia kyla likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo problematika. Siekiant suderinti šias sferas, būtina įsigilinti į likvidumo rizikos esmę, nes tuo pagrįstas sėkmingas vadovavimas banko veiklai. Banko patikimumo ir pelningumo užtikrinimas reikalauja banko aktyvų ir pasyvų suderinamumo, likvidumo – pelningumo pusiausvyros kūrimo, kuris nebūtų įmanomas nepaliečiant likvidumo rizikos įvertinimo, valdymo bei analizės.

8 pav. Aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumas

Šaltinis: Lileikienė, A., Martinkienė, J. (2004)

Anot B.Th. Lloyd (2006) terminų suderinamumo analizė leidžia įvertinti banko rizikos laipsnį. Išduotų trumpalaikių / ilgalaikių terminų paskolos turi sutapti su priimtų trumpalaikių / ilgalaikių indėlių terminais. Šiuo požiūriu indėliai laiduoja už paskolas kaip garantais ir mažina banko veiklos riziką.

Aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumas pateiktas 8 paveiksle banko siekiamybė, kurią norint įgyvendinti susiduriame su kitu svarbiu faktoriumi likvidumo rizikos valdymo procese, t.y. likvidumo spraga. Likvidumo riziką sukelia skirtumai tarp aktyvų ir skolinių įsipareigojimų dydžių bei neatitikimai tarp jų terminų. Kuomet aktyvai būna didesni nei veiklai reikalingi ištekliai, atsiranda finansavimo trūkumas, kuris turi būti kompensuotas rinkoje. Kuomet atsitinka priešingai, pertekliniai ištekliai turi būti investuojami. Skirtumas tarp turto ir įsipareigojimų yra vadinamas likvidumo spraga, kurios įtaka likvidumo rizikos valdymo procesui yra trumpai pristatoma sekančiame skirsnyje ir plačiau nagrinėjama praktinėje darbo dalyje.

1.5.4. Likvidumo spraga

J. Bessis (2001) teigia, jog likvidumo spragos yra skirtumai tarp banko portfelio aktyvų ir skolinių įsipareigojimų visomis ateities datomis. Spragos sukelia likvidumo riziką, kuri yra nagrinėjama šiame skyriuje. Jos gali būti apskaičiuotos esantiems aktyvams bei skoliniams įsipareigojimams arba gali apimti naujų kreditų bei indėlių prognozes. Likvidumo spragos yra skirtumai tarp aktyvų bei skolinių įsipareigojimų tiek esamais, tiek ir ateities momentais. Kuomet skoliniai įsipareigojimai viršija aktyvus, būna lėšų perteklius. Tokie pertekliai nesukelia

likvidumo rizikos, tačiau jie sukelia palūkanų normos riziką, kadangi šių perteklinių aktyvų investicijų pajamos nėra apibrėžtos. Kuomet aktyvai viršija skolinius įsipareigojimus, turime deficitą. Tai reiškia, kad bankas turi ilgalaikių skolinių įsipareigojimų, kurie nėra pilnai padengti turimais ištekliais. Atsiranda likvidumo rizika, kurią sukelia tai, kad ateityje prireiks išorinių išteklių, atitinkančių aktyvų apimtį. Bankui iškyla rizika dėl negalėjimo padidinti rinkoje likvidumo bei didesnių nei įprastos išlaidų, reikalingų šio poreikio patenkinimui, rizika.

Atsižvelgiant į Bazelio komiteto konsultacinio pobūdžio nuostatus, kiekvienas bankas turi turėti pagrindinių valiutų, su kuriomis dirba, likvidumo pozicijų (spragos) matavimo, stebėjimo ir kontrolės sistemą. Šalia bendro užsienio valiutos likvidumo poreikio įvertinimo ir priimtino neatitikimo kombinacijoje su vietinės valiutos įsipareigojimais, bankas taip pat turi atskirai analizuoti savo strategiją kiekvienos valiutos atžvilgiu. Atsižvelgdamas į šią analizę, bankas reikiamose srityse turėtų nustatyti ir nuolat tikrinti savo pinigų srautų neatitikimų dydžių apribojimus per tam tikrą nustatytą laikotarpį užsienio valiutai apskritai ir kiekvienai reikšmingai valiutai, su kuria bankas dirba, individualiai. Tačiau iki šiol nė vienas šalies bankas nesinaudoja šia sistema likvidumo rizikai valdyti.

Nepaisant kompleksinio banko aktyvų ir pasyvų valdymo, šių terminų suderinamumas bei likvidumo spragos tinkamas vertinimas būtinas siekiant pagrindinio banko organizacijos tikslo – pelningumo. Pelningumo ir likvidumo rizikos pusiausvyra aptariama sekančioje darbo skiltyje.

Apibendrinant būtina pažymėti, jog rizikingos situacijos galimybė neabejotinai reikalauja tikslingo jos įvertinimo, valdymo ir nuostolių minimizavimo. Visos organizacijos susiduria su rizika, nuo kurios įvertinimo ir valdymo efektyvios metodikos priklauso veiklos rezultatai. Pagrindinis banko veiklos rizikos valdymo tikslas – išlaikyti tokį rizikos lygį, kad ekonominės aplinkos pokyčiai, valiutų kursai, palūkanų normų svyravimai nesukeltų pavojaus stabiliai banko veiklai, bankų bei bankų veiklos priežiūros institucijų nustatytą riziką ribojančių normatyvų vykdymui. Visos rizikos rūšys yra neabejotinai tarpusavyje susijusios, todėl likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas reikalauja ir įvairių rizikos tipų valdymo suvokimo. Dėl šios priežasties, siekiant tinkamai įvertinti banko likvidumo riziką bei apibrėžti jos valdymo metodiką, būtina matyti ne tik menkiausią likvidumo rizikos valdymo smulkmenas, bet ir sugebėti suvokti visumą, t.y. suprasti rizikos šaltinius, jos poveikį ir eliminavimo galimybes. Likvidumo pozicijai įvertinti apžvelgti likvidumo rodikliai, kuriuos pasirenka kiekvienas komercinis bankas, įvertinęs savo veiklos specifiką, labiausiai atitinkančius banko vykdomą politiką bei užimamą strategiją. Banko vadovybė turi nuspręsti dėl prišimamos kiekvienos iš finansinių rizikų, kad nebūtų peržengtos užsibrėžtosios bendrosios finansinės rizikos ribos ir padidintos banko pajamos. Sėkmingas likvidumo valdymas leidžia mažinti likvidumo riziką nustatytu pajamų lygiu.

Likvidumo įgyvendinimas yra gana sudėtingas procesas, nes likvidumas priklauso ne vien nuo banko vadovybės priimamų įvertinimo ir valdymo sprendimų, bet ir nuo kredito rinkos padėties, ekonominių bei politinių krašto gyvenimo sąlygų, pasaulinės ūkio konjunktūros, kuri pagrįsta ne vien ekonomiais, politiniais, bet ir psichologiniais veiksniais. Netikėtai pasikeitę banko depozitų ir kreditų srautai gali sukelti bankui likvidumo riziką, t.y. bankas nesugebės patenkinti savo klientų ketinimų atsiimti indėlius ir negalės jiems suteikti kreditų. Aprašyta situacija analizuojama praktinėje darbo dalyje.

2. LIKVIDUMO RIZIKOS ĮVERTINIMO ANALIZĖ IR VALDYMAS AB DnB NORD BANKO PAVYZDŽIU

Bankininkystė, kaip ir bet koks kitas verslas, įpareigoja jos dalyvius laikytis nustatytų taisyklių ir kartu būti pasirengus tinkamai valdyti likvidumo rizikos grėsmę, kylančią dėl banko siekio gauti kuo didesnę pelningumą. Siekiant užtikrinti saugumą ir gauti pelno būtina reguliuoti banko likvidumą. Likvidumo rizikos reguliavimas reikalauja gebėjimo valdyti banko turtą ir įsipareigojimus, o esminių komercinio banko principų sankirta duoda pagrindą svarstyti likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo klausimo kompleksiskumą. Būtent šie momentai ir skatina pažvelgti į AB DnB NORD banko likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo metodiką, taikomus esminius principus bei normatyvus. Šiuo požiūriu analitinėje darbo dalyje analizuojamas AB DnB NORD banko likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas.

2.1. AB DnB NORD banko finansinės padėties įvertinimas 2005 – 2008 m.

Analizei pasirinktas AB DnB NORD bankas kaip vienas dinamiškiausių, lanksčiausių ir sparčiausiai augančių bankų Lietuvoje. Banko vystoma klientų lojalumo programa, aktyvus dalyvavimas visuomeniniame gyvenime ir sparčiai tobulėjantys veiklos procesai užtikrina tyrimui reikalingo materialinio potencialo pakankamumą ir pačios bendrovės, kaip tyrimo objekto, patrauklumą. Iš visų Lietuvoje veikiančių bankų AB DnB NORD bankas išsiskiria savo požiūriu į individualų klientą ir smulkųjį verslą, o investicinės bankininkystės, turto valdymo ir lizingo paslaugomis taip pat panašėja ir į kitus didžiausius Lietuvos komercinius bankus AB SEB banką ir AB Swedbank banką. Šis bankas analizei yra patrauklus, kaip vidutinis Lietuvos bankas, leidžiantis daryti dalines išvadas apie daugumą Lietuvos komercinių bankų.

DnB NORD bankas Lietuvoje aptarnauja daugiau nei 600 000 individualių klientų ir verslo įmonių, yra vienas didžiausių skolintojų savivaldybėms ir apdirbamajai pramonei, trečias pagal turtą ir valdomą paskolų portfelį, užima 14,6 proc. turto rinkos, 16,5 proc. paskolų rinkos, 9,7 proc. indėlių rinkos, yra vienas aktyviausių skolos vertybinių popierių rinkos dalyvių, teikia investicinės bei asmeninės bankininkystės, turto valdymo ir lizingo paslaugas, tarpininkauja teikiant draudimo paslaugas, turi vieną iš didžiausių klientų aptarnavimo tinklų Lietuvoje bei sujungus AB SEB banku didžiausią bankomatų tinklą Lietuvoje.

DnB NORD grupę įsteigė didžiausias Norvegijos bankas DnB NOR Bank ASA ir didžiausias Šiaurės Vokietijos bankas NORD/LB. Bendra įmonė sutelkė abiejų steigėjų veiklą Baltijos jūrą supančiose šalyse ir teikia finansines paslaugas Danijoje, Suomijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje. 2006 metais tarptautinis kapitalo ir finansų rinkų leidinys „Euromoney“ už geriausius 2006-ųjų m. pasiekimus pirmą kartą titulavo AB DnB NORD banką geriausiu obligacijų leidėju Lietuvoje, o 2007 ir 2008 metais pripažino geriausiu banku

Lietuvoje. Tarptautinė reitingų agentūra „Fitch Ratings“, 2008 10 07 lyginant su 2009 04 16 pakeitė individualų AB DnB NORD banko reitingą iš C/D į D/E ir patvirtino ilgalaikio skolinimosi reitingą „A“ (iš perspektyvos stabilios į perspektyvą neigiamą), trumpalaikio skolinimosi reitingas „F1“ ir paramos reitingas „1“ išliko nepakitęs. Pasak „Fitch Ratings“, visų Baltijos šalyse veikiančių reitinguojamų Šiaurės šalių bankams priklausančių dukterinių bankų individualių reitingų sumažinimas atspindi sparčiai blogėjančią ekonominės veiklos aplinką Estijoje, Lietuvoje ir Latvijoje.

Atsižvelgdamas į klientų poreikius, 2007 metų pradžioje, bankas pradėjo taikyti klientų konsultavimo finansiniais klausimais programą, kuri padeda geriau identifikuoti ir suvokti klientų finansinius poreikius bei prisideda prie veiksmingesnio banko produktų pardavimo ir geresnio klientų finansinių poreikių tenkinimo. Finansinio konsultavimo programos dalyviui užpildžius finansų testą, pateikiamas individualus, jo poreikius atitinkantis banko paslaugų pasiūlymas. Ši naujovė laikoma svarbiu kūrybišku „posūkiu“ kasdieninėje banko veikloje. Banko 2008 metų veiklos ataskaitoje teigiama, kad 2008-aisiais AB DnB NORD banko klientų skaičius perkopė svarbią 600 tūkstančių ribą. Per 2008-uosius AB DnB NORD banko klientų skaičius išaugo 11,2 proc. iki 624 300. Bankas tvirtai tiki, jog ekonominių pokyčių metu, klientams labiau nei bet kada reikia finansinio patarimo bei profesionalaus aptarnavimo, todėl privalo pasiūlyti jiems geriausius sprendimus, kurie užtikrintų tolimesnę klientų bei banko verslo sėkmę ateityje. Siekdamas užtikrinti tinkamą aptarnavimo lygį, AB DnB NORD bankas matuoja Klientų aptarnavimo kokybės standartų vykdymą keletą kartų per metus. Naujausiojo „Slaptojo pirkėjo“ tyrimo rezultatai buvo geriausi banko veiklos istorijoje ir buvo įvykdytas strateginis kokybės rodiklis – 90 procentų. Naujausio esamų AB DnB NORD banko klientų pasitenkimo teikiamomis paslaugomis apklausa atlikta telefonu 2008 m. gruodį parodė, kad banko klientų lojalumas ir pasirengimas toliau naudotis banko paslaugomis buvo aukštesnis už Lietuvos finansinių paslaugų sektoriaus vidurkį. Neabejotinai, augant klientų skaičiui itin aktualu yra užtikrinti banko saugumą bei likvidumą siekiant pagerinti ir pelningumo rodiklius. Banko patikimumo ir pelningumo užtikrinimas reikalauja banko aktyvų ir pasyvų suderinamumo, likvidumo – pelningumo pusiausvyros kūrimo, kuris nebūtų įmanomas nepaliečiant likvidumo rizikos įvertinimo, valdymo bei analizės.

Banko veikla kiekvienais metais yra orientuota neužleisti pasiektų pozicijų verslo ir investicinės bankininkystės srityse ir sutelkti visą dėmesį į paslaugų kokybę, aptarnavimo kultūros ir sprendimų priėmimo greičio gerinimą, pasiūlant individualiems klientams bei smulkiam ir vidutiniam verslui pritaikytus greitus, paprastus, kūrybiškus ir efektyvius sprendimus. Siekiant įvertinti finansinių rezultatų dinamiką neužtenka vien preliminaraus kokybinio požiūrio. Gilesnė duomenų analizė reikalauja turimus kokybinius rezultatus derinti su

esamais kiekybės lygio vertinimo santykiniais dydžiais ir analitiniais rodikliais. AB DnB NORD banko veiklos rezultatų analizės metu vertinami pagrindiniai banko finansiniai rodikliai ir banko pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai. Analizei pasirinktas 4 metų laikotarpis (t.y. nuo 2005 iki 2008 metų). Pagrindiniai banko finansiniai rodikliai pateikti 4 lentelėje.

4 Lentelė.

Pagrindiniai AB DnB NORD banko rodikliai 2005-2008 m.

	2005 12 31	2006 12 31	2007 12 31	2008 12 31	Pokytis, % 2005-2008
Turtas (tūkst. Lt)	5128841	7510001	10631469	13101513	155,45
Paskolos grynąja verte (tūkst. Lt)	3749607	5818144	8869160	11254964	200,16
Indėliai (tūkst. Lt)	2624625	3028964	4226093	3858697	47,02
Veiklos pajamos (tūkst. Lt)	146936	202157	494605	365471	148,73
Veiklos išlaidos (tūkst. Lt)	111042	134850	245880	161970	45,86
Grynasis pelnas (tūkst. Lt)	43040	56218	107884	70737	64,35
Kapitalo grąža (proc.)	16,60	15,20	14,74	7,49	-54,88
Išlaidų ir pajamų santykis (proc.)	67,70	60,90	50,50	49,7	-26,59
Akcininkų nuosavybė (tūkst. Lt)	328484	470857	731828	944289	187,47

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2005, 2006, 2007, 2008 metinėmis ataskaitomis.

4 lentelės duomenys fiksuoja pagrindinių banko veiklos rodiklių augimą 2005, 2006 ir 2007 metais, o 2008-aisiais stebima rodiklių mažėjimo tendencija dėl sudėtingos situacijos rinkoje. Ypač ženklus banko veiklos pelningumo padidėjimas pastebimas 2007 metais, tačiau 2008-aisiais banko pelnas mažėjo. Kapitalo grąžos rodiklis sumažėjo dėl banko pelnas mažėjimo ir turto augimo. Lyginant su praėjusiais 2007 finansiniais metais kapitalo grąžos rodiklis 2008 metais sumažėjo 7,25 procentiniais punktais. Dėl grynojo pelno neigiamo pokyčio, kapitalo pelningumas sumažėjo 3,93 proc., o dėl pasikeitusios kapitalo vertės rodiklis smuko dar 3,32 proc. Rodiklių kitimas liudija sudėtingą ekonominę situaciją visoje šalyje, o priimtinas išlaidų ir pajamų santykis bei turto augimas leidžia identifikuoti banko priimtų sprendimų racionalumą ir teigti, kad banko veikloje atidžiai derinami trys pagrindiniai banko veiklos principai, t.y. pelningumas, likvidumas ir saugumas. Dėl susvyravusio pelningumo auga likvidumo rizikos valdymo sudėtingumo lygis, o banko saugumo priežiūra reikalauja vis daugiau dėmesio, vertinant aktyvų ir pasyvų valdymą bei siekiant vykdyti LB nustatytą likvidumo normatyvą.

Banko turtas per 2008 metus išaugo 2,47 mln. Lt, t.y. išaugo 23,2 proc. lyginant su 2007 metais. Per analizuojamą laikotarpį banko aktyvų vertė padidėjo 7,97 mln. Lt, t.y. 155 proc. Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, ataskaitinių metų pabaigoje Bankas užėmė 14,63 proc. šalies bankų turto rinkos, t. y. jo rinkos dalis šiame segmente per metus padidėjo 1,48

procentinio punkto. Tai daugiausiai lėmė AB DnB NORD banko paskolų portfelio klientams augimas.

Po kelerių metų itin didelės kreditavimo paklausos, kurią lėmė teigiami individualių ir verslo klientų ekonominiai lūkesčiai šaliai įstojus į Europos Sąjungą ir žema skolinimosi kaina, antrojoje 2008 m. pusėje išryškėjo lėtesnio paskolų portfelio augimo tendencija, ją skatinant ir Lietuvos bankui. Nors ataskaitiniais metais banko valdomo turto kokybė išliko gera, reaguodamas į besikeičiantį ekonomikos ciklą AB DnB NORD bankas koregavo savo kreditavimo politiką. Visame šalies bankinkystės sektoriuje stabilizavusis paskolų portfelio augimo tempui, AB DnB NORD banko išduotų paskolų portfelis klientams grynąja verte per 2008 m. padidėjo 2,4 mlrd. litų, arba 26,9 proc., iki 11,2 mlrd. litų. Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, ataskaitinių metų pabaigoje bankas užėmė 16,5 proc. paskolų rinkos, t. y. jo rinkos dalis šiame segmente per metus padidėjo 1,2 procentinio punkto.

2005 – 2008 metų DnB NORD banko pelno (nuostolių) ataskaitos pateikiamos 3 priede. Nors finansinėse ataskaitose pateikiami tiek banko, tiek visos finansinės grupės duomenis, darbe analizuojamas tik banko grynasis pelnas. Siekiant sukonkretinti analizės duomenis, 5 lentelėje pateikiami tik pagrindiniai DnB NORD banko pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai 2005 – 2008 metais.

5 Lentelė.

AB DnB NORD banko pelno (nuostolių) ataskaitų pagrindiniai straipsniai (tūkst. Lt)

Straipsnis	Metai				Pokytis, % 2005-2008
	2005	2006	2007	2008	
Grynosios palūkanų pajamos	102.198	153.815	248.725	294.035	187,71
Grynosios paslaugų bei komisinių pajamos	41.037	42.503	55.735	81.975	99,76
Grynosios palūkanų ir paslaugų bei komisinių pajamos	143.235	196.318	304.460	376.010	162,51
Banko išlaidos	-102.052	-127.762	-172.893	-208.600	104,41
Pelnas (nuostolis) prieš apmokestinimą	41.183	68.556	131.567	83.826	103,55
Pelno mokestis	1.857	-12.338	-23.683	-13.089	-804,85
Grynasis pelnas (nuostolis)	43.040	56.218	107.884	70.737	64,35

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis DnB NORD banko duomenimis.

Per 2008 m. bankas uždirbo 376 mln. litų. grynujų palūkanų, paslaugų ir komisinių pajamų arba 23,5 proc. daugiau palyginus su 2007 metais, o per analizuojamą laikotarpį 2005-2008 išaugo 162,5 proc. Didžiausią lyginamąjį svorį – 78,2 proc. - sudarė grynosios palūkanų pajamos, kurių per 2008 metus bankas uždirbo beveik 295 mln. litų. Grynosios paslaugų ir

komisinių pajamos sudarė 81,975 mln. litų, arba 21,8 proc. visų grynujų palūkanų, paslaugų ir komisinių pajamų. Palyginti su 2007 m. grynosios palūkanų pajamos išaugo 18,2 proc., o grynujų paslaugų ir komisinių pajamų prieaugis sudarė 47,1 proc. Palyginti su 2007 m. AB DnB NORD banko administracinės ir kitos veiklos išlaidos padidėjo 28,9 mln. litų ir siekė 208,6 mln. litų. Išlaidos padidėjo dėl planuotų investicijų IT sistemai tobulinti, naujų bankinių produktų ir paslaugų pristatymo rinkai, nuoseklios klientų aptarnavimo tinklo plėtros ir išaugusių personalo išlaidų.

Banko pelnas prieš apmokestinimą 2008 m. buvo 82,9 mln. litų. 2008-ųjų m. ketvirtį padidėjusios vertės sumažėjimo bei kitų atidėjinių išlaidos daugiausiai nekilnojamojo turto vystymo ir transporto sektoriuose lėmė, kad ataskaitinių metų finasinis rezultatas prieš apmokestinimą yra 36,8 proc. mažesnis palyginti su 2007-aisiais, kai banko pelnas prieš apmokestinimą sudarė 131,0 mln. litų. Grynasis AB DnB NORD banko pelnas 2008 m. gruodžio 31 d. sudarė 70,7 mln. litų ir buvo 34,4 proc. mažesnis palyginus su 2007 metų rezultatu. Per analizuojamą laikotarpį banko grynasis pelnas kito netolygiai. 2005-2007 metais grynasis pelnas augo 150,6 proc., o 2008 metų grynasis pelnas krito 34,4 proc. dėl išaugusios atidėjimų apimties. 2008 m. gruodžio 31 d. banko akcininkų nuosavybės grąža (ROE) sudarė 8,1 proc. ir lyginant su 2007, 2006 ir 2005-aisiais sumažėjo atitinkamai 10,85 proc., 7,1 proc. ir 8,5 proc., o išlaidų ir pajamų santykinis rodiklis (CIR) 2008-aisiais buvo 49,7 proc. ir lyginant su 2007-aisiais sumažėjo neitin ženkliai, t.y. 0,8 proc. Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad per 2005 – 2007 metų laikotarpį banko veiklos rezultatas buvo teigiamas, t.y. įmonė uždirbo pelną. Kiekvienas metais AB DnB NORD banko pelnas augo ir tik 2008-aisiais banko pelnas smuktelėjo žemyn dėl susidariusios kritinės situacijos rinkoje.

Pagal 6 lentelėje pateiktus duomenis, per 2008 m. AB DnB NORD banko grynasis paskolų gyventojams portfelis padidėjo 1,0 mlrd. litų, arba 23,39 proc., ir metų pabaigoje sudarė 5,17 mlrd. litų. Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, ataskaitinių metų pabaigoje Bankas užėmė 17,97 proc. šalies paskolų gyventojams rinkos, t. y. jo rinkos dalis šiame segmente per metus padidėjo 0,27 procentinio punkto. Gyventojams išduotų banko vartojimo paskolų portfelis nominalia verte per metus padidėjo 9,16 proc. ir metų pabaigoje sudarė 616,5 mlrd. litų. Būsto paskolų portfelis nominalia verte padidėjo 27,31 proc. ir metų pabaigoje sudarė 3,92 mlrd. litų. Paskolos verslo klientams išaugo 33,75 proc. ir siekė 6,07 proc. Paskolų portfelis didelėms įmonėms nominalia verte per metus padidėjo 42,07 proc., o paskolos SVĮ išaugo 27,46. skolinimas ūkininkams padidėjo 24,72 proc. ir sudarė 342,46 mlrd. Lt. Vertės sumažėjimo nuostoliai išaugo 109,22 proc.

Paskolų portfelio struktūros detalizacija ir procentinis pokytis 2007-2008 m.

	2008	2007	Pokytis, %
Paskolos ir gautinos sumos iš finansų institucijų, tūkst. Lt	127 300	189 377	-32,78
Paskolos verslo klientams:			
- Valdžios institucijos, valstybės ir savivaldybės įmonės	169 747	139 681	21,52
- didelės įmonės	2 948 215	2 075 206	42,07
- SVĮ	2 607 543	2 045 776	27,46
- ūkininkai	342 465	274 591	24,72
- kiti	8 584	8 008	7,19
Iš viso paskolų verslo klientams	6 076 554	4 543 262	33,75
Paskolos individualiems klientams (mažmeninės):			
- vartojimo kreditai	616 563	564 805	9,16
- hipotekinės paskolos	3 920 412	3 079 307	27,31
- paskolos, užtikrintos Banko išleistomis su akcijų indeksais susietomis obligacijomis	596 261	512 628	16,31
- kitos	38 373	34 519	11,16
Iš viso paskolų individualiems klientams (mažmeninių)	5 171 609	4 191 259	23,39
Iš viso suteiktų paskolų	11 375 463	8 923 898	27,47
Iš viso vertės sumažėjimo nuostoliai:			
finansų institucijoms	-	-	
verslo klientams	(89 312)	(46 330)	92,77
Individualiems klientams	(25 211)	(8 408)	199,85
Iš viso suteiktų paskolų ir gautinų sumų iš klientų, grynąja verte	11 260 940	8 869 160	26,97

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2007, 2008 metų ataskaitomis.

Nežiūrint kintančios ekonominės situacijos, pagal 7 lentelėje pateiktus duomenis, AB DnB NORD banke klientų lėšos taupymui ir investavimui 2008 gruodžio 31 d. sudarė 5,0 mlrd. litų, iš kurių AB DnB NORD banko išleisti skolos vertybiniai popieriai sudarė 1,2 mlrd. litų, o klientų indėliai – 3,85 mlrd. litų. Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, ataskaitinių metų pabaigoje bankas užėmė 9,7 proc. indėlių rinkos, t. y. jo rinkos dalis šiame segmente per metus padidėjo 0,04 procentinio punkto. Gyventojų indėlių portfelis per 2008 metus padidėjo 9,3 proc. ir ataskaitinių metų pabaigoje buvo iki 2,1 mlrd. litų. Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, ataskaitinių metų pabaigoje bankas užėmė 8,73 proc. šalies gyventojų indėlių rinkos, t.y. jo rinkos dalis šiame segmente per metus padidėjo 0,25 procentinio punkto (LBA). Analizuojant indėlių struktūrą detaliau, fizinių asmenų indėlių iki pareikalavimo pokytis buvo neigiamas ir sudarė 9,06 proc. o terminuoti indėliai padidėjo 25,17 proc. Itin ženklus buvo valstybės ir savivaldybės įmonių terminuotų indėlių neigiamas pokytis, sudaręs net 62,47 proc., o terminuoti indėliai sumažėjo 56,25 proc. Finansinių institucijų indėliai iki pareikalavimo sumažėjo 31,72 proc., o terminuoti indėliai išaugo 21,14 proc. Žvelgiant į indėlių struktūrą bendrąja prasme indėlių iki pareikalavimo pokytis buvo neigiamas ir sumažėjo 24,52 proc., o terminuotų indėlių

teigiamas pokytis sudarė 17,5 proc. apibendrinant 7 lentelėje pateiktus duomenis matoma, jog indėlių pokytis iš viso buvo neigiamas ir sumažėjo 9,51 proc.

7 Lentelė.

Indėlių struktūros detalizacija ir procentinis pokytis 2007-2008 m.

	2008	2007	Pokytis, %
Indėliai iki pareikalavimo			
Valdžios institucijų	173 804	162 333	7,07
Valstybės ir savivaldybės įmonių	251 003	573 769	-56,25
Finansinių institucijų	11 979	17 543	-31,72
Privačių įmonių	819 424	1 093 119	-25,04
Fizinių asmenų	810 714	891 471	-9,06
Iš viso indėlių iki pareikalavimo	2 066 924	2 738 235	-24,52
Terminuoti indėliai			
Valdžios institucijų	78 243	1 132	6811,93
Valstybės ir savivaldybės įmonių	29 222	77 861	-62,47
Finansinių institucijų	95 665	78 970	21,14
Privačių įmonių	290 246	329 382	-11,88
Fizinių asmenų	1 292 804	1 032 872	25,17
Iš viso terminuotųjų indėlių	1 786 180	1 520 217	17,50
Ilgalaikė paskola	5 593	5 586	0,13
Iš viso	3 858 697	4 264 038	-9,51

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2007, 2008 metų ataskaitomis.

Lyginant indėlių ir paskolų portfelio struktūros pokyčius per 2008-uosius metus, atitinkamai iš 7 ir 6 lentelėse pateiktų duomenų matomas suteiktų paskolų ir gautinų sumų iš klientų grynąja verte padidėjimas 26,97 proc., o indėlių kiekis sumažėjo 9,51 proc. Siekiant išlaikyti AB DnB NORD banko likvidumą būtina įvertinti šių terminų suderinamumą, atitinkamus rodiklius, analizuojant likvidumo spragą bei testuojant nepalankiausiomis sąlygomis.

2.2. Pagrindinių likvidumo rizikos valdymo principų ir metodų taikymas AB DnB NORD banke

Likvidumo riziką AB DnB NORD banke valdo banko vadovybė. Ją reglamentuoja banko valdybos patvirtintos likvidumo rizikos valdymo procedūros. Jos aprašo rizikos dydžio įvertinimo metodus ir priemones, kurios turi būti taikomos, kad rizika neviršytų nustatytų ribų. Likvidumas apibrėžiamas kaip gebėjimas bet kokių momentu patenkinti visus iš banko išsėjančių pinigų srautų poreikius, paverčiant turtą grynaisiais pinigais ir patiriant kuo mažesnius nuostolius. AB DnB NORD banke likvidumo rizika suprantama kaip neigiama situacija, kuriai susidarius bankas neturės finansinių išteklių laiku įvykdyti savo įsipareigojimus ir nesugebės gauti finansinių išteklių per trumpą laiką skolindamasis ar parduodamas savo turtą. Likvidumo riziką AB DnB NORD bankas valdo analizuodamas atitinkamus rodiklius bei vykdydamas LB nustatytus normatyvus, įvertindamas aktyvų ir pasyvų terminus naudojant tokias likvidumo spragos ataskaitų įvairias variacijas kaip klasikinę likvidumo spragos ataskaitą bei operatyviają

likvidumo spragos ataskaitą bei įvertinant tikėtinus scenarijus nepalankiausiomis sąlygomis. Šių likvidumo rizikos valdymo principų bei metodų taikymas analizuojamas praktinėje darbo dalyje.

2.2.1. Likvidumo rizikos valdymo vertinimas AB DnB NORD banko pavyzdžiu

Pagal AB DnB NORD banko registracijos dokumente pateikiamą definiciją, likvidumo rizika – tai rizika, kad emitentas nesugebės laiku įvykdyti finansinių įsipareigojimų bei rizika patirti nuostolius dėl staigiai mažėjančių finansinių išteklių ir naujų lėšų, skirtų išteklių sumažėjimui padengti, kainos padidėjimo. Likvidumo rizikos valdymas banke skirstomas į:

1. Einamojo likvidumo valdymą (iki 1 mėn.), kurio tikslas patenkinti kasdienį lėšų poreikį, užtikrinti privalomųjų atsargų reikalavimų vykdymą ir Lietuvos banko nustatyto likvidumo normatyvo vykdymą (emitento siektinas likvidumo normatyvas – 33 proc., t.y. 3 proc. aukštesnis už LB nustatytą likvidumo normatyvą). Tai likvidumo valdymas pagrįstas būsimų pinigų srautų analize bei prognozuojamų pinigų srautų planavimu (iki 1 mėn.);

2. Trumpalaikio likvidumo valdymas – tai likvidumo valdymas, pagrįstas 1 metų laikotarpio emitento būsimų pinigų srautų analize bei pinigų srautų prognozavimu. Trumpalaikis likvidumas palaikomas kasdien stebint likvidumo būklę, vykdant lėšų pritraukimą ir prekybą atitinkamomis finansinėmis priemonėmis likvidumo tikslais.;

3. Ilgalaikio likvidumo valdymas – tai likvidumo valdymas, pagrįstas ilgo laikotarpio likvidumo spragos (liquidity GAP) analize ir nustatytų limitų kontrole. Ilgalaikis likvidumas valdomas analizuojant prognozuojamus ateities pinigų srautus, atsižvelgiant į indėlių ir paskolų portfelio augimą bei galimus refinansavimo šaltinius.

Likvidumo riziką valdo banko vadovybė, AB DnB NORD banke ją reglamentuoja Banko valdybos patvirtintos likvidumo rizikos valdymo procedūros. Jos aprašo rizikos dydžio įvertinimo metodus ir priemones, kurios turi būti taikomos, kad rizika neviršytų nustatytų ribų.

AB DnB NORD bankas, siekdamas nustatyti savo likvidžių priemonių poreikį, naudoja likvidumo normatyvinį metodą pagal kurį išskiriami 5 normatyvai. Pagal 1.4.1 skyriuje pateiktus rodiklius siekiama įvertinti likvidumo šaltinius bei likvidumo poreikį. Gauti duomenys atsispindi 8 lentelėje.

Likvidumo rizikos rodiklių reikšmės AB DnB NORD banko pavyzdžiu

Normatyvai	2005	2006	2007	2008	Pokytis, 2005- 2008
Komercinio banko kapitalo ir įsipareigojimų santykis	0,068	0,067	0,074	0,078	0,01
Kreditų santykis su atsiskaitomųjų sąskaitų likučiu, indėlių ir depozitų suma	1,43	1,92	2,08	2,91	1,48
Likvidžiujų banko aktyvų sumos santykis su atsiskaitomųjų sąskaitų likučiu, indėlių ir depozitų suma	0,40	0,41	0,37	0,45	0,05
Likvidžiujų aktyvų santykis su bendraisiais bankų aktyvais	0,20	0,17	0,16	0,14	-0,06
Likvidžiujų aktyvų santykis su banko įsipareigojimais iki pareikalavimo	0,58	0,63	0,58	0,85	0,27

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2005-2008 m. metinėmis ataskaitomis.

Komercinio banko kapitalo ir įsipareigojimų santykis per analizuojamą laikotarpį augo vadinasi įsipareigojimų padengimo nuosavu kapitalu apimtis nuolat didėjo. Kuo didesnis šis rodiklis, tuo banko likvidumas patikimesnis. Kreditų santykis su atsiskaitomųjų sąskaitų likučiu, indėlių ir depozitų suma per analizuojamą laikotarpį išaugo daugiau nei du kartus ir tik 2005 m. tenkino rekomenduotiną maksimalią 1,5 ribą. Rodiklio augimas rodo, jog vis didesnė indėlių dalis naudojama kreditų poreikiui patenkinti. Šiai reikšmei nuolat augant banko likvidumas mažėja. Likvidžiujų banko aktyvų sumos santykis su atsiskaitomųjų sąskaitų likučiu, indėlių ir depozitų suma per analizuojamą laikotarpį kito nežymiai ir tenkino rekomenduojamą 0,2-0,5 intervalą. Likvidžiujų aktyvų santykis su bendraisiais bankų aktyvais 2005-2008 m. nuolat mažėjo, vadinasi mažėjo ir banko likvidumo laipsnis. Likvidžiujų aktyvų santykis su banko įsipareigojimais iki pareikalavimo augo nuo 0,58 iki 0,85 užtikrinant efektyvų trumpalaikio likvidumo valdymą.

Išanalizavus pateiktus rodiklius prieita prie išvados, jog bankas iš esmės laikosi rekomenduotinių rodiklių kitimo ribų ir didesnių nuokrypių nuo rekomendacijų per analizuojamą laikotarpį neužfiksuota. Nepaisant esminių rekomendacijų vykdymo, AB DnB NORD bankas siekia įvertinti likvidumo šaltinius ir likvidumo poreikį bankui.

Be normatyvinio likvidumo metodo naudojimo, itin svarbu laikytis Lietuvos Banko keliamų normatyvų reikalavimų, kurių rekomendaciniai rodikliai bei AB DnB NORD banko rodikliai pateikiami 9 lentelėje.

AB DnB NORD banko veiklos riziką ribojančių normatyvų suvestinė

	Normatyvas	2005 12 31	2006 12 31	2007 12 31	2008 12 31	Pokytis, % 2005-2008
Kapitalo pakankamumo normatyvas⁵	8%	10,68	9,91	9,90	11,61	0,93
Likvidumo normatyvas	30%	37,16	34,99	36,72	36,21	-0,95
Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas	25%	vykdomas	vykdomas	vykdomas	vykdomas	-
Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas	25%	14,85	17,16	15,24	vykdomas ⁶	-
Didelių paskolų normatyvas	800%	131,89	119,53	139,79	94,61	-37,28

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2005-2008 metinėmis ataskaitomis.

Analizuojant 9 lentelėje pateiktus veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymo duomenis, galima daryti išvadą, jog AB DnB NORD bankas laikosi visų Lietuvos Banko keliamų normatyvų reikalavimų. Per analizuojamą 2005-2008 metų laikotarpį banko kapitalo pakankamumo rodiklis nuolat didėjo ir 2008-aisiais sudarė 11,61 proc. Bankas vykdė kapitalo pakankamumo normatyvą. Likvidumo normatyvas lyginant su 2005 metais sumažėjo nežymiai, t.y. 0,95 proc. Pagal šį faktorių galima teigti, jog banko likvidumo rizika valdoma tinkamai ir efektyviai, nes net ir keičiantis situacijai finansų rinkose, bankas sugebėjo išlaikyti nežymų neigiamą likvidumo rodiklio pokytį. Pagal Lietuvos banko patvirtintas taisykles maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas neturi viršyti 25 procentų banko skaičiuotino kapitalo. Banko suteiktų didelių paskolų bendroji suma neturi viršyti 800 procentų banko skaičiuotino kapitalo. 2007 ir 2008 m. AB DnB NORD bankas vykdė Lietuvos banko nustatytus maksimalios paskolos vienam skolininkui ir didelių paskolų normatyvus. Pagal 9 lentelėje pateiktus duomenis AB DnB NORD banko veiklos riziką ribojantys normatyvai per analizuojamą laikotarpį buvo vykdomi.

Atlikus AB DnB NORD likvidumo rodiklių sistemos analizę, pagal gautas skaitines reikšmes galima daryti išvadą, kad AB DnB NORD banko likvidumo rodiklių sistema yra

⁵ Pažymėtina, kad 2007 ir 2008 metų kapitalo pakankamumo rodikliai nėra patikimai palyginami, kadangi nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauji kapitalo pakankamumo reikalavimai (Basel II), ir nuo šios datos kapitalo pakankamumas skaičiuojamas taikant naujus reikalavimus.

⁶ Vietoje faktinio dydžio yra rašoma „vykdomas“. Jei nebus vykdomas, bus nurodytas kliento pavadinimas ir procentinis dydis.

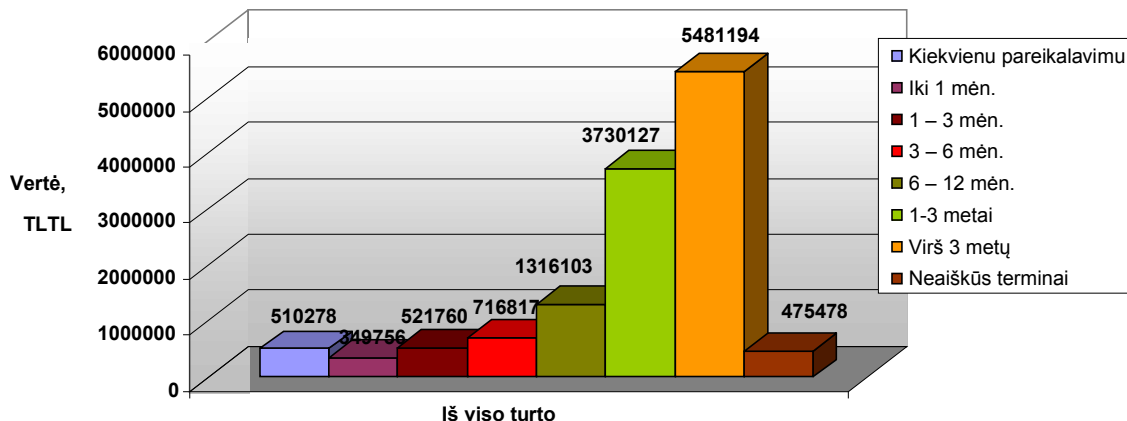
informatyvi ir apimanti aktyvų – pasyvų rodiklius, įvertinant aktyvus – pasyvus pagal struktūrą bei trukmę. Kiekvienam į likvidumo rodiklių sistemą įvestam koeficientui yra nustatyti atitinkami normatyvai, kurie leidžia atlikti išsamesnę rodiklių kitimo analizę. Normatyvų reikšmės yra nustatomos remiantis istoriniais – statistiniais duomenimis ir sekama jų kitimo reikšmė.

2.2.2. Likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas atliekant likvidumo spragos analizę

Likvidumo riziką sukelia skirtumai tarp aktyvų ir skolinių įsipareigojimų dydžių bei neatitikimai tarp jų terminų. Kuomet aktyvai būna didesni nei veiklai reikalingi ištekliai, atsiranda finansavimo trūkumas, kuris turi būti kompensuotas rinkoje. Kuomet atsitinka priešingai, pertekliniai ištekliai turi būti investuojami. Skirtumas tarp turto ir įsipareigojimų yra vadinamas likvidumo spraga.

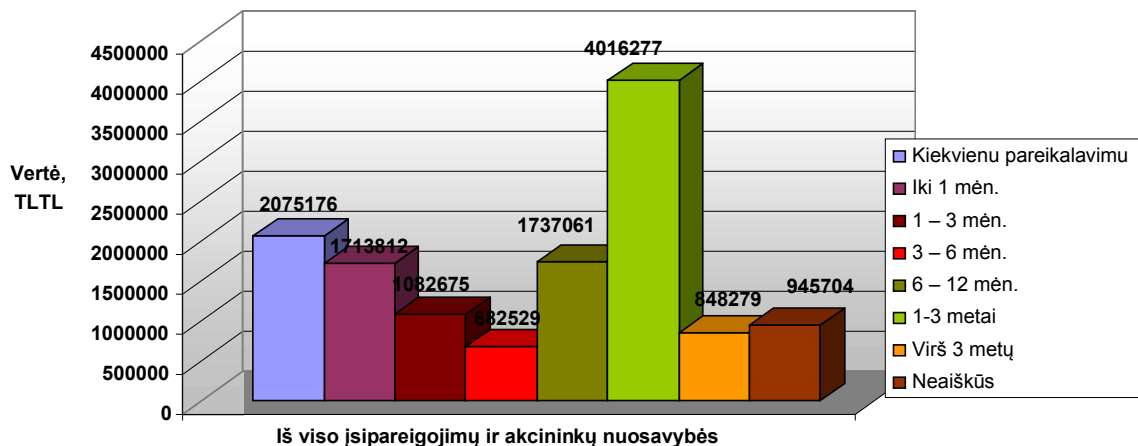
Likvidumo rizikos vertinimas atliekamas analizuojant likvidumo spragą, atsižvelgiant į turto ir įsipareigojimų terminus bei refinansavimo rodiklį. Šio požiūrio atspirties taškas yra turimo turto bei skolinių įsipareigojimų terminų grafikai. Likvidumo spragos kontūras, skirtumas tarp šių dviejų grafikų. Likvidumo rizika yra ribojama nustatant vidinius limitus likvidumo spragai bei refinansavimo rodikliui. Šių limitų laikymasis stebimas kasdien, o limitų panaudojimo ataskaitos periodiškai teikiamos banko valdymo organams.

Šio požiūrio atspirties taškas yra turimo turto bei skolinių įsipareigojimų terminų grafikai. Pagal 4 priede pateiktus AB DnB NORD banko turto ir įsipareigojimų struktūros pagal terminus 2008-12-31 duomenis sudaromi turto terminų ir skolinių įsipareigojimų terminų grafikai, atitinkamai 9 ir 10 paveikslai, atspindintys banko turto bei skolinių įsipareigojimų struktūrą.

9 pav. AB DnB NORD banko 2008 m. turto struktūra pagal terminus

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 m. metine ataskaita

10 pav. AB DnB NORDBANKO 2008 m. skolinių įsipareigojimų struktūra pagal terminus

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORDBANKO 2008 m. metine ataskaita

Visų esamų aktyvų ir skolinių įsipareigojimų balansai ir jų terminų grafikai yra pagrindiniai aidalykai, kurių reikia spragos kontūro suprojektavimui. Balansai būna žinomi, tačiau ne visuomet žinomi terminai. Daugelis aktyvų ir skolinių įsipareigojimų turi sutartinius grąžinimo grafikus. Likvidumo spragos yra skirtumai tarp aktyvų bei skolinių įsipareigojimų tiek esamais, tiek irateities momentais. Kuomet skoliniai įsipareigojimai viršija aktyvus, būna lėšų perteklius. Tokie pertekliai nesukelia likvidumo rizikos, tačiau jie sukelia palūkanų normos riziką, kadangi šių perteklinių aktyvų investicijų pajamos nėra apibrėžtos

Likvidumo spraga apskaičiuojama atsižvelgiant į banko grynojo refinansavimo padėtį vienos savaitės ir vieno mėnesio laikotarpyje, taikant „įprastų verslo sąlygų“ principą. Likvidus turtas ir trumpalaikiai įsipareigojimai įtraukiami skaičiuojant atitinkamo laikotarpio (1 savaitės arba 1 mėnesio) likvidumo spragą, kuri atsispindi 10 lentelėje.

10 Lentelė.

1 savaitės ir 1 mėnesio likvidumo spraga ir limitas AB DnB NORDBANKO 2008-12-31

	2008 m. gruodžio 31 d.		2007 m. gruodžio 31 d.		Pokytis, TLTL	
	1 savaitė	1 mėnuo	1 savaitė	1 mėnuo	1 savaitė	1 mėnuo
Likvidumo spraga	227,8	(652,2)	399,8	(202,7)	-172	449,5
Limitas	(776,9)	(776,9)	(690,6)	(690,6)	86,3	86,3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORDBANKO 2007, 2008 metų ataskaitomis.

Aktyvų ir skolinių įsipareigojimų bei likvidumo spragų laiko kontūrai

	Kiekvienu pareikalavimu	Iki 1 mėn.	1-3 mėn.	3-6 mėn.	6-12 mėn.	1-3 metai	Virš 3 metų	Neaiškūs terminai	Iš viso
Iš viso turto	510278	349756	521760	716817	1316103	3730127	5481194	475478	13101513
Iš viso įsipareigojimų ir Akcininkų nuosavybės	2075176	1713812	1082675	682529	1737061	401677	848279	945704	13101513
Grynoji likvidumo spraga 2008 m.	(1564898)	(1364056)	(560915)	34288	(420958)	(286150)	4632915	(470226)	-
Iš viso turto	509044	515897	479690	590790	991489	3513990	4535350	276956	11413206
Iš viso įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės	2731901	958186	1444734	800529	1309685	2576130	852652	739389	11413206
Grynoji likvidumo spraga, 2007 m.	(2222857)	(442289)	(965044)	(209739)	(318196)	937860	3682698	(462433)	-
Ribinė spraga	657959	(921767)	404129	(175451)	(102762)	(1224010)	950217	(7793)	-

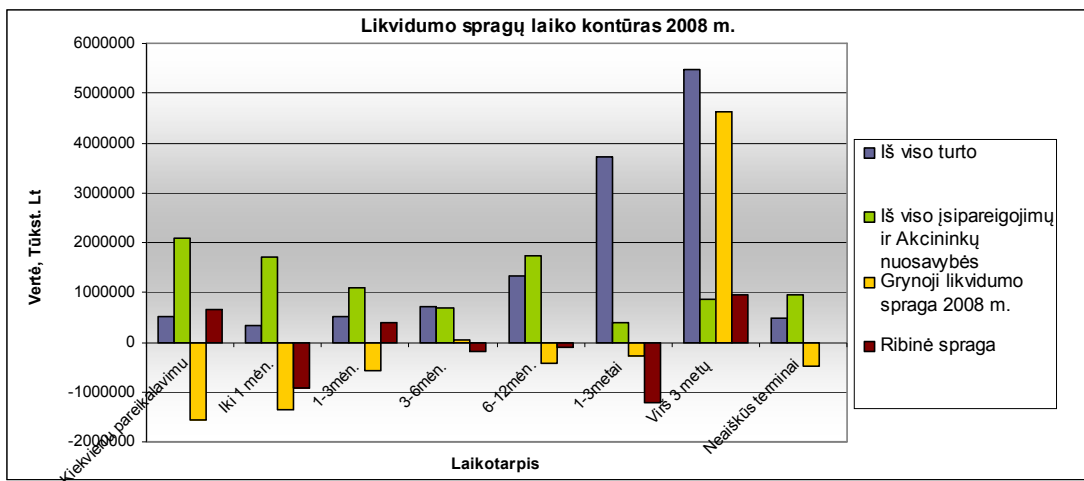
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2007, 2008 metinėmis ataskaitomis

Pagal 11 lentelės duomenis vertinant 2008 metų likvidumo spragą trumpuoju laikotarpiu, t.y. iki 3 metų stebima neigiamos likvidumo spragos tendencija sąlygojanti didesnę kiekį įsipareigojimų nei turto, tačiau vertinant ilgesnį periodą, t.y. virš 3 metų, bankas vadovaujasi konservatyvia rizikos valdymo politika ir šioje pozicijoje grynoji likvidumo spraga yra teigiama, t.y. turto apimtis viršija skolinių įsipareigojimų apimtį. Lyginant 2008-uosius su praėjusiais 2007 metais, neigiamas likvidumo spragos skirtumas stebimas tik iki vienerių metų laikotarpio, o laikotarpiu nuo vienerių metų turto apimtis viršija skolinius įsipareigojimus taip užtikrinant banko likvidumą ilguoju laikotarpiu.

Gali būti skaičiuojama tiek paprastos, tiek ir ribinės spragos. Ribinės spragos skaičiavimo metodika remiasi balansų kitimu. Tokiu būdu, ribinių spragų laiko bėgyje suminė vertė yra lygi spragai, kuri remiasi esamų aktyvų bei skolinių įsipareigojimų balansu. Teigiama likvidumo spraga reiškia deficitą, kuris turi būti padengiamas, o neigiama spraga reiškia perteklinius išteklius, kurie turi būti investuoti. Pagal 11 lentelės duomenis, 2008-aisiais banko likvidumo spraga kiekvienu pareikalavimu sumažėjo 657959 tūkst. Lt. Pagal atliktos analizės duomenis mažėjo ir 1-3 mėn. bei 3-6 mėn. likvidumo spragos atitinkamai 404129 tūkst. Lt ir 175451 tūkst. Lt. Laikotarpiu iki 1 mėnesio, 6-12 mėn. ir neaiškių terminų likvidumo spragos gilėja atitinkamai 921767 tūkst. Lt, 102762 tūkst. Lt ir 7793 tūkst. Lt. Gilėja ir ilgesniųjų laikotarpių likvidumo spragos. 1-3 metų likvidumo spragos neigiamas pokytis sudarė 1224010 tūkst. Lt., o terminų virš 3 metų minusinis pokytis siekė 950217 tūkst. Lt. Per analizuojamą laikotarpį teigiamas skirtumas

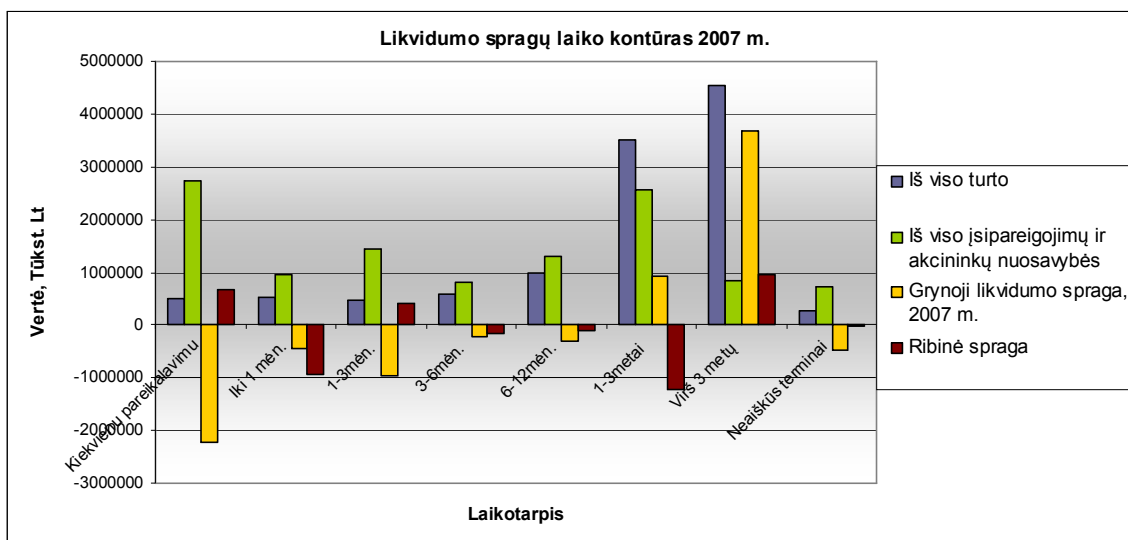
išsilaikė tik virš 3 metų laikotarpiu dėl banko vykdomos konservatyvios politikos. 3-6 mėn. laikotarpiu likvidumo spraga iš neigiamo skirtumo kito į teigiamą. Neigiamas skirtumas tarp aktyvų ir pasyvų išsilaikė laikotarpiais kiekvienu pareikalavimu, iki 1 mėn., 1-3 mėn., 6-12 mėn. ir neiškių terminų. 1-3 metų likvidumo spraga iš teigiamo skirtumo kito į neigiamą.

Likvidumo valdymas apima keletą pirminių veiksmy. Visų pirma siekiama įsitikinti, kad numatomas deficitas gali būti padengiamas normaliomis sąlygomis, t.y. nepatiriant didelių išlaidų, susijusių su pagalbiniu nelaukto didelio deficito padengimu. Be to, reguliuojamasis likvidumo koeficientas apima sąlygą, kad trumpalaikis turtas būtų didesnis už trumpalaikius įsipareigojimus tam, kad būtų užtikrintas saugumas dėl didesnės likvidžių aktyvų apimties. Likvidumo valdymas taip pat išsina už šių apribojimų link deficito padengimo bei perteklinių išteklių investavimo. Likvidumo valdymas apima visą likvidumo trūkumo ar pertekliaus laiko kontūrą. 12 lentelėje vaizduojamas spragos kontūro pavyzdys, t.y. pagal 12 lentelėje pateiktus duomenis, ribinė spraga apskaičiuojama kaip algebrinis aktyvų pokytis minus algebrinis įsipareigojimų pokytis laikotarpiu tarp 2008 ir 2007 metų. Tokiu būdu, teigiama spraga reiškia išmoką, o neigiama spraga – įplauką. Ribinės spragos parodo naujų lėšų poreikį arba naujas perteklines atitinkamo periodo lėšas, kurios turi būti investuotos. Spraga yra kumuliuotas deficitas nuo pradinės datos, neatsižvelgiant į skolas, paimtas tarp tos datos ir šiandienos. Dėl šios priežasties ribinės spragos skaičiavimas ir vertinimas yra naudojamas banke. Ribinė spraga aktuali, nes parodo atitinkamo periodo naują deficitą arba perteklių, kurį reikia skolintis arba investuoti. 11 ir 12 paveiksle vaizduojami likvidumo spragų laiko kontūrai 2007 ir 2008 m.

11 pav. Likvidumo spragų laiko kontūras 2008 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2007, 2008 metinėmis ataskaitomis.

12 pav. Likvidumo spragų laiko kontūras 2007 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2007, 2008 metų ataskaitomis.

Vis dėlto, be grynosios likvidumo spragos būtina atsižvelgti ir į finansavimosi rodiklį, kuris atspindi banko būklės stabilumą atsižvelgiant į finansavimąsi. Finansavimosi rodiklio limitas yra 0,85, t. y. ne mažiau kaip 85% visų išduotų paskolų klientams turi būti padengiama ilgalaikiais įsipareigojimais ir kapitalu. Šis rodiklis parodo paskolų klientams dalį, kuri padengta ilgalaikiu finansavimu.

12 Lentelė.

AB DnB NORD banko finansavimosi rodiklis

Finansavimosi rodiklis	2008 m. gruodžio 31 d.	2007 m. gruodžio 31 d.	Pokytis
	0,91	0,97	0,06

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2007, 2008 metų ataskaitomis.

Bankui prisijungus prie tarptautinės DnB NORD Grupės, atsirado nauja galimybė minimaliais kaštais pritraukti finansavimą. Esant lėšų trūkumui pagrindiniai banko finansavimosi šaltiniai – klientų indėliai ir DnB NOR (skolinimosi reitingas suteiktas 2008 m. balandžio 14 d. AA-/Neigiamas/A-1+ (Standard & Poor's)) ir Nord/LB (skolinimosi reitingas suteiktas 2007 m. liepos 24 d. A/Neigiamas/A-1 (Standard & Poor's)) bankai. DnB NOR ir NORD/LB veikia kaip paskutinis likvidumo šaltinis bei suteikia visą trūkstamą finansavimą DnB NORD grupei (taip pat ir bankui) pagal proporciją 51% ir 49% (atitinkamai DnB NOR ir Nord/LB) likvidumo krizės atveju.

Apibendrinant likvidumo spragos analizę pabrėžiama, jog likvidumo valdymas apima visą likvidumo trūkumo ar pertekliaus laiko kontūrą. Teigiamo, neigiamo ar nulinio skirtumo tarp turto bei skolinių įsipareigojimų stebėjimas padeda efektyviai įvertinti bei valdyti likvidumo riziką. Grynoji spraga įvertina deficito padengimo ar perteklinių išteklių investavimo būtinybę.

Ribinė likvidumo spraga padeda įvertinti naujų lėšų poreikį ar trūkumą. Tačiau siekiant visapusiškai įvertinti likvidumo riziką banke nepakanka vien tik žinoti bendras deficito ar pertekliaus apimtis tam tikru laiko momentu, tačiau būtina atsižvelgti ir į galimą situacijos pasikeitimą rinkoje. Siekiant įvertinti bei efektyviai valdyti likvidumo riziką AB DnB NORD bankas naudoja testavimą nepalankiausiomis sąlygomis, kurio analizė bei rezultatai dėstomi sekančiame darbo skirsnyje.

2.2.3. AB DnB NORD banko testavimas nepalankiausiomis sąlygomis

Diegdamas pažangią rizikos valdymo politiką, AB DnB NORD bankas siekia ne tik minimizuoti potencialią riziką, bet ir pagerinti kainodarą bei pasiekti efektyvų kapitalo paskirstymą. Greta periodinio rizikų vertinimo ir kapitalo poreikio apskaičiavimo siekiant įvertinti tikėtinus nuostolius, sąlygotus likvidumo, valiutos kurso, palūkanų normos, operacinės, nuosavybės vertybinių popierių bei kredito rizikų, banke kiekvieną ketvirtį atliekamas testavimas nepalankiausiomis sąlygomis. Rizikos kapitalo ir galimos rizikos apskaičiavimui naudojami optimistinis, labiausiai tikėtinas ir pesimistinis scenarijai. Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis tikslas – įvertinti, ar banko kapitalo pakanka atlyginti tuos neįprastus nuostolius, kurių galima patirti, jeigu pasitvirtintų testavimo prielaidos, ir parengti banko veiksmų nenumatytais atvejais planą. Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai pateikiami banko valdymo organams kiekvieną ketvirtį.

Išskiriant pagrindinius testavimo nepalankiausiomis sąlygomis aspektus susijusius su likvidumo rizika, testavimas turi apimti einamąjį ir ilgalaikį banko likvidumą. Testuojant likvidumo riziką, išskiriami vidiniai, t.y. banko generuojami pinigų srautai, ir išoriniai, rodantys banko gebėjimą skolintis rinkoje arba iš globojančio banko. Likvidumo rizikos testavimo scenarijaus prielaidos gali apimti tokius pagrindinius veiksnius:

1. Susijusius su rinkoje vykstančiais pokyčiais:
  - 1) Tarpbankinės rinkos likvidumo sumažėjimą;
  - 2) Stambių indėlininkų pasitraukimą iš šalies;
  - 3) Krizes kitų valstybių finansų rinkose;
  - 4) Užsienio ar nacionalinės valiutos nuvertėjimą.
2. Susijusius su banko vidaus pokyčiais:
  - 1) Banko patikimumo reitingo sumažėjimą;
  - 2) Spartų nemokių skolininkų skaičiaus augimą;
  - 3) Indėlininkų pasitraukimą ir indėlių atsiėmimą;
  - 4) Kredito linijų, suteiktų bankui, sumažėjimą.

Testuojant likvidumo riziką, atsižvelgiama, jog bankas turi finansinę grupę, nes galimi likvidumo sunkumai grupėse gali turėti tiesioginės įtakos ir banko likvidumui.

AB DnB NORD banke testavimas nepalankiausiomis sąlygomis atliekamas vadovaujantis Lietuvos banko valdybos patvirtintomis bendrosiomis nuostatomis dėl testavimo nepalankiausiomis sąlygomis. AB DnB NORD banko testavimui nepalankiausiomis sąlygomis pasirinkti 13 lentelėje atspindintys scenarijai, artimi šios dienos situacijai, kuomet dėl krizės finansų rinkose sparčiai auga skolininkų skaičius bei daugėja atidėjimų, o indėlių skaičius mažėja. Susidarius šiai situacijai bankas patiria didelių nuostolių. Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis tikslas – palyginti likvidumo rodiklių skaitines reikšmes kintant situacijai finansų rinkoje ir nustatyti, kokiai situacijai esant likvidumo normatyvas būtų pažeistas. Pagal Lietuvos banko rekomendacijas parenkami trys galimi scenarijai bei analizuojami su modeliuotais scenarijais susiję banko veiklos bei rezultatų pokyčiai.

13 Lentelė.

AB DnB NORD banko testavimo nepalankiausiomis sąlygomis scenarijai

Aplinkybės	Scenarijus	
Dėl krizės finansų rinkose atidėjimų skaičius auga, o indėlių suma mažėja.	Optimistinis	Netenkama 5 proc. indėlių, nemokos išauga iki 1,5 proc.
	Labiausiai tikėtinas	Netenkama 10 proc. indėlių, nemokos išauga iki 7 proc.
	Pesimistinis	Netenkama 20 proc. indėlių, nemokos išauga iki 20 proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pagal Lietuvos banko patvirtintas likvidumo rodiklio skaičiavimo taisykles, pateiktas 1 priede, banko likvidus turtas 2008 12 31 dienai sudarė 1749467 tūkst. Lt, o einamieji įsipareigojimai – 4668364 tūkst. Lt. Likvidumo rodiklis atitinkamai sudarė 37,47. Apskaičiuota banko likvidumo reikšmė iš esmės atitinka Lietuvos banko keliamus kritinės 30 proc. ribos reikalavimus. Atliekant tyrimą priimamos prielaidos, jog indėlių dydžiai bei atidėjimų apimtys keičiasi kitiems veiksniams nekintant.

2.2.3.1. Likvidumo rizikos įvertinimas esant optimistiniam scenarijui

Optimistinio scenarijaus atveju prarandama 5 proc. indėlių, nemokos išauga iki 1,5 proc. Dėl 5 proc. indėlių praradimo, pinigai ir lėšos centriniuose bankuose mažėja 57881 tūkst. Lt., t.y. 11,95 proc. Paskolos ir gautinos sumos iš klientų kinta nežymiai, t.y. mažėja 1,2 proc.

**AB DnB NORD banko turto bei įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės pokyčiai 2008 m.
optimistinio scenarijaus atveju**

Balanso straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Pinigai ir lėšos centriniuose bankuose	484355	-57881	-11,95	426474
Gautinos sumos iš bankų	202434	-	-	202434
Tikraja verte vertinami skolos vertybiniai popieriai	295944	-	-	295944
Paskolos ir gautinos sumos iš klientų	11260940	-135054	-1,20	11125886
Kitas turtas	857840	-	-	857840
Iš viso turto	13101513	-192935	1,47	12908578
Įsiskolinimai bankams	6606993	-	-	6606993
Įsiskolinimai klientams	3858697	-192935	-5	3665762
Išleisti skolos vertybiniai popieriai	1179048	-	-	1179048
Kiti įsipareigojimai	512486	-	-	512486
Iš viso akcininkų nuosavybės	944289	-	-	944289
Iš viso įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės	13101513	-192935	1,47	12908578

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita.

Išanalizavus 14 lentelės duomenis, likvidumo rodiklio pokytis lyginant su faktiniu 2008 m. dydžiu esant optimistiniam scenarijui atspindimas 15 lentelėje.

AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio pokytis 2008 m. optimistinio scenarijaus atveju

Palyginamieji straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Likvidus turtas	1749467	-192935	-11,03	1556532
Einamieji įsipareigojimai	4668364	-192935	-4,13	4475429
Likvidumo rodiklis procentais	37,47	-	-2,69	34,78

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita.

Netekus 5 proc. indėlių, likvidumo rodiklis mažėja 2,69 proc. nuo 37,47 iki 34,78. Iš esmės esant optimistiniam scenarijui banko likvidumo rodiklis kinta nežymiai ir didesnės įtakos likvidumo rizikos valdymo tvarkų sugriežtinimui neturi. Optimistinio scenarijaus atveju likvidumo rodiklis atitinka Lietuvos banko nustatytą 30 proc. normatyvą.

AB DnB NORD banko grynojo pelno pokytis 2008 m. optimistinio scenarijaus atveju

Pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai	(95152)	1427	1,5	(96579)
Grynasis pelnas	70737	-1427	-2,02	69310

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita.

Dėl nemokų išaugimo iki 1,5 proc. banko grynas pelnas kinta neitin žymiai, t.y. mažėja 2,02 proc. ir sudaro 69310 tūkst. Lt.

Optimistinio scenarijaus atveju banko likvidumo rizikos lygis kyla, tačiau nepasiekia kritinės ribos ir nereikalauja papildomų priemonių likvidumo rizikai įvertinti bei suvaldyti. Likvidumo rodiklio ir grynojo pelno pokytis nedaro didesnės įtakos efektyviam banko likvidumo užtikrinimui.

2.2.3.2. Likvidumo rizikos įvertinimas esant labiausiai tikėtinam scenarijui

Labiausiai tikėtino scenarijaus atveju prarandama 10 proc. indėlių, nemokos išauga iki 7 proc. Pagal 18 lentelės duomenis, netekus 10 proc. indėlių pinigai ir lėšos centriniuose bankuose mažėja 23,9 proc., o paskolų ir gautinų sumų iš klientų apimtis sumažėja 2,4 proc.

AB DnB NORD banko turto bei įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės pokyčiai 2008 m. labiausiai tikėtino scenarijaus atveju

Balanso straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Pinigai ir lėšos centriniuose bankuose	484355	-115761	23,9	368594
Gautinos sumos iš bankų	202434	-	-	202434
Tikrąja verte vertinami skolos vertybiniai popieriai	295944	-	-	295944
Paskolos ir gautinos sumos iš klientų	11260940	-270109	2,4	10990831
Kitas turtas	857840	-	-	857840
Iš viso turto	13101513	-385870	-2,95	12715643
Įsiskolinimai bankams	6606993	-	-	6606993
Įsiskolinimai klientams	3858697	-385870	-10	3472827
Išleisti skolos vertybiniai popieriai	1179048	-	-	1179048
Kiti įsipareigojimai	512486	-	-	512486
Iš viso akcininkų nuosavybės	944289	-	-	944289
Iš viso įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės	13101513	-385870	-2,95	12715643

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita.

Išanalizavus 17 lentelės duomenis, likvidumo rodiklio pokytis lyginant su faktiniu 2008 m. dydžiu esant labiausiai tikėtinam scenarijui atspindimas 18 lentelėje.

AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio pokytis 2008 m. labiausiai tikėtino scenarijaus atveju

Palyginamieji straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Likvidus turtas	1749467	-385870	-22,06	1363597
Einamieji įsipareigojimai	4668364	-385870	-8,26	4282494
Likvidumo rodiklis procentais	37,47	-	-5,63	31,84

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita

Dėl 10 proc. indėlių praradimo, likvidaus turto apimtis mažėja 22,06 proc., o einamieji įsipareigojimai – 8,26 proc. Nepaisant nemažos likvidaus turto apimties netekties, likvidumo rodiklis pagal Lietuvos banko keliamus reikalavimus neperžengia kritinės 30 proc. ribos. Esant labiausiai tikėtinam scenarijui bankas išlaiko saugų likvidumo lygį.

AB DnB NORD banko grynojo pelno pokytis 2008 m. labiausiai tikėtino scenarijaus atveju

Pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai	(95152)	6661	7	101813
Grynasis pelnas	70737	-6661	-9,42	64076

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita.

Dėl nemokų išaugimo iki 7 proc. banko grynas pelnas kinta 9,42 proc., t.y. sumažėja nuo 70737 tūkst. Lt iki 64076 tūkst. Lt.

Labiausiai tikėtino scenarijaus atveju likvidumo rodiklis tenkina Lietuvos banko nustatytą 30 proc. normą, tačiau ženkliai priartėja prie 30 proc. kritinės ribos. Grynojo pelno pokytis neigiamai veikia banko likvidumo užtikrinimą dėl mažėjančio saugumo bei pelningumo lygio. Vis dėlto, nepaisant banko likvidumo rizikos lygio pakilimo, esant labiausiai tikėtinam scenarijui bankas sugebėtų išlaikyti reikiamą likvidumo lygį.

2.2.3.3. Likvidumo rizikos įvertinimas esant pesimistiniam scenarijui

Pesimistinio scenarijaus atveju prarandama 20 proc. indėlių, nemokos išauga iki 20 proc. Dėl 20 proc. indėlių praradimo pesimistinio scenarijaus atveju pinigai ir lėšos centriniuose bankuose mažėja beveik du kartus, t.y. 47,80 proc., o paskolų ir gautinų sumų iš klientų apimtis mažėja 4,80 proc.

**AB DnB NORD banko turto bei įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės pokyčiai 2008 m.
pesimistinio scenarijaus atveju**

Balanso straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Pinigai ir lėšos centriniuose bankuose	484355	-231522	47,80	252833
Gautinos sumos iš bankų	202434	-	-	202434
Tikraja verte vertinami skolos vertybiniai popieriai	295944	-	-	295944
Paskolos ir gautinos sumos iš klientų	11260940	-540217	4,80	10720723
Kitas turtas	857840	-	-	857840
Iš viso turto	13101513	-771739	5,89	12329774
Įsiskolinimai bankams	6606993			
Įsiskolinimai klientams	3858697	-771739	-20	3086958
Išleisti skolos vertybiniai popieriai	1179048	-	-	
Kiti įsipareigojimai	512486	-	-	
Iš viso akcininkų nuosavybės	944289	-	-	
Iš viso įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės	13101513	-771739	5,89	12329774

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita

Išanalizavus 20 lentelės duomenis, likvidumo rodiklio pokytis lyginant su faktiniu 2008 m. dydžiu esant pesimistiniam scenarijui atspindimas 21 lentelėje.

AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio pokytis 2008 m. pesimistinio scenarijaus atveju

Palyginamieji straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Likvidus turtas	1749467	-771739	44,11	977728
Einamieji įsipareigojimai	4668364	-771739	16,53	3896625
Likvidumo rodiklis procentais	37,47	-	12,38	25,09

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita.

Pagal 21 lentelėje pateiktus duomenis, netekus 20 proc. indėlių, likvidumo rodiklis mažėja 12,38 proc. ir sudaro 25,09, t.y. krenta žemiau Lietuvos banko nustatytos 30 proc. ribos. Pagal pesimistinį scenarijų banko likvidumo rodiklis netenkina Lietuvos banko keliamų reikalavimų. Siekiant išlaikyti saugų likvidumo rodiklį būtina didinti likvidaus turto apimtį skolinantis iš bankų ar išleidžiant skolas vertybinius popierius.

AB DnB NORD banko grynojo pelno pokytis 2008 m. pesimistinio scenarijaus atveju

Pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai	2008 12 31	Pokytis		Tikėtina reikšmė
		Tūkst. Lt	%	
Vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai	(95152)	19030	20	114182
Grynasis pelnas	70737	-19030	-26,9	51707

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2008 metine ataskaita

Dėl nemokų išaugimo iki 20 proc. banko grynasis pelnas mažėja daugiau nei ketvirtadaliu, t.y. 26,9 proc. nuo 70737 tūkst. Lt iki 51707 tūkst. Lt.

Pesimistinio scenarijaus atveju bankas neišlaiko reikiamo likvidumo lygio užtikrinimo dėl ženkliai už nustatytos leistinos ribos nukritusio Lietuvos banko nustatyto likvidumo normatyvo bei daugiau nei ketvirtadaliu sumažėjusio grynojo pelno. Pesimistinio scenarijaus atveju pažeidžiami pagrindiniai likvidumo, saugumo ir pelningumo principai.

Išnagrinėjus testavimo nepalankiausiomis sąlygomis gautus rezultatus, įsitikinta, jog įvykus optimistiniam scenarijui, bankas sugebėtų kontroliuoti situaciją bei nepatirtų nuostolių. Esant labiausiai tikėtinam scenarijui banko padėtis kinta neigiama prasme, tačiau neperžengia reikiamo likvidumo lygio užtikrinimo ribų. Pesimistinio scenarijaus atveju banko likvidumas ženkliai svyruoja ir nusižengia likvidumo normatyvo reikalavimams pagal Lietuvos banką o grynasis banko pelnas sumažėja ketvirtadaliu. Siekiant mažinti likvidumo riziką, reikėtų naujai pritraukiamus resursus investuoti į likvidų, nors ir ne tokį pelningą, turtą. Subalansuojant piniginius srautus būtina siekti, kad ilgalaikiai kreditai nebūtų finansuojami iš trumpalaikių resursų.

Apibendrinant likvidumo rizikos įvertinimo analizę ir valdymą AB DnB NORD banko pavyzdžiu būtina pažymėti, jog likvidumo riziką valdo banko vadovybė, AB DnB NORD banke ją reglamentuoja Banko valdybos patvirtintos likvidumo rizikos valdymo procedūros. Jos aprašo rizikos dydžio įvertinimo metodus ir priemones, kurios turi būti taikomos, kad rizika neviršytų nustatytų ribų. Likvidumo riziką AB DnB NORD bankas valdo analizuodamas atitinkamus rodiklius bei Lietuvos Banko keliamus normatyvų reikalavimus, įvertindamas aktyvų ir pasyvų terminus naudojant tokias likvidumo spragas ataskaitų įvairias variacijas kaip klasikinę likvidumo spragos ataskaitą bei operatyviają likvidumo spragos ataskaitą skaičiuojant grynąją bei ribinę likvidumo spragas bei įvertinant optimistinį, labiausiai tikėtiną bei pesimistinį scenarijus testuojant banką nepalankiausiomis sąlygomis. Pagal atlikto tyrimo duomenis prieita prie išvados, jog bankas palaiko būtiną likvidumo lygį, laikosi Lietuvos banko keliamų normatyvų reikalavimų bei tenkina pagrindinius likvidumo rodiklių intervalus siekiant užtikrinti saugumo ir pelningumo principus. Taikomi rizikos dydžio įvertinimo metodai ir priemonės,

leidžia efektyviai įvertinti, jog rizika neviršytų nustatytų ribų. Sekančiame darbo skirsnyje pateikiamos likvidumo rizikos vertinimo ir valdymo tobulinimo galimybės.

3. LIKVIDUMO RIZIKOS VERTINIMO IR VALDYMO TOBULINIMO GALIMYBĖS AB DnB NORD BANKE

Esant rizikos rūšių įvairovei V. Vaškelaitis pagrįstai banką vadina rizikos įmone (58). Rizikos sąvoka apibrėžiama kaip grėšiantis pavojus. Rizikos įvertinimo ir valdymo problema yra itin aktuali komerciniame banke. Ją reikia spręsti siekiant, kad bankų sektorius būtų saugus ir patikimas. Kadangi rizikos visiškai išvengti neįmanoma, ją reikia tinkamai valdyti.

Atsižvelgiant į tai, jog bankai atlieka tarpininkavimo tarp išteklių savininkų ir skolininkų funkciją, o didžioji banko pasyvų dalis yra skolinta, t.y. nepriklauso bankui, tai likvidumo rizikos valdymas yra prioritetinga kiekvieno banko rizikos valdymo politikos dalis. Likvidumas yra apibrėžiamas kaip banko gebėjimas užtikrinti savo įsipareigojimų vykdymą, t.y. skolų grąžinimą suėjus nustatytam terminui. Viena iš banko rizikos rūšių – likvidumo rizika, kuri yra itin svarbi banko veikloje siekiant užtikrinti pagrindinių banko veiklos principų vykdymą. Likvidumo rizika atsiranda tada, kai bankas nesugeba laiku ir efektyviai vykdyti įsipareigojimų dėl likvidžių lėšų trūkumo. Likvidumo svarba peržengia individualaus komercinio banko ribas. Jei likvidumo stygius jaučiamas vienoje institucijoje, tai gali turėti įtakos visai sistemai. Dėl šios priežasties likvidumo analizė reikalauja iš banko vadovų ne tik nuolatos tikrinti banko likvidumo poziciją, bet ir nustatyti kaip finansavimo galimybės vystytųsi esant įvairioms, net ir nepalankiausioms aplinkybėms. Banko vadovybei ir likvidumo rizikos departamentui patartina vadovautis Bazelio komiteto pateiktais pagrindinių likvidumo valdymo principais:

1. Bankas turėtų suderinti kasdieninio likvidumo valdymo strategiją, kurią būtina perduoti visai organizacijai.
2. Likvidumo valdymo strategiją turi tvirtinti banko valdyba. Valdyba turi užtikrinti, kad likvidumo rizikos departamentas imtųsi priemonių dėl likvidumo rizikos stebėjimo ir kontroliavimo. Valdyba turi būti nuolatos informuojama apie likvidumo valdymo situaciją banke ir skubiai informuota, jei įvyktų esminių pasikeitimų banko dabartinėje ar būsimoje likvidumo pozicijoje.
3. Bankui privalu turėti valdymo struktūrą, kuri efektyviai vykdytų likvidumo strategiją. Likvidumo rizikos departamentas turi užtikrinti efektyvų likvidumo valdymą bei nustatyti atitinkamas procedūras, kontroliuojančias bei ribojančias likvidumo riziką. Bankas turi nustatyti bei nuolatos peržiūrėti savo likvidumo pozicijos dydžio apribojimus per tam tikrus laikotarpius.
4. Bankas privalo turėti tinkamą informacinę sistemą likvidumo rizikos matavimui, stebėjimui, kontroliavimui bei atsiskaitymui. Ataskaitos turi būti teikiamos banko valdybai, vadovaujančiam ar kitam atitinkamam personalui nurodytu laiku.

5. Bankas turėtų nustatyti nuolatinius grynojo finansavimo reikalavimus ir jų stebėjimo procesą.
6. Bankas turi analizuoti likvidumą, pritaikydamas įvairius „jeigu“ scenarijus.
7. Bankas turi nuolatos peržiūrėti prielaidas, naudojamas likvidumo valdymui, tam kad būtų nustatytas jų veiksmingumas.
8. Bankas turi periodiškai įvertinti savo pastangas siekiant išlaikyti santykius su įsipareigojimų savininkais, išlaikyti realizuojamų įsipareigojimų asortimentą bei siekti užtikrinti turto pardavimą.
9. Bankas privalo parengti likvidumo užtikrinimo planą, esant nenumatytoms situacijoms, kuris sietųsi su likvidumo krizių nagrinėjimu ar apimtų procedūras dėl pinigų srautų stygiaus kompensavimo netikėtų situacijų atveju.
10. Kiekvienas bankas privalo turėti pagrindinių valiutų likvidumo pozicijų matavimo, stebėjimo ir kontrolės sistemą. Be bendro užsienio valiutos likvidumo poreikio įvertinimo ir priimtino neatitikimo su vietinės valiutos įsipareigojimais, bankas taip pat turi užsiimti atskira strategijos analize kiekvienos valiutos atžvilgiu individualiai.
11. Priklausomai nuo analizės, atliktos pagal dešimtą punktą, bankas reikiamose srityse turėtų nustatyti ir nuolat tikrinti savo pinigų srautų neatitikimų dydžių apribojimus per tam tikrą nustatytą laikotarpį užsienio valiutai bendrai ir kiekvienai reikšmingai valiuta individualiai.
12. Bankui būtina turėti atitinkamą likvidumo rizikos valdymo procesą kontroliuojančią sistemą. Esminis vidaus kontrolės sistemos komponentas yra susijęs su nepriklausomu tikrinimu ir sistemos efektyvumo įvertinimu ir esant būtinybei tinkamai atliekamais vidinės kontrolės patikrinimais ir jos patobulinimais. Tokių patikrinimų ataskaitos turi būti pateikiamos priežiūros institucijoms.

Šiais esminiais likvidumo valdymo principais bankas turi remtis, norėdamas užtikrinti efektyvų likvidumo valdymą. Bazelio komiteto pateiktų principų laikymasis sumažintų rimtų problemų tikimybę ateityje bei garantuotų verslo plėtros planų atitikimą ilgalaikiam planuojamam pelningumui ir priimtinais rizikai.

Likvidumo rizikos valdymo procesas vertinamas šių priemonių pagalba: likvidumo rodiklių sistema, likvidumo spragos analize, aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumu pagal laiką bei testavimu nepalankiausiomis sąlygomis. Siekiant užtikrinti banko likvidumą būtina rizikos valdymo priemonėmis įvertinti banko saugumo užtikrinimą atsižvelgiant į pelningumo pokyčius. 23 lentelėje pateikiami pagrindiniai pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai įtakoiantys grynojo pelno pokytį.

AB DnB NORD banko pelno (nuostolių) ataskaitų pagrindiniai straipsniai (tūkst. Lt)

Pelno (nuostolių) ataskaitos straipsniai	Pastabos	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	Pokytis 2005-2008	
						tūkst. Lt	%
Palūkanų pajamos		171326	283846	494605	759284	587958	343,18
Palūkanų išlaidos		(64179)	(130031)	(262761)	(465249)	401070	624,92
Grynosios palūkanų pajamos	1	107147	153815	231844	294035	186888	174,42
Paslaugų ir komisinių pajamos	2	46616	55288	70630	81975	35359	75,85
Paslaugų ir komisinių išlaidos	2	(10528)	(12785)	(14895)	(17275)	6747	64,09
Grynosios palūkanų, paslaugų ir komisinių pajamos		143235	196318	287579	358735	215500	150,45
Vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai	4	(4011)	(8607)	(19072)	(95152)	91141	2272,28
Grynasis pelnas		43040	56218	107884	70737	27697	64,35

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis AB DnB NORD banko 2005-2008 metinėmis ataskaitomis

Siekiant įvertinti banko likvidumo, saugumo ir pelningumo tarpusavio koreliacijos sąsajas vertinami grynąjį banko pelną įtakojantys veiksniai. Pagal 24 lentelėje pateiktus duomenis grynąjį pelną didžiają dalimi įtakoja grynosios palūkanų pajamos. 2005 m. grynasis palūkanų pelningumas buvo 40,17 proc. Lyginant su 2008 m. grynasis palūkanų pelningumas sumažėjo iki 24,06 proc. 1 palūkanų pajamų litui 2005 m. teko 0,40 ct grynojo pelno, o 2008-aisiais 1 palūkanų pajamų litui teko 0,24 ct grynojo pelno. Per 2005-2008 m. grynosios palūkanų pajamos išaugo 186888 tūkst. Lt ir 2008 m. pabaigai sudarė 294035 tūkst. Lt. Lyginant 2007 m. ir 2008 m. grynojo pelno mažėjimą įtakojo vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai. Per 2008 m. atidėjinių apimtis išaugo nuo 19072 tūkst. Lt iki 95152 tūkst. Lt., t.y. padidėjo 398,91 proc. Vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai veikia grynąjį banko pelną neigiamai ir mažina jo apimtį, t.y. 2005 m. dėl atidėjimų banko pelnas sumažėjo 4011 tūkst. Lt, pasikeitus ekonominei situacijai finansų rinkose pelno dydį 2008 m. atidėjiniai sumažino 95152 tūkst. Lt. Siekiant užtikrinti banko likvidumo saugumo lygį būtina tobulinti paskolų valdymo efektyvumą tam, kad būtų išvengta stiprios atidėjinių įtakos banko likvidumo lygio užtikrintumui. Esant kritinei situacijai rinkoje, bankas turi skirti kuo daugiau dėmesio paskolų valdymui gerinti. Šiam tikslui pasiekti patartina rinkti, sisteminti, analizuoti bei vertinti duomenis apie rinkos perspektyvas ir siekti kuo anksčiau identifikuoti galimą kliento nemokumo atvejį siekiant, kad kiekvienu atveju būtų priimtas kokybiškas sprendimas bei optimizuoti su sprendimo priėmimu ir jo įgyvendinimu susijusius procesus tam, kad būtų išvengta atidėjinių. Šiems tikslams įgyvendinti bankas turėtų steigti paskolų restruktūrizavimo departamentą, kurio tikslas identifikuoti tiek kredito riziką sukeliančius veiksnius, tiek likvidumą, saugumą bei pelningumą įtakojančius faktorius. Paskolų valdymo efektyvumas tobulinamas per paskolų monitoringą bei restruktūrizavimą. Monitoringas – tai specialiai organizuota ir nuolat veikianti būtinos informacijos apie paskolos gavėjo

finansinę būklę rinkimo, analizės, vertinimo ir prognozavimo sistema iki ir po kredito išdavimo. Efektyviai atliekant monitoringą bankas būtų pajėgus išvengti vertės sumažėjimo bei atidėjinių apimčių, kurios per 2008 m. augo itin sparčiai, t.y. nuo 4011 tūkst. Lt 2005-aisiais išaugo iki 95152 tūkst. Lt, ir neigiamai įtakojo banko grynąjį pelną. Siekiant efektyvaus paskolų valdymo bei norint išvengti nemokių klientų skaičiaus išaugimo banke atliekamas paskolų restruktūrizavimas. Nenutraukiant sutarčių klientams perskaičiuojama palūkanų norma ir atidedami mokėjimai 6 mėn. arba 12 mėn. Esant itin komplikuotai situacijai mokėjimai atidedami ir dviem metams. Paskolų monitoringu ir restruktūrizavimu siekiama išvengti didesnės neigiamos įtakos banko pelningumui, saugumui bei reikiamo likvidumo lygio užtikrinimui.

Siekiant tobulinti likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo procedūras būtina laikytis esminių likvidumo rizikos valdymo principų:

1. Užtikrinti, kad banko disponuojamų lėšų nuolat pakaktų įsipareigojimams vykdyti;
2. Užtikrinti aktyvų augimo finansavimą;
3. Užtikrinti LB likvidumo normatyvo ir privalomųjų atsargų reikalavimo vykdymą;
4. Užtikrinti vidinių likvidumo limitų vykdymą;
5. Efektyviai panaudoti laisvas banko lėšas.

Esminiams likvidumo principams įgyvendinti įkurtas Rizikų Valdymo komitetas (toliau RVK) yra atsakingas už likvidumo valdymo strategijos Banke įgyvendinimą. RVK tvirtina likvidumo rizikos limitus, rodiklius bei kitus normatyvus atsižvelgiant į bankui priimtina likvidumo rizikos lygį.

Trumpalaikį likvidumą banke valdo Investicinės bankininkystės departamento Iždo skyrius (toliau – IBD IS). Siekiant pagerinti trumpalaikio likvidumo valdymo galimybes būtina investuoti ar pritraukti lėšas tarpbankinėje rinkoje, perkant ar parduodant skolos vertybinius popierius, sudarant skolos vertybinių popierių atpirkimo sandorius (tame tarpe ir su LB), valiutų pirkimo/pardavimo ir valiutų apsisikeitimo sandorius bei naudojant kitus finansinius instrumentus.

Privalomųjų atsargų reikalavimui, LB nustatytam likvidumo normatyvui bei vidiniams banko likvidumo limitams vykdyti IBD IS kasdien planuoja pinigų srautus, o banko struktūriniai padaliniai IBD IS privalo pateikti šią informaciją siekiant užtikrinti efektyvų trumpalaikio likvidumo valdymą:

1. Atsiskaitymų departamento Iždo operacijų skyrius – apie sąskaitų užsienio valiuta likučius bei grynų pinigų judėjimą, įtakojančią banko korespondentinės sąskaitos LB likutį.
2. Verslo produktų plėtros departamento Prekybos finansavimo skyrius – apie planuojamus vietinius ir tarptautinius mokėjimus, viršijančius 5 milijonų litų sumą.

3. Verslo bankininkystės departamentas – apie klientams suteikiamas paskolas ir kredito linijas, viršijančias 5 milijonų litų sumą.
4. Apskaitos departamento Apskaitos politikos ir atskaitomybės skyrius – apie likvidumo normatyvo vykdymą bei normatyvo skaičiavimą pagal praeitos darbo dienos balansinius duomenis.

Banko struktūriniais padaliniais vykdamas išsamų informacijos pateikimą IBD IS banko likvidumo valdymas taptų efektyvesniu bei leistų užtikrintai vertinti banko likvidumo lygį. Banko likvidumo rizikai kasdien valdyti naudojamas Lietuvos banko nustatytas likvidumo normatyvas. Siekiant išvengti rizikos dėl nenumatytų likvidumo svyravimų RVK gali nustatyti tikslinį ir/arba minimalų LB likvidumo normatyvo lygį. IBD IS kiekvieną dieną Banko valdybai bei FRD privalo pateikti trumpalaikio likvidumo valdymo ir finansavimo ataskaitą.

Ilgalaikio likvidumo rizikos įvertinimui ir valdymui bankas naudoja pinigų srautų prognozę bei finansavimosi rodiklio prognozę. Pinigų srautų prognozės ataskaitą sudaro FRD kartą per mėnesį prognozuodami vienerius metus į priekį remiantis planuojamu banko balanso straipsnių augimu bei numatomu finansavimu iš DnB NOR ir Nord/LB bei kitų šaltinių. Siekiant užtikrinti ilgalaikio likvidumo valdymo efektyvumą, FRD iki kiekvieno mėnesio 10 dienos privalo sudaryti ataskaitą ir įvertinti esamą likvidumo būklę, prognozuoti numatomų investicijų apimtis bei nustati papildomų išteklių pritraukimo poreikį. FRD ataskaitą teikia RVK nariams, kurie susipažinę su ataskaitoje pateikta informacija, įvertina pateiktą likvidumo prognozę ir, esant poreikiui, inicijuoja veiksmus, reikalingus pakankamam banko likvidumui užtikrinti ir finansinio turto augimo poreikiui patenkinti.

Siekiant užtikrinti trumpalaikio ir ilgalaikio likvidumo rizikos valdymo efektyvumą bankui patartina vertinti likvidumo riziką naudojant likvidumo spragos ir finansavimosi rodiklio limitus. Taip pat gali būti naudojami ir kiti likvidumo normatyvai, kurių dydį, stebėseną bei kontrolę nustato banko RVK. Iki kiekvieno mėnesio 10 d. FRD rengia mėnesinę Likvidumo spragos ir finansavimosi rodiklio limitų vykdymo ataskaitą ir teikia RVK nariams bei DnB NOR bankui Kopenhagoje. Likvidumo spragos limitų vykdymo ataskaita turi būti sudaroma ir limitai kontroliuojami kasdien – finansavimosi rodiklio limitų vykdymo ataskaita – kartą per savaitę. Viršijus likvidumo spragos, pažeidus finansavimosi rodiklio limitą ar bet kokį kitą banko RVK nustatytą likvidumo normatyvą privalu rengti Limito viršijimo ataskaitą nedelsiant imtis priemonių limitų vykdymui užtikrinti. Jei pasiekiamas minimalus RVK nustatytas likvidumo rodiklis IBD tą pačią dieną pateikia paaiškinimą RVK nariams ir VAD vadovui. Skirtingų valiutų pozicijų likvidumo rizikos valdymui limitai nenumatomi.

Paskirstant likvidumo rizikos valdymo užtikrinimui reikalingos informacijos surinkimo ir apdorojimo funkcijas bankas užtikrina prieinamumą prie išsamios bei tikslios informacijos. IBD

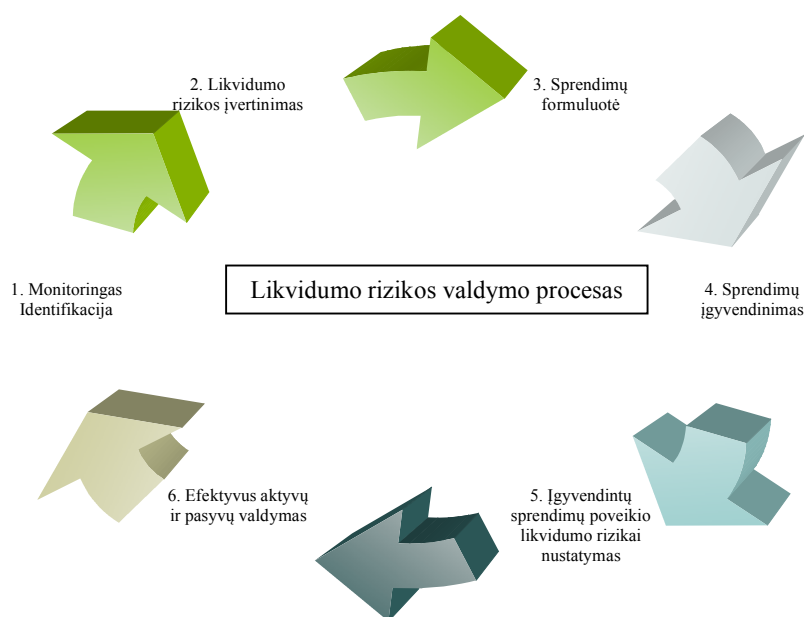
yra atsakingas už trumpalaikio ir ilgalaikio likvidumo valdymą, nenutrūkstamų atsiskaitymų užtikrinimą, banko privalomų atsargų reikalavimo įvykdymą, LB nustatyto likvidumo normatyvo vykdymą, likvidumo spragos ir finansavimosi rodiklio limitų vykdymą. IBD gali teikti pasiūlymus RVK dėl likvidumo limitų sistemos tobulinimo ir organizacinių veiksmų, reikalingų likvidumui valdyti. FRD yra atsakingas už savalaikį likvidumo ataskaitų pateikimą, pasiūlymų, kurie užtikrintų saugų likvidumo lygį, paruošimą ir pateikimą RVK bei už likvidumo limitų kontrolę. RVK gali keisti ir nustatyti naujus likvidumą įtakojančius limitus, už kurių laikymąsi yra atsakingi RVK atskirais nutarimais įpareigoti departamentai.

Jeigu iš likvidumo rizikos vertinimo bei valdymo procesą reguliuojančių banko struktūrinių padalinių gaunama informacijos apie banko likvidumo lygio susvyravimą, limitų peeržengimą ar normatyvų nevykdymą, bankas privalo parengti likvidumo užtikrinimo planą, esant nenumatytoms situacijoms. Bankui būtina nustatyti veiksmų planą skirtą ekstremalioms situacijoms įvertinti, kai bankui iškyla realus likvidumo trūkumas. Vertinant finansų rinkoje vyraujančias pesimistines tendencijas bei ekonomikos lėtėjimo procesus, ekstremali situacija skelbiama, jei jaučiamas ryškus (palyginus su kasdienine veikla) grynųjų pinigų sumažėjimas arba klientų indėlių staigus (palyginus su kasdienine veikla) sumažėjimas. Siekiant užtikrinti bei išlaikyti reikiamą likvidumo lygį banko vadovybė turėtų imtis atitinkamų veiksmų, užtikrinantys likvidumą vykdomi šiuo eiliškumu:

1. Kreditavimo sustabdymas. RVK siūlymu banko valdyba apriboja arba sustabdo kreditavimą tam tikruose segmentuose arba sugriežtina kreditavimo sąlygas.
2. Atvirkštinių atpirkimo sandorių sudarymas su motininiais bankais ir Lietuvos banku. Atvirkštiniai repo sandoriai gali būti sudaryti su DnB NORD, NORD/LB, DnB NOR bankais, skubiai keičiant EUR į LTL su Lietuvos Banku. Atvirkštiniai repo sandoriai gali būti sudaryti ir su Lietuvos Banku.
3. Laikinas kreditavimo įsipareigojimų išmokėjimo sustabdymas. Bankas gali laikinai sustabdyti kreditavimo įsipareigojimų pagal pasirašytas kreditavimo sutartis išmokėjimą. Toks sustabdymas gali būti neilgesnis negu 10 dienų.
4. Kreipimasis į Lietuvos banką ir informavimas apie ekstremalią situaciją bei artimiausius banko poreikius likvidumui užtikrinti. Privalu aptarti bendrų veiksmų planą, skolinimosi sumas ir sąlygas
5. Papildoma Banko veikla užtikrinant likvidumą. Bankas siekia sukaupti tokį kiekį lėšų einamojoje banko sąskaitoje LB, kurio užtektų patenkinti visiems galimiems klientų poreikiams. Galimas EUR skolinimasis iš motininių bankų. Banko struktūriniai padaliniai turi stebėti einamąjį likvidumą per Litas sistemą, sudaryti sandorius valiutai pirkti ir pristatyti grynus pinigus (banknotais) bei užtikrinti, kad grynųjų pinigų kiekis litais ir

užsienio valiuta būtų pakankamas, taip pat kad visi pavedimai iki dienos pabaigos būtų įvykdyti.

Efektyviam likvidumo rizikos valdymui siūloma vadovautis 14 paveiksle pateiktu likvidumo rizikos valdymo modeliu. Siekiant prognozuoti ir kontroliuoti likvidumo riziką, su kuria galima susidurti, bankas privalo numatyti rizikos valdymo etapus ir konkrečių padalinių funkcijas kiekviename iš etapų.

13 pav. AB DnB NORD likvidumo rizikos valdymo procesas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pagal 13 paveiksle pateiktą likvidumo rizikos valdymo modelį likvidumo rizikos valdymo procesas vertinamas kaip nenutrūkstama tarpusavyje susietų veiksmų koreliacija. Bankui paruošus likvidumo užtikrinimo planą, esant nenumatytoms situacijoms, bei vadovaujantis nuosekliu likvidumo rizikos valdymo proceso įgyvendinimu, banko likvidumo užtikrinimas sustiprintų likvidumo rizikos valdymo pozicija.

Apibendrinant likvidumo rizikos vertinimo ir valdymo tobulinimo galimybes AB DnB NORD banke, siekiant veiklos efektyvumo būtina vadovautis Bazelio komiteto pateiktais pagrindinių likvidumo valdymo principais, kurie pateikia esminius likvidumo rizikos vertinimo ir valdymo nuostatus. Siekiant užtikrinti banko likvidumą būtina rizikos valdymo priemonėmis įvertinti banko saugumo užtikrinimą atsižvelgiant į pelningumo pokyčius. Banke privalu atlikti paskolų monitoringą bei esant poreikiui restruktūrizavimą tam, kad paskolų valdymas taptų efektyvesnis, o atidėjinių apimtys mažėtų, o vertės sumažėjimas kuo silpniau įtakotų banko grynąjį pelną. Siekiant užtikrinti trumpalaikio ir ilgalaikio likvidumo rizikos valdymo efektyvumą bankui patartina vertinti likvidumo riziką naudojant likvidumo spragos ir

finansavimosi rodiklio limitus. Taip pat gali būti naudojami ir kiti likvidumo normatyvai, kurių dydį, stebėseną bei kontrolę nustato atsakingi banko struktūriniai padaliniai. Iškilus realiam likvidumo pavojui, bankas turi būti parengęs veiksmų planą skirtą ekstremalioms situacijoms įvertinti. Išvardintų priemonių visuma padėtų bankui tiksliau bei išsamiau vertinti bei valdyti likvidumo rizikos lygį.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Esant sudėtingai pasaulinei ekonomikos situacijai abejojama finansinių institucijų patikimumu. Siekiant komercinio banko saugumo užtikrinimo, likvidumo rizikos įvertinimas ir valdymas tampa aktualia problema. Likvidumo rizikos valdymas turi būti lankstus visais atžvilgiais, o komercinio banko likvidumo rizikos valdymo metodika turi prisitaikyti prie kintančių tiek vidinių, tiek išorinių sąlygų. Bankas privalo sujungti rizikos valdymą į vieną bendrą procesą ir nustatyti svarbiausius rizikos valdymo prioritetus. Remiantis darbo tikslui pasiekti iškeltais uždaviniais, padarytos šios esminės išvados.

Dvejopa rizikos samprata - potencialių praradimų tikimybė arba neišnaudota galimybė. Komercinis bankas, įvertinęs savo specifiką, pasirenka tinkamiausius bei labiausiai atitinkančius banko vykdomą politiką bei užimamą strategiją likvidumo rodiklius tam, kad įvertintų likvidumo rizikos laipsnį bei suformuotų likvidumo valdymo metodiką. Likvidumo koeficientų reikšmių ir likvidumo rizikos valdymą reguliuojančių normatyvų įvertinimas svarbus likvidumo rizikos valdymo įrankis. Likvidumo rizikos valdymo metodai pagrįsti aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumu. Pelno ir rizikos santykio optimizavimas neatsiejamas nuo pakankamo likvidumo lygio užtikrinimo.

Likvidumo riziką AB DnB NORD bankas valdo analizuodamas atitinkamus rodiklius bei vykdydamas LB nustatytus normatyvus, įvertindamas aktyvų ir pasyvų terminus naudojant likvidumo spragos ataskaitų įvairias variacijas bei įvertinant tikėtinus scenarijus nepalankiausiomis sąlygomis. Atlikus likvidumo rodiklių dinamikos analizę prieita prie išvados, jog AB DnB NORD bankas iš esmės laikosi rekomenduotinių rodiklių kitimo ribų ir didesnių nuokrypių nuo rekomendacijų per analizuojamą 2005-2008 m. laikotarpį neužfiksuota. Siekiant įvertinti likvidumo poreikį, AB DnB NORD bankas naudoja likvidumo normatyvinį metodą. Įvertinus 5 normatyvų analizę išryškėja, jog įsipareigojimų padengimo nuosavu kapitalu apimtis nuolat didėjo užtikrinant pakankamą banko likvidumo lygį. Kreditų ir indėlių santykis išaugo ir peržengė rekomenduotinas ribas patvirtinant, jog vis didesnė indėlių dalis naudojama kreditų poreikiui patenkinti. Trumpalaikis banko likvidumas valdomas efektyviai, tačiau likvidžiujų aktyvų santykis su bendraisiais bankų aktyvais 2005-2008 m. nuolat mažėjo, veikdamas neigiama linkme ir banko likvidumo laipsnį. Analizuojant pateiktus veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymo duomenis, galima daryti išvadą, jog AB DnB NORD bankas laikosi visų Lietuvos Banko keliamų normatyvų reikalavimų. Per analizuojamą 2005-2008 m. pagrindinis likvidumo normatyvas lyginant su 2005 m. sumažėjo nežymiai, t.y. 0,95 proc. sąlygojant tinkamą banko likvidumo rizikos valdymą, nes net ir keičiantis situacijai finansų rinkose, bankas sugebėjo išlaikyti nežymų neigiamą likvidumo rodiklio pokytį. Atlikus AB DnB NORD likvidumo

rodiklių sistemos analizę, galima daryti išvadą, jog AB DnB NORD banko likvidumo rodiklių sistema yra informatyvi ir apimanti aktyvų – pasyvų rodiklius, įvertinant aktyvus – pasyvus pagal struktūrą bei trukmę. Vertinant 2008 m. likvidumo spragą trumpuoju laikotarpiu, t.y. iki 3 metų stebima neigiamos likvidumo spragos tendencija sąlygojanti didesnę kiekį įsipareigojimų nei turto, tačiau vertinant ilgesnį periodą, t.y. virš 3 metų, bankas vadovaujasi konservatyvia rizikos valdymo politika ir šioje pozicijoje grynoji likvidumo spraga yra teigiama, t.y. turto apimtis viršija skolinių įsipareigojimų apimtį. Lyginant 2008-uosius su praėjusiais 2007 metais, neigiamas likvidumo spragos skirtumas stebimas tik iki vienerių metų laikotarpio, o laikotarpiu nuo vienerių metų turto apimtis viršija skolinius įsipareigojimus taip užtikrinant banko likvidumą ilguoju laikotarpiu. Išnagrinėjus testavimo nepalankiausiomis sąlygomis gautus rezultatus, įsitikinta, jog įvykus optimistiniam scenarijui, bankas sugebėtų kontroliuoti situaciją bei nepatirtų nuostolių. Esant labiausiai tikėtinam scenarijui banko padėtis kinta neigiama prasme, tačiau neperžengia reikiamo likvidumo lygio užtikrinimo ribų. Pesimistinio scenarijaus atveju banko likvidumas ženkliai svyruoja ir nusižengia likvidumo normatyvo reikalavimams pagal Lietuvos banką o grynasis banko pelnas sumažėja ketvirtadaliu. Siekiant mažinti likvidumo riziką, reikėtų naujai pritraukiamus resursus investuoti į likvidų, nors ir ne tokį pelningą, turtą. Subalansuojant piniginius srautus būtina siekti, kad ilgalaikiai kreditai nebūtų finansuojami iš trumpalaikių resursų.

Bazelio komiteto pateiktų pagrindinių likvidumo valdymo principų laikymasis sumažintų rimtų problemų tikimybę ateityje bei garantuotų verslo plėtros planų atitikimą ilgalaikiam planuojamam pelningumui ir priimtinais rizikai. Siekiant įvertinti banko likvidumo, saugumo ir pelningumo tarpusavio koreliacijos sąsajas vertinami grynąjį banko pelną įtakojantys veiksniai. Grynąjį pelną didžiąja dalimi įtakoja grynosios palūkanų pajamos, kurių pelningumas per analizuojamą laikotarpį mažėjo. Atidėjiniai veikė grynąjį banko pelną neigiamai ir mažino jo apimtį. Siekiant užtikrinti banko likvidumo saugumo lygį būtina tobulinti paskolų valdymo efektyvumą tam, kad būtų išvengta stiprios atidėjinių įtakos banko likvidumo lygio užtikrintumui. Esant kritinei situacijai rinkoje, bankas turi skirti kuo daugiau dėmesio paskolų valdymo efektyvumui gerinti taikant paskolų monitoringą bei restruktūrizavimą. Būtina siekti, jog vertės sumažėjimas kuo silpniau įtakotų banko grynąjį pelną. Siekiant užtikrinti trumpalaikio ir ilgalaikio likvidumo rizikos valdymo efektyvumą bankui patartina vertinti likvidumo riziką naudojant likvidumo spragos ir finansavimosi rodiklio limitus. Jeigu iš likvidumo rizikos vertinimo bei valdymo procesą reguliuojančių banko struktūrinių padalinių gaunama informacijos apie banko likvidumo lygio susvyravimą, limitų peržengimą ar normatyvų nevykdymą, bankas privalo parengti likvidumo užtikrinimo planą, esant nenumatytoms situacijoms.

Sparčiai kintančioje ir iššūkių pilnoje ekonominėje aplinkoje AB DnB NORD bankas užėmė tvirtą poziciją didžiausiųjų šalies bankinių institucijų trejetuke. Laikydamasis konservatyvios rizikų valdymo politikos bankas sustiprino pozicijas mažmeninės ir verslo bankininkystės segmentuose, nepaisant neramumų pasaulinėje finansų rinkoje ir antroje metų pusėje išryškėjusio žymaus šalies ūkio plėtros sulėtėjimo. Nors neramumai tarptautinėje finansų rinkoje tiesioginės žalos AB DnB NORD bankui nepadarė, tačiau šalies ekonomikai akivaizdžiai sulėtėjus, siekiama griežtinti likvidumo rizikos metodologiją. Pastaruosius dešimt mėnesių ECB likvidumą didino reguliariomis paskolų injekcijomis, tačiau ši priemonė yra trumpalaikis siekis atgaivinti recesijos būsenos ekonomiką. Siekiant ilgalaikio efekto būtina didinti finansų rinkų gyvybingumą –reikalingi struktūriniai politikos pokyčiai: griežtesnis finansų reglamentavimas, rizikos reitingavimo metodologijos keitimas, priežiūros stiprinimas. Atsižvelgiant į būtinas permainas bei siekiant priimti tinkamus sprendimus situacijai finansų rinkose stabilizuoti bei įtvirtinti finansinių institucijų likvidumo rizikos valdymą iškyla tolimesnės likvidumo rizikos įvertinimo ir valdymo metodikos analizės būtinybė paliekant platų problemos nagrinėjimo spektrą.

LITERATŪRA

1. AB bankas DnB NORD [žiūrėta 2007-10-15]. Prieiga per internetą <www.dnb nord.lt>.
2. Adams, J. (2000). *Rizika*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
3. Bayraktar, N., Wang, Y. (2006). *Banking sector openness and economic growth*. Washington: The World Bank.
4. Bessis, J. (2001). *Risk management in banking*. West Sussex: John Willey and sons.
5. Buračas, A., Svecevičius, B. (1994). *Lietuvių – anglų – lietuvių biznio bankų biržos terminų žodynas – žinynas*. Vilnius: Žodynas.
6. Campbell, C. D., Campbell, R. G., Dolan, E. G. (1988). *Money, banking, and monetary policy*. Chicago: The Dryden Press.
7. Claessens, S., Laeven, L. (2005). *Financial dependence, banking sector competition, and economic growth*. Washington: The World Bank.
8. Crouhy, M., Galai, D., Mark, R. (2001). *Risk management*. New York: McGraw-Hill.
9. Davis, E. Ph. (2003). *Liquidity Management*. [žiūrėta 2007-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.zen13767.zen.co.uk/imf%202003-4.pdf>>.
10. Demirgüç-Kunt, A., Detragiache, E., Tressel, Th. (2006). *Banking on the principles: compliance with Basel core principles and bank soundness*. Washington: The World Bank.
11. Fraser, R. D., Gup, E. B., Kolari, W. J. (1996). *Commercial banking. The management of risk*. Minneapolis: West Publishing Company.
12. Gegužis, A. (2003). Neapibrėžtumo ir rizikos samprata ekonomikoje. *Ekonomika*, 62, p. 63-81.
13. Greuning, H., Bratanovic, S. B. (2003). *Analysing and managing banking risk: a framework for assessing corporate governance and financial risk*. Washington: The World Bank.
14. Gronskas, V. (1993). Rizika rinkos ekonomikoje. *Inžinerinė ekonomika*, 4, p. 116-120.
15. Ivaškevičius, D., Sakalas, A. (1997). *Bankų vadyba*. Kaunas: Technologija.
16. Ivaškevičiūtė, L. (2006). The methodology of the evaluation of a commercial bank loan portfolio on basis of credit risk, profitability and liquidity factors. *Business and management: 4th international scientific conference* [Vilnius, 2006 m. spalio 5-6 d.]. Vilnius: Technika, p. 1-7.
17. Ivaškevičiūtė, L., Mačerinskienė, I. (2004). The impact of credit risk and liquidity management on the effective bank loan portfolio management. *Haridus ja Majandus*

- 2004: rahvusvahelise teaduskonverentsi materjalid [Tallin, 2004 m. gegužes 6 d.]. Tallin : Tallina Tehnikaülikool, p. 16–18.
18. Ivaškevičiūtė, L. (2006). *Mažo komercinio banko paskolų portfelio vertinimas kredito rizikos, pelningumo ir likvidumo veiksnių pagrindu. Daktaro disertacija*. Kauno technologijos universitetas, Kaunas.
  19. Jasevičienė, F., Giniotienė, R., Stankevičienė, V. (2000). *Bankų rizikos: sisteminis požiūris. Daktaro disertacija*. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, Vilnius.
  20. Jasienė, M., Titarenko, J. (1997). Banko aktyvų ir pasyvų valdymas. *Apskaita ir kontrolė*, 18(160), p.7-9.
  21. Johnson, H.J. (1994). *Bank asset / liability management*. New York: Probus Publishing Company.
  22. Jurgutis, V. (1940). *Bankai*. Kaunas: Šviesos spaustuvė.
  23. Kancerevyčius, G. (2006). *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltijos leidykla.
  24. Karpavičienė, E. (2006). *Bankų operacinės rizikos valdymo modelis. Daktaro disertacijos santrauka*. Kauno technologinis universitetas, Kaunas.
  25. Knight, F.H. (1921). *Risk, uncertainty and profit*. New York: Century Press.
  26. Koch, T. W., MacDonald, S. S. (2006). *Funding the bank and managing liquidity*. [žiūrėta 2007-11-15]. Prieiga per internetą: <http://aztek.tosm.ttu.edu/fin4323-hein/Fin%204323%20Spring%202006/CHAP_08_6ED%20PART%202%20HEIN.PPT>.
  27. Kropas, S., Čiapas, L., Šidlauskas, G., Vengraitis, D. (1998). Banko finansų valdymas. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
  28. Kudinska, M. (2002). Liquidity of Bank and Methods of its Management. *Organizacijų vadyba*, 23, p. 51-57.
  29. Lietuvos bankas [žiūrėta 2007-10-29]. Prieiga per internetą: <www.lb.lt>.
  30. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. (2004). [žiūrėta 2007-10-29]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt>>.
  31. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas. (2002). [žiūrėta 2007-10-29]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt>>.
  32. Lietuvių kalbos žodynas. (2005). [žiūrėta 2008-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.
  33. Lileikienė, A., Martinkienė, J. (2005). *Bankininkystė*. Klaipėda: VLVK Redakcijos kolegija.
  34. Lileikienė, A., Martinkienė, J. (2003). Komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdymo problemos. *Vadyba*, 2(3), p. 102-117.

35. Lileikienė, A., Martinkienė, J. (2004). Komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos. *Strateginė savivalda: Tarptautinis specializuotas inovacinis mokslo darbų žurnalas*, 1, p. 109-125.
36. Lileikienė, A., Martinkienė, J. (2004). Rizikos valdymas komerciniuose bankuose. *Vadyba: mokslo tiriamieji darbai*, 1(4), p.54-70.
37. Levišauskaitė, K., Kaupelytė, D. (2005). Risk Management in credit unions: tendencies and impact on the sector's development in Lithuania. *Organizacijų vadyba*, 33, p. 63-83.
38. Lisauskas, V. (1996). Lietuvos depozitinių finansinių įstaigų rizikos vadybos problemos ir jų sprendimo priemonės. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 2, p. 121-130.
39. Lloyd, B. Th. (2006). *Money, banking, and financial markets*. Ohio: Thomson Corporation.
40. Martinkus, B., Žilinskas, V. (1996). *Pinigai. Vertybiniai popieriai. Bankai*. Kaunas: Technologija.
41. Mayer, T., Duesenberry, J. S., Aliber, R. Z. (1995). *Pinigai, bankai ir ekonomika*. Vilnius: Alma littera.
42. Meir, K. (1993). *Money, banking, and financial markets*. Fort Worth: The Dryden Press.
43. Merna, T., Faisal, F. (2005). *Corporate risk management: an organisational perspective*. Chichester: John Wiley.
44. Miller, R. L., Pulsinelli, R. W. (1985). *Modern money and banking*. New York: McGraw-Hill Book Company.
45. Obi, P.C. (1998). *Verslo finansų pagrindai*. Kaunas: Technologija.
46. Padoa-Schioppa, T. (2004). *Regulating finance: balancing freedom and risk*. Oxford: Oxford University Press.
47. Pearce, D. W. (2006). *Aiškinamasis ekonomikos anglų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: TEV.
48. Ramonas, K. (2002). Komerciniai bankai ir jų priežiūros raida Lietuvoje. *Pinigų studijos*, 3, p. 5-23.
49. Rejda, G. E. (2001). *Principles of risk management and insurance*. Boston: Addison Wesley.
50. Rutkauskas, V. (1996). Bankų finansinė veiklos rizika: valdymas ir sąnaudos. *Ekonomika. Vadyba: tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 124-126.
51. Rūškys, G. (2002). Rizikos parametų įvertinimo ypatumai Lietuvos finansų rinkoje. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 3, p. 183-191.

52. Schwartz, R. A., Francioni, R. (2004). *Equity markets in action : the fundamentals of liquidity, market structure & trading*. Hoboken: Wiley.
53. Sinkey, J.F. (1994). *Commercial bank financial management*. Moscow: Catallaxy.
54. Ševčenko, G., Ustinovičius, L., Balsevič, R. (2004). Rizikos klasifikacija kaip esminis banko rizikos valdymo įrankis. *Ūkio technologinis vystymas*, 2, p. 47-55.
55. Tobin, P., Brown, A. (2003). *Estimation of liquidity risk in banking*. [žiūrėta 2007-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://anziamj.austms.org.au/V45/CTAC2003/Tobi/Tobi.pdf>>.
56. Urniežius, R. (2001). *Rizika*. Vilnius: Mintis.
57. Vaughan, E.J. (1997). *Risk Management*. Chicago: John Willey and sons.
58. Vaškelaitis, V. (2003). *Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas*. Vilnius: Lietuvos mokslo redakcija.
59. Vaškelaitis, V. (2006). *Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos*. Vilnius: VĮ Mokslotyros institutas.
60. Webster's Dictionary. (2002). [žiūrėta 2007-10-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.m-w.com/cgi-bin/dictionary>> .
61. Wikipedia Online. Encyclopaedia Wikipedia [žiūrėta 2007-10-21]. Prieiga per internetą: <<http://en.wikipedia.org/wiki/>>.
62. Žaltauskienė, N. (2002). The Process of Investments into Securities Risk Management. *Organizacijų vadyba*, 23, p. 179-195.

PRIEDAI

Lietuvos banko valdybos nutarimas dėl likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklių

2004 m. sausio 29 d. Nr. 1

Vilnius

Banko likvidusis turtas – tai:

1. pinigai ir proginės monetos;
2. centriniuose bankuose laikomos lėšos iki pareikalavimo ir terminuotosios lėšos, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, išskyrus lėšas, skirtas banko išleistoms naujos emisijos akcijoms apmokėti;
3. Europos Sąjungos šalių ir šalių, kurių ilgalaikis reitingas ne mažesnis nei numatyta Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrųjų nuostatų, patvirtintų Lietuvos banko valdybos 2006 m. lapkričio 9 d. nutarimu Nr. 138 (Žin. 2006, Nr. 142-5442), 1 priedo pirmoje ir antroje eilutėje nurodytas reitingas (toliau – didesnis reitingas), bankuose ir kitose kredito įstaigose laikomos lėšos iki pareikalavimo ir terminuotosios lėšos, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, išskyrus įkeistas lėšas ir lėšas, skirtas banko išleistoms naujos emisijos akcijoms apmokėti;
4. Europos Sąjungos ir didesnio reitingo šalių vyriausybių bei centrinių bankų išleisti vertybiniai popieriai, išskyrus įkeistus vertybinius popierius;
5. pretenzijos dėl išvestinių finansinių priemonių sutarčių, kurios turi būti įvykdytos iškart pareikalavus, taip pat tos, iki kurių įvykdymo dienos liko ne daugiau negu mėnuo;
6. 50 procentų paskolų, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, suteiktų klientams, kurie yra rezidentai;
7. įsigyti didesnio reitingo kredito įstaigų indėlių sertifikatai, iki kurių išpirkimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo;
8. emitentų, kurių ilgalaikis reitingas ne mažesnis nei numatyta Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrųjų nuostatų, patvirtintų Lietuvos banko valdybos 2006 m. lapkričio 9 d. nutarimu Nr. 138, 1 priedo pirmoje, antroje ir trečioje eilutėje nurodytas reitingas ir, kai nėra jokios informacijos apie žemesnius (ne investicinius) reitingus, skolos vertybiniai popieriai;
9. nuosavybės vertybiniai popieriai, kurių pagrindu sudaryti likvidūs nuosavybės vertybinių popierių indeksai įvairių šalių rinkose;
10. parduoti laikomas ilgalaikis turtas ir perleidžiamos turto grupės, iki kurių pardavimo termino liko ne daugiau negu mėnuo;
11. tranzitinėse sąskaitose laikomos lėšos iki pareikalavimo ir lėšos, iki kurių pervedimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo.

Skaičiuojant likvidumo normatyvą iš likvidžiojo turto (1–11 punktai) atimami tranzitinių sąskaitų įsipareigojimai iki pareikalavimo ir įsipareigojimai, iki kurių įvykdymo dienos liko ne daugiau negu mėnuo.

Einamieji banko įsipareigojimai – tai:

1. įsiskolinimai centriniam bankui iki pareikalavimo ir terminuotieji įsiskolinimai, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat įsiskolinimai, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

2. įsiskolinimai bankams ir kitoms kredito įstaigoms iki pareikalavimo ir terminuotieji įsiskolinimai, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat įsiskolinimai, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

3. paskolos, gautos iš tarptautinių organizacijų, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, ir paskolos, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

4. kitos paskolos, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, ir paskolos, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

5. juridinių asmenų terminuotieji indėliai, iki kurių grąžinimo arba apmokėjimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, ir terminuotieji indėliai, kurių grąžinimo arba apmokėjimo terminas jau praėjęs;

6. 75 procentai fizinių asmenų terminuotųjų indėlių;

7. indėliai iki pareikalavimo;

8. išleisti indėlių sertifikatai, iki kurių išpirkimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo taip pat kurių išpirkimo terminas jau praėjęs;

9. įsipareigojimai dėl išvestinių finansinių priemonių sutarčių, kurie turi būti įvykdyti iškart pareikalavus, iki kurių įvykdymo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat įsipareigojimai, kurių įvykdymo terminas jau praėjęs;

10. išleisti skolos vertybiniai popieriai, iki kurių išpirkimo dienos liko ne daugiau nei mėnuo, taip pat kurių išpirkimo terminas jau praėjęs;

11. subordinuotosios paskolos, iki kurių grąžinimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat tos, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

12. įsipareigojimai, susiję su parduoti laikomomis perleidžiamomis turto grupėmis, iki kurių įvykdymo liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat tie, kurių įvykdymo terminas jau praėjęs;

13. kiti įsiskolinimai iki pareikalavimo, iki kurių apmokėjimo dienos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat tie, kurių apmokėjimo terminas jau praėjęs;

14. kreditavimo įsipareigojimai ir tie nebalansiniai įsipareigojimai, kurie turi būti įvykdyti iškart pareikalavus, taip pat tie, iki kurių įvykdymo liko ne daugiau negu mėnuo.

2 PRIEDAS

AB DnB NORD banko 2005 – 2008 m. balansinės ataskaitos

	Pastabos	2005 m. gruodžio 31 d.	2006 m. gruodžio 31 d.	2007 m. gruodžio 31 d.	2008 m. gruodžio 31 d.
TURTAS					
Pinigai ir lėšos centriniuose bankuose	11	339 604	352 029	484 355	475 592
Gautinos sumos iš bankų	12	456 570	638 768	202 434	327 328
Prekybiniai vertybiniai popieriai	13	62 776	24 150	58 807	3 214
Tikrąja verte vertinami skolos	14	-	-	295 944	-
vertybiniai popieriai	15	2 011	32 490	40 696	98 821
Išvestinės finansinės priemonės	16	257 623	530 393	606 270	725 863
Vertybiniai popieriai skirti parduoti	17	3 749 607	5 818 144	11 260 940	8 869 160
Paskolos ir gautinos sumos iš klientų	19	6 200	6 200	8 900	7 200
Investicijos į dukterines bendroves	20	88 496	93 652	120 519	109 234
Nekilnojamas turtas, įranga ir įrengimai	21 9	3 778 8 000	6 806 -	7 415 2 235	8 202 212
Nematerialusis turtas	22	10 664	7 369	12 998	6 643
Atidėtų mokesčių turtas		5 128 841	7 510 001	13 101 513	10 631 469
ĮSIPAREIGOJIMAI					
Įsiskolinimai bankams	23	1 583 203	3 190 691	6 606 993	4 172 686
Išvestinės finansinės priemonės	15	337	2 479	50 221	11 736
Įsiskolinimai klientams	24	2 624 625	3 028 964	3 858 697	4 264 038
Išleisti skolos vertybiniai popieriai	25	440 814	547 338	1 179 048	1 116 124
Pelno mokesčio įsipareigojimas	9	42	4 037	9 349	17 795
Subordinuotos paskolos	26	99 658	199 054	405 387	263 570
Kiti įsipareigojimai	27	39 019	56 420	47 529	53 692
Iš viso įsipareigojimų		4 800 357	7 039 144	12 157 224	9 899 641
AKCININKŲ NUOSAVYBĖ					
Apmokėtas kapitalas	28	268 999	404 536	590 999	363 692
Emisinis skirtumas	28	-	-	277 218	205 747
Nepaskirstytas rezultatas		57 840	61 952	70 737	160 517
Rezervai	29	1 645	4 369	5 335	1 872
Iš viso akcininkų nuosavybės		328 484	470 857	944 289	731 828
Iš viso įsipareigojimų ir akcininkų		5 128 841	7 510 001	13 101 513	10 631 469

3 PRIEDAS

AB DnB NORD banko 2005 – 2008 m. pelno (nuostolių) ataskaita

	Pastabos	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Palūkanų pajamos		171 326	283 846	494 605	759 284
Palūkanų išlaidos		(64 179)	(130 031)	(262 761)	(465 249)
Grynosios palūkanų pajamos	1	107 147	153 815	231 844	294 035
Paslaugų ir komisinių pajamos	2	46 616	55 288	70 630	81 975
Paslaugų ir komisinių išlaidos		(10 528)	(12 785)	(14 895)	(17 275)
Grynosios palūkanų, paslaugų ir komisinių pajamos	2	143 235	196 318	287 579	358 735
Grynasis pelnas (nuostolis) iš operacijų vertybiniais popieriais ir išvestinėmis finansinėmis priemonėmis		1 313	3 299	8 295	(2 454)
Grynasis rezultatas iš operacijų užsienio valiuta	3	6 399	11 147	16 456	9 190
Vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai		(4 011)	(8 607)	(19 072)	(95 152)
Kitos pajamos		8 595	4 664	5 783	6 642
Personalo išlaidos		-	-		
Nusidėvėjimas ir amortizacija	4	-	-	(85 604)	(92 248)
Kitos administracinės išlaidos		(114 348)	(138 265)	(12 159)	(14 227)
Pelnas prieš apmokestinimą	5	41 183	68 556	(69 711)	(86 660)
Pelno mokestis		1 857	(12 338)	131 567	83 826
Grynasis pelnas	6	43 040	56 218	(23 683)	(13 089)

4 PRIEDAS

Banko turto ir įsipareigojimų struktūra pagal terminus 2008 m. gruodžio 31 d.

	Kiekvienu pareikalavimu	Iki 1 mėn.	1 – 3 mėn.	3 – 6 mėn.	6 – 12 mėn.	1-3 metai	Virš 3 metų	Neaiškūs terminai	Iš viso
Turtas									
Pinigai ir lėšos centriniuose bankuose	484 355	-	-	-	-	-	-	-	484 355
Gautinos sumos iš bankų	25 683	124 131	-	4 950	-	47 670	-	-	202 434
Prekybiniai vertybiniai popieriai	-	-	243	461	204	56 427	1 461	11	58 807
Tikrąja verte vertinami skolos vertybiniai popieriai	-	-	40 491	53 311	-	-	202 142	-	295 944
Įvestinės finansinės priemonės	-	16 935	963	3 270	893	14 522	4 113	-	40 696
Vertybiniai popieriai skirti parduoti	-	2 013	18 916	17 134	50 759	419 340	97 264	844	606 270
Paskolos ir gautinos sumos iš klientų	-	198 923	461 146	637 611	1 264 246	3 192 163	5 176 207	330 644	11 260 940
Investicijos į dukterines bendroves	-	-	-	-	-	-	-	8 900	8 900
Nekilnojamas turtas, įranga ir įrenginiai	-	-	-	-	-	-	-	120 519	120 519
Nematerialusis turtas	-	-	-	-	-	-	-	7 415	7 415
Atidėtų mokesčių turtas	-	-	-	-	-	-	-	2 235	2 235
Kitas turtas	240	7 754	1	80	1	5	7	4 910	12 998
Iš viso turto	510 278	349 756	521 760	716 817	1 316 103	3 730 127	5 481 194	475 478	13 101 513
Įsipareigojimai ir akcininkų nuosavybė									
Įsiskolinimai bankams	3 596	953 529	486 968	152 245	1 281 631	3 321 594	407 430	-	6 606 993
Įvestinės finansinės priemonės	-	6 422	3 108	7 187	3 096	9 343	21 065	-	50 221
Įsiskolinimai klientams	2 068 205	637 989	449 113	385 089	280 055	26 793	11 453	-	3 858 697
Išleisti skolos vertybiniai	-	95 518	134 330	135 871	159 932	647 318	6 079	-	1 179 048
Pelno mokesčio įsipareigojimas	-	-	-	-	9 349	-	-	-	9 349
Subordinuotos paskolos	-	1 336	1 029	771	-	-	402 251	-	405 387
Kiti įsipareigojimai	3 375	19 018	8 127	1 366	2 998	11 229	1	1 415	47 529
Akcininkų nuosavybė	-	-	-	-	-	-	-	944 289	944 289
Iš viso įsipareigojimų ir akcininkų nuosavybės	2 075 176	1 713 812	1 082 675	682 529	1 737 061	4 016 277	848 279	945 704	13 101 513
Grynoji likvidumo spraga	(1 564 898)	(1 364 056)	(560 915)	34 288	(420 958)	(286 150)	4 632 915	(470 226)	-